

M.Ö. 50.000		Eski Taş Çağı (Karain Mağarası Yaşamı)
M.Ö. 10.000		
9000		
8000		Yerleşik Toplumların Görülmesi
7000		ÇAYÖNÜ/ HACILAR (7250 ve 7040)
6000		ANA TANRIÇA YONTULARI
		Çatalhöyük Yerleşme (6500-5500) (LUVİ)
		Yortan Uygarlığı (5500 yılları) (LUVİ)
M.Ö. 5000		
4000		TRUVA I (3000-2500) (LUVİ)
		Yortan Uygarlığı (Luvİ)
		Giritte Minoen Uygarlığı
3000		MEZOPOTOMYA VE MISIR'DA YAZI BULUNDU
		Luvilerin Yunanistan ve Akdenize Yayılmaları
2500		Hattiler Karumlarında Asurların Ticari İlişkileri
		TRUVA II (2500-2200) (LUVİ)
2250		Anadoluda Çömlekcİ Çarkının İcadı
		Hatti –Hitit Beylikleri Dönemi (2100-1700)
2000		HITIT BÜYÜK KIRALLIĞI (1800)
1500		Hitit Büyük Krallığı Yıkıldı (1200)
1000		TRUVA YAKILIP YIKILDI ve 400 Yıl Süren Anadolunun Karanlık Çağı
		FRIGYA
		LIDYA, LIKYA, KARYA, İONYA UYGARLIKLARI
500		YUNAN Uygarlıklarının Parlak Zamanı
		Persler Anadoluda (471)
		Makedonyalı Aleksandros Anadolu'da (334)
		Kibele Sivrihisardan Roma'ya götürüldü
		Romalılar Anadoluda (133)
0		İsa'nın Doğumu

ÖNSÖZ

Roma İmparatorluğu'nun çökmesiyle ortaya çıkan, özellikle Avrupa kıtasındaki topraklarda kurulan bugünkü **Batı ülkeleri** kendilerini Roma'nın mirasçısı kabul edip, devlet, toplum ve hukuk düzenlerinde Roma'yı model almışlardır. Roma Uygarlığı ise bize öğretilenlere göre ve Avrupalıların kabul ettiklerine göre eski Yunan uygarlığına dayanmaktadır (!). Yönetim sistemlerini ve Tanrılarını dahi adlarını Latinceye çevirerek eski Grek uygarlığından aldıkları söylenmektedir.

Acaba gerçekten öyle mi? Anadolu ve Mezopotamya'dan birçok şeyi almış olamazlar mı? Eski Grek uygarlığı kendi başına gelişen özgün bir uygarlık mı? Eve öyledir diyen olursa klasik Grek uygarlığından iki bin yıl önce yazıyı bulmuş, arşivler oluşturmuş, ilk destanları yazmış olan uygarlıkları nereye koyacağız?

Anadolu, Grek uygarlığının bir parçası olmamış aksine Grek uygarlığı her şeyin orijinalini Ön Asya'dan yani Anadoludan almıştır. İlkçağda ve her zaman olduğu gibi Yunan uygarlığı da kendinden önceki uygarlıklardan (Anadolu Luvi ve Hitit uygarlığı, Mezopotamya ve Mısır) çok şey alarak devamlı gelişen insan uygarlıklarının bir halkası mı?

Merlin Stone *Tanrılar Kadınken* adlı kitabında “Bu yüzyılda öğrenim gören bunca insan neden eski Yunan uygarlığını, ondan en az yirmi beş yüzyıl önce yazılı dil kullanılmış, büyük kentler kurulmuşken, hâlâ en önemli ilk kültür saymaktadır diye herkese sormaktadır. Bu soruya yanı sıra ısrar etmek isteyenlerce henüz mantıklı bir cevap verilememiştir. Bu kanaatlerinden vazgeçmeyenler tarihe sadece hislerinin tutsağı olarak bakanlar olmalıdır.

Biz bu kitapçıkla, konu ile ilgili en son çalışmaları ve bilgileri değerlendirmek suretiyle **Anadolu'daki yüksek uygarlığın** bugünkü Batı uygarlığını nasıl etkilediğini, ona nasıl yön verdiğini gündeme getirmeyi ve okuyucunun bu konuya ilgisini çekmeyi istedik. Tarih eğitimi gören öğrencilerimizin ilgi ve araştırmalarında bu konuya öncelik vermelerini önyargıyla yazılmış olan düşünceleri hemen kabullenmemeleri ve bizzat araştırmalarını işaret ettik.

Ayrıca, Avrupa'ya bugünkü uygarlıklarının temelini Verimli Hilâl (Croissant Fertile) olarak tanımlanan Anadolu-Mezopotamya-Mısır bölgesi olduğu gerçeğini hatırlatmak istedik. Latinceye çevrilen Tanrı adları dahi bugün anlaşıldığına göre asla Grekçe değil ve eski Anadolu Luvi dilindedir.

Çalışmamızın bu aşamaya gelmesinde ilgi ve yardımlarını gördüğüm Uşak Eğitim Fakültesi Tarih Öğretim Elemanları, başta Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Adnan Şişman olmak üzere Yrd. Doç. Dr. Sadiye Tutsak'a, Öğr. Grv. Ayşin Şişman, Öğr. Grv. İsmail Çiftçioğlu, Araş-

tırma Görevlileri Murat Öntuğ ve Biray Çakmak'a teşekkür etmeyi zevkli bir görev sayıyorum. Bu kitapçık Anadolu kültürünün Dünya uygarlık tarihinde hak ettiği yeri almasında küçük bir katkı sağlarsa mutlu olacağım.

Uşak, Eylül 2000

*Ana Tanrıça Anadoluda doğdu. On binlerce yıl insanları korudu, Toprak Ana olarak üzerinde yaşayan canlıları besledi, toplumda kadınları yüceltti
Bugün de Avrupada, Anadoluda, Amerikada, Avustralyada Ana Tanrıçanın Anadoluda kullanılan değişik adları, onu taşıyan bayanlarda yaşamaya devam ediyor.*

I- ANA TANRIÇANIN DOĞUMU ve ANADOLUDA İLKÇAĞ YAŞAMI

A- ESKİ TAŞ ÇAĞI

Eski Taş Çağı olarak kabul edilen ve günümüzden 50000 ile 9000 yıl önceki dönemde insanlar, genelde mağaralarda yaşamışlardır. Öncelikli gereksinimleri doğal olarak beslenme, soğuk ve yabani hayvanlardan korunmaydı. Beslenmelerini, bitki meyve ve tohumlarını toplayarak, hayvanları avlayarak sağlıyorlardı. Bu döneme ait en tipik yerleşim yeri Antalya'daki Karain Mağarasıdır.

B- YENİ TAŞ ÇAĞI

Yeni Taş Çağında insanlar mağaralardan çıkmış köy şeklinde yerleşim bölgelerinde yaşamaya başlamışlar, tahıl üretimine geçmişler, köpeği evcilleştirmişlerdir.

Yeni Taş Çağında, taştan ve pişirilmiş kilden yapılan çok sayıda kadın yontusu bulunmaktadır. Bunlar **Ana Tanrıça**'yı simgelemektedir.

Diyarbakır'ın Ergani ilçesi yakınında yapılan ÇAYÖNÜ kazılarında dünyanın en eski çiftçilerinin burada yaşadığı görülmüştür. Buradaki yerleşimin C₁₄ yani Radyokarbon 14 metodu ile yapılan incelemesinde varılan sonuç şaşırtıcıdır ve günümüzden 9250 ile 8750 yıl önce (M.Ö.7250 – 6750 yıllar arasında) olduğu tarihlenmiştir.

Burdur ilimize 25 km uzaklıktaki HACILAR HÖYÜĞÜ kazılarında evlerde arpa, buğday, mercimek, koyun, keçi, sığır kalıntıları ve pişirilmiş kilden çanak çömlek yanında boyalı anıtsal vazolar bulunmuştur. Ayrıca taştan ve pişirilmiş kilden yapılan çok sayıda kadın yontularına da rastlanılmıştır. Bunlar Ana Tanrıçayı simgelemektedir.

İngiliz James Mellaart'ın Hacılar'da yürüttüğü kazılar 1957 – 1960 yılları arasında yapılmıştı. Bulunan eserlerin tarihi ise ; C₁₄ metoduyla incelendiğinde günümüzden 9040 yıl öncesini göstermekteydi.

Konya ili Çumra yakınlarında ÇATALHÖYÜK kazılarındaki elde edilen buluntular bu yerleşim yerinin günümüzden 8500 yıl ile 7800 yıl öncesinde kullanıldığını ortaya koymuştur.

Burada birbirine bitişik evler vardı ve içeriye ancak damdan ağaç bir merdiven ile girilebilmekteydi. Evlerin duvarlarında renkli resimler vardı. İnsanlar **ölülerini önce güneşte kuruttuktan sonra evin içindeki kerpiç sedirler altına**, evin en güzel köşesine gömüyor, yanına değerli eşyalar bırakıyorlardı. Önceleri Tanrı kabul edilen **boğa başları** da buradaki tipik buluntular arasındadır.

C- BAKIR TAŞ ÇAĞI

Bu çağın önemli özelliği bakır madenin eşya yapımında kullanılması, dokumacılık ve elle çanak çömlek yapımıdır. Bu çağ; Anadolu da M.Ö 6000-2500 yılları arasında yani günümüzden 8000 yıl ile 4500 yıl öncesinde yaşanmıştır. Başlıca yerleşim yerleri şunlardır ;

Denizli’de Beyce Sultan,
Karaman’da Can Hasan,
Afyon’da Kusura,
Çorum’da Alaca Höyük,
Eskişehir’de Yazır Höyüğü
Yozgat’ta Alişar,
Gaziantep’te Tilmen,
Mersin’de Yümük Tepe,
Tokat’ta Horoztepe,
İstanbul Pendik’te Fikirtepe,
Truva (Troia) nın bazı katları.

D- TUNÇ ÇAĞI

Günümüzden 5000 ile 3200 yıl öncesinde etkinliğini sürdürmüş olan bu dönem adını bakır ve kalayın alaşımı olan tunç (bronz) tan almıştır. Tunç Çağında madenler daha fazla işlenmeğe devam edilmiş, tunçtan dayanıklı eşya ve silahlar yapılmıştır. Haliyle **Ana Tanrıça** yontuları yapımı da yaygın olarak devam etmiştir. Bu dönemde süs eşyaları elektrondan yapılmaktaydı.

Tunç Çağında Anadolu önemli bir buluşu gerçekleştirmiştir. O da günümüzden 4000 yıl önce Anadolu’da **çömlekçi çarkının** bulunmasıdır. Ne yazık ki bu buluşa uygarlık tarihini yazanlar hak ettiği önemi vermemişlerdir. Bu buluş çok geç dönemlerde eski Yunan veya Roma’da

olsaydı, sanayi devriminin ilk adımı diye göklere çıkarılırdı. Zira bu buluşla çömlekler Anadolu'da artık elle değil, makineyle yapılmaya başlanmıştı. Bu buluş Anadolu'dan Girit'e ve Yunanistan'a geçmiştir. Bu da insanların makine ile yaptıkları ilk üretilimdir. Anadolu'da Erken Tunç Çağı'nda 4 tekerlekli arabalar kullanılmaya başlanılmıştır. Geç Tunç Çağı'nda ise insanlar megaron denilen dikdörtgen şeklindeki evlerde oturmaktaydılar. Bu tarz yerleşime Hacılarda ve Truva II. katı yerleşimlerinde de rastlanılmaktadır.

E- TARİHSEL ÇAĞLAR

Mezopotamya ve Mısır'da günümüzden 5000 yıl önce çivi yazısının bulunmasıyla Tarihsel Çağlar başlamıştır. Anadolu yazıyı kendi bulmuş değildir. Fakat Anadolu'daki uygarlık, Ana Tanrıçanın kutsanması ise yazının bulunmasından en az 4000 yıl öncesine tarihlenmektedir. Mezopotamya'daki uygarlıklar bu tarihten çok daha sonraki zamanlarda başlayıp gelişmişlerdir.

II-ANADOLU ANA TANRIÇASI KİBELE

A- KİBELE (KYBELE, KİBEL, KÜBEL, KUBABA, KUPAPA, KUWAWA) HAKKINDA

Ana Tanrıçanın adları Anadolu'nun bilinen en eski dili olan **Luvi** dilinden olup, zannedildiğinin aksine asla Grekçe değildir, ondan çok daha eski ve tamamen farklı olan bir Anadolu dilidir.

İlkçağ insanları yaklaşık olarak 25000 yıl süresince Ana Tanrıça'ya tapmışlardır. Ancak günümüzden yaklaşık 6000 yıl önce erkek tanrılar da yer yer tarih sahnesine çıkmaya başlamışlardır. Anadolu'daki Ana Tanrıça tapkısı ise M.S. 5. yüzyıla kadar etkisini sürdürmüştür. Diğer bir ifadeyle Anadolu'da bin yıllar içinde gelişen topluluklar, şehir devletleri ve daha sonra İlkçağın süper gücü olan Hititler dönemi de dahil olmak üzere, **Ana Tanrıça** etkinliğini devam ettirmiştir. Buna paralel olarak da **Anaerkil sosyal düzen** ve bu koşullar içinde **kadının üstün sosyal konumu** Anadolu'da bin yıllarca sürüp gitmiştir.

Anadolu'da gelişen İlkçağ uygarlıklarının ortak noktaları Ana Tanrıça dini ve bundan günümüze kalan küçük Ana Tanrıça yontuları ve Ana Tanrıça tapınakları olmuştur.

Günümüzden 3200 yıl önce Hitit Büyük Krallığı ile Truva'nın yıkılmasından ve bu yüksek kültürlerin yok edilmesinden sonra Anadolu'da 400 yıl süren bir **karanlık çağ** süreci yaşanmıştır. Bu dönemde üretilen hiçbir sanat eserine rastlanmamıştır. Avrupa ve Balkan Yarımadası'ndan gelen **Traklar, Brigler** (Frigler), **Muşkiler, Misiler** Anadolu'yu baştan başa yakıp yıkarak ve talan ederek Suriye üzerinden Mısır'a kadar yüzyıllar süren akınlarını devam ettirmişlerdir. Ancak 400 yıl sonra tekrar ortaya çıkan Geç Hitit Beylikleri, Frigya, Lidya gibi uygarlıklarda, Truva, İyonya, Karya, Likya v.b. uygarlıklarda da **Ana Tanrıça** gene saygın konumunu korumuştur.

Kazı bilim çalışmalarında Anadolu'da en yaygın olarak bulunan şey Ana Tanrıça yontularıdır. Bu heykelciklerde **Ana Tanrıça daima çıplak, çok defalar da doğum esnasında gösterilmiştir**. Kadınların doğurma, yani yeni bir canlıyı dünyaya getirdikten sonra besleyip büyütme yeteneği kutsal kabul edilmiştir. Erkeğin bu işteki rolü ise pek önemsenmemiştir.

Bu dönemde kadının doğurma ve çocuk beslemeyle ilgili organları yaşamı ileriye taşıyıcı semboller olarak kabul edilmiş ve kutsanmış, Ana Tanrıça heykellerinde abartılı olarak gösterilmiştir. Ayrıca Ana Tanrıça doğadaki bolluk ve bereketi de temsil etmekteydi. Bunu vurgulamak amacıyla Ana Tanrıça, heykellerinde **güçlü ve şişman bir kadın** olarak simgelenmiştir.

Anadolu'da Ana Tanrıça inancıyla beraber kadınların etkinlik ve saygınlığının baskın olduğu bir kültür gelişmiştir. Bu kültür ana soyunun esas kabul edildiği MATRİYARKAL (Maderşahi - Anaerkil) bir toplum düzeniydi. Bu nedendir ki Anadolu'dan İlkçağda önemli kadın yöneticiler, **uluslararası antlaşmalara mühür ve imza koyan güçlü kraliçeler, dünyanın ilk kadın amirali** çıkacaktır. İleride çok ilginç örneklerini göreceğiz.

İlkçağ Yunanistan'ında M.Ö.1700-1600'lerden itibaren erkek tanrılar ortaya çıkmış, orada Ana Tanrıça inancı önemini yitirmiş, buna paralel olarak Anaerkil aile düzeni de kaybolmuştur. Erkek tanrılar inancı ile birlikte buraya **Ataerkil** bir toplum düzeni yerleşmiştir. Bu değişiklikte birlikte kadınlar toplumdaki etkin ve saygın durumlarını kaybetmişlerdir. Bunun sonucunda **Atinalı kadınlar evlerinden dışarı çıkarılmaz, yönetsel hiçbir kurulda görev alamazlar**, hatta, şölenlerde bile erkeklerle yan yana oturamaz olmuşlardır.

Bunun aksine kadınlara karşı çok saygılı davranan ve toplumsal yaşamda kadınlarla yana yana olan birlikte şöenlere, eğlencelere katılan **Anadoluluları ve Etrüskler**'i (yani Anadolu dan İtalya ya göçen insanları) Yunanlılar bu anlayış ve davranışlarından dolayı hiç hoş görmezlerdi. Kadınlara karşı Anadolu luların böyle saygılı ve hoşgörölü davranmalarını, kadınları erkeklerden üstün görmelerini de kınarlar ve ayıplarlardı.

Yukarıda bahsettiğimiz anlayıştan dolayı kadınları küçük düşürücü Atina atasözleri çoktu. (*Atinada çarşı ve pazarda bir kadın görürsen bu kadın kimin karısı ya da kızı diye değil, bu kimin ninesi diye sorabilirsin. Adı anılmayan ve kendinden bahsettirmeyen kadın iyi bir kadındır vb.*) Yani Ege'nin batısında artık kadının adı yoktu.

İlkçağın başlarında **Ege adaları** ve **Girit**'te bulunan uluslar ise Anadolu dan göç edip oraya yerleştikleri için oralarda (**Anaerkil**) Matriyarkal kültür vardı. Ana Tanrıçayı da oraya taşımışlardı. Knossos sarayındaki duvar resimlerinde çıplak ata binen kadın resimleri bulunmuştur. M.Ö. 3000 lerde Girit ve coğrafi bakımdan Anadolu'nun devamı olan Ege adalarında **kültür, dini inanç** ve **sosyal yaşam biçimi** aynı Anadolu'daki gibiydi. Çünkü Anadolu'dan göç ederek oralara yerleşmişlerdi.

Girit'te, uygarlık adanın Anadolu'ya yakın Doğu tarafından başlamış ve Batı tarafına yayılmıştı.

İLK ÇAĞIN GÜÇLÜ TANRIÇASI KİBELE

Hacılar ve Çatalhöyük'de 9000 yıl önce bulunan şişman Ana Tanrıça heykelciklerine şöyle bir bakıp da -9000 yıl önce Anadolu'da kadın güzellik anlayışı böyle şekillenmiş olmalı demek büyük haksızlık olur. Zira O, şişman ve güçlü heykelleri yapılan kadın Anadolu Ana Tanrıçası Kibele idi. Anadolu Ana Tanrıçası Kibele İlkçağda erkek tanrıların başka coğrafyadaki uygarlıklarda kesin egemenlik kurmalarına karşın **7000 yıldan fazla bir zaman daha** küçük Asya ve Akdeniz ülkelerinde saygı ve tapkı görmüştür. Bin yıllar içinde değişik toplumlarda farklı isimler almıştır. Hititlerde adı KUBABA (Kuwawa) idi. Bu ad Kibele, Kible, Kübele, Kübel olarak da sıkça karşımıza çıkmaktadır. O'nun adına bir çok tapınaklar kurulmuştur. Aslı Anadolu'nun en eski yerli dili olan Luvi (Luwi) dilinde Kuwawa "Ana Tanrıça Tapınağı" şeklinde Hitit yazılı belgelerine geçmiştir. Luvi kültürünün yayıldığı yerlere, Ege adalarına Yunanistan'a, Yugoslavya'ya ve İtalya'dan bütün Avrupaya Mezopotamya'ya ve Suriye'ye kadar çok geniş bir coğrafya'ya yayılmıştır.

Yunanistan'da daha sonra kurulmuş olan patriyarkal uygarlık nedeniyle Ana Tanrıçanın buradaki etkisi azalmıştır. Kibele değişik çağlarda ve yerlerde farklı olarak anılsa da esas olarak Anadolu Luvi dilinden adlar almıştır.

B- KİBELENİN BUGÜNKÜ İZLERİ

Ana Tanrıçanın Kübel, Kibel ve Kible şekillerindeki adlarından bu güne neler kalmıştır bir bakalım; Manisa'da Sibel dağı (**Spil dağı**) bunlardan biridir, geç zamanlarda o dağa Ana Tanrıçaya atfen Spillene denilmiştir. Anadolu'nun batı, iç batı ve orta Anadoluda olan Lidya ve Frigya bölgelerindeki Ana Tanrıça tapınaklarında görevli bilici kadın rahibelere **Sibille** veya **Sibil** (Sibel) denilirdi. Bu ad bu gün de bizde bayan adı olarak Sibel diye kullanılıyor. Aynı şekilde Batıda bayan adı olarak da kullanımı yaygındır. Sibil adı Almanya'da bayan adı olarak kullanılır. Alman bayram ve geleneklerinden bahseden kitabın yazarı **Sybil** Graefin Schönfeld'i, **Sybelle** von Cles-Reden'i ("*The Realm of the Great Goddess*", adlı kitabın yazarı) ve Alman tarihçi Heinrich von **Sybel**'i Ana Tanrıça Kibelinin bugün yaşayan adlarına örnek verebiliriz. Ayrıca bir zamanlar televizyon dizisi olan *Mavi Ay* filmde başrolü oynayan Amerikalı kadın oyuncu **Cybil Shepherd**'in adı ve Manisa'nın Spil dağı aynı adlardır. Acaba bu Sibel ve Sybiller adlarının Anadolu Ana Tanrıçasından geldiğini biliyorlar mı? Anadolu Ana Tanrıçası Kibele zannedildiğinden çok daha fazla, Batı uygarlığını etkilemiştir. İleriki bölümlerde Roma uygarlığındaki çok önemli rolünü şaşıracak göreceğiz.

Bugün batıda onun farklı adlarını taşıyan milyonlarca kadın, Ana Tanrıçanın günümüzdeki torunları olarak onu yaşatmaktadırlar. Anna, Ann, Anda, Wanda, Amanda, Nina, Eva, İda vb.

C- UHUD SAVAŞINDA KİBELE

Kibele (Kibel, Kible) İlkçağda Arap Yarımadasına da götürülmüş ve orada HÜBEL adını alarak Kabe'de de yerini almıştır. Bilindiği gibi İslamiyet kurulmadan önce Mekke'de putlara tapılırdı ve Kabede 360 put vardı.

Bundan 1475 yıl önce (M.S. 2000 yılında bulunduğumuza göre) yani Hicretin 15. yılında Mekkeliler büyük bir ordu topladılar, amaçları Bedir savaşının öcünü almak, Müslümanları yenmek ve Medine'yi zaptetmek idi. Tarihe Uhud savaşı olarak geçen bu savaşta Mekke ordusu komutanı olan Ebu Süfyan, kendisine en güçlü ilahi yardımı Onun yapacağını düşünerek Anadolu Ana Tanrıçası HÜBEL (Kibel, Kible) adına kılıç çekti, fakat o savaşı kaybetti. Bu olay Anadolu Ana Tanrıçasının Kabe'de bulunan diğer putlar arasındaki prestijinin ne kadar yüksek olduğunu gösteriyordu.

H.Z. MUHAMMED'İN Mekke'yi fethinden sonra Kabe'deki diğer putlar gibi o da kırılmıştır ve Kabe putlardan temizlenmiştir. Fakat Kibele'nin izlerine günümüzde hala rastlanmaktadır. Bugün kullandığımız dilde de **Kible**'den gelen **Kible** sözcüğü yön olarak kullanılmaktadır. "Rüzgar Kibleden esiyor" cümlesinde olduğu gibi.

Anadoludaki son Kibele sayılan Efes Artemis'i, Romalılar döneminde M.S. 5 yüzyılda Hıristiyanlıkla uyum sağlayıp Meryem Ana ile özdeşleştirilerek ortadan kalkınca, ortada sadece Kabe'de bulunan Hübel (Kibel, Kible) kalmıştır. Mekke şehri ise Anadolunun güney doğusuna düşüyordu ve oradan esen yele de Kible yönünden geliyor anlamında Kible deniyordu.

D- ANA TANRIÇANIN BAŞKA ADLARI

DİDA / DİNDA / TİTA adları da Anadolu Ana Tanrıçasına aittir. Bu adlar da Anadolu Luvi dilindedir. Grekçe değildirler. O, sadece doğuran ve yaratan değil aynı zamanda besleyen gıda veren bir tanrıça olarak ve bütün yeryüzü olarak da kabul ediliyordu. Anadolu'dan komşu ülkelere de yayılmıştır. Buradaki adlar onun "besleyen süt veren, emziren" anlamına gelen adlarıdır. Anadolu yerli dili olan Luvi dilinde bu anlamlara geldiği açıklanmaktadır (Laroche'nin Dictionnaire, Luvi Dili Sözlüğü). Bu sözcüklerle adlandırılan Anadolu Ana Tanrıçası aynı zamanda dağ tanrıçasıdır. Hititler tarafından yapılan kaya kabartmalarında dağların zirvelerine ayaklarını basar durumda gösterilmiştir. Ana Tanrıçaya tapan insanların yoğun olduğu Anadolu'daki bazı dağlara da Ana Tanrıça'nın adları verilmiştir. Adları Dida ve Dinda'dan gelen Ana Tanrıça tapkısının güçlü olduğu ve ona adanan bazı dağlar şunlardır:

1–Dindimos; Burası Kapı Dağ yarımadasıdır.

2–Dindymene (Dindimos); Murat Dağı Uşak ilinin kuzey doğusunda 2309 m. rakımlı ve zirvesinde sıcak su kaplıcaları olan dağdır. Gediz nehri (Hermos) bu dağın batı eteklerinden doğar. Bu dağın kuzey tarafından çıkan Porsuk çayı da Sakarya nehrinin ikinci önemli koludur.

Dindimene'nin Kuzey doğusundan doğan Banaz çayı Büyük Menderes nehrine katılır. Bu dağın (Dinda) eteklerinde kız çocuklarına, verilen adlar arasında her ne kadar öz Türkçe'de olsa dikkat çekecek kadar fazla Döndü adına rastlanmaktadır. Ana Tanrıça adlarının kız çocuklarına ad olarak sıkça verildiğini, bu uygulamanın daha çok Avrupa'da yaygın olduğunu göreceğiz.

Didyma adı da buradan gelmekte olup en eski Anadolu dili olan Luvi Dilindedir. Grekçe değildir. Zaten Grekçe bir anlamı da yoktur. Didyma sözcüğünün etimolojik incelemesine baktığımızda; Luvi Dilinden Dida (Ana Tanrıça) ve Uma (Halkı) ögelerinden oluştuğunu görüyoruz. Aydın ilimizin Ege Denizi kenarında bulunan **Didim Tapınağı** Ana Tanrıça adına yapılmıştır.

Daha sonraki dönemlerde Ataerkil sosyal düzenin kurulması ve erkek tanrıların etkinliğinin artması sonucu bu tapınağa Anadolu Luvi Baş tanrısı Tarkhun, daha sonra da Tarkhunla özdeşleştirilen Anadolu tanrılarından Apollon el koymuştur. Bugün Didim'de bulunan Ana Tanrıça Tapınağı artık **Apollon Tapınağı** olarak anılmaktadır. Apollon için Homeros "Lykegenes" yani Likyalı der. Likya (Hititlerde Lukka) Antalya yöresinde Teke yarımadasına verilen ve ışık ülkesi anlamına gelen bir addır (Luvi dilinde).

Ana Tanrıçanın bir çeşitlemesi olan (kadınlığı, güzelliği ağır basan) Afrodite'nin de adı Dida'dan gelir. Afro ve Dida sözcükleri birleştirilerek Afrodite olmuştur. Mitolojide önemli bir yeri olan Afrodite, Anadolu'lu bir tanrıçadır. Afrodite, İlyada destanında anlatılan Truva savaşları boyunca Aka'lara (Grekler) karşı Anadolu'lu ulusların yanında yer almış ve onlarla birlikte Yunanlılara karşı bizzat savaşmıştır.

3- Dindymene (Dindimos); Eskişehir – Sivrihisar dağlarının devamı olan Ballıhisar'daki dağdır. PESSINUS adı verilen bu yerdeki Ana Tanrıça tapınağı ilkçağda en önemli Kibele tapınağıydı. Burada Ana Tanrıçayı (Kibele'yi) bir gök taşı olan Diapet temsil ediyordu. O dönemde uzaydan dünyaya düşen **göktaşları** (meteorlar) kutsal kabul ediliyordu. Meteorların Ana Tanrıçanın güçlerine sahip olduğu inancı vardı.

E- ANA TANRIÇA KİBELENİN AŞKI

Taş devrinde Anadolu'da yaşayan yurttaşlarımız, doğanın ilk baharda canlanmasını ve sonbaharda ölmesini Ana Tanrıça ve sevgilisi **Atta** (Attis) ile ilişkilendirerek açıklamışlardır.

ATA TANRI ATTA

Anlatıldığına göre; Ana Tanrıça Kibele bir gün Anadolu kırlarında dolaşırken rastladığı Frigyalı genç ve yakışıklı Atta'ya aşık olur. Atta kimdir? O da bakire peri kızı Nana'nın (Nina) oğludur.

Bir söylenceye göre Agdistis adını taşıyan Ana Tanrıça önceleri çift cinsiyetli yani Hermafrodit'tir. Daha sonraları erkeklik organı kesilir ve artık sadece Kadın Tanrıça olarak kalır. Görüldüğü gibi estetik cerrahi yeni değil! Buradan akan kanın toprağı suladığı yerde badem ağacı biter. Badem Anadolu'da ilkbaharın müjdecisi olarak erik ile ağacı ile birlikte ilk çiçeklenen ağaçlardandır.

Irmak Tanrısı Sangarios (Sakarya Nehri)'un kızı su perisi Nana kendi güzelliğine ve teninin beyazlığına hayrandır. İlkbaharda badem çağlası yemek ister ve bunun içinden çıkan ak çekirdeği beğenir. Apak ten rengini kışın kar beyazlığı ile kıyaslarken bu defa da değişiklik olsun diye taze badem çağlası içindeki ak çekirdek ile yarıştırmak ister, bu beyaz çekirdeği iki göğsü arasına getirir ve bakar. Burada olmayacak iş olur ve **bakire su perisi Nana** bademden gebe kalır. Zamanı gelince de ışıklar saçan **Atta**'yı doğurur. Doğumda ışıklar saçması Ana Tanrıça Leto'nun Apollonu doğurmasına benzemektedir.

Anadoluda bir tanrıça adı olarak Nana (Nina) adı da bugün Avrupa ülkelerinde ve Amerika kıtasında bayan adı olarak yaygındır. Luvi ve Hitit dillerinde Anna, Hanna, Anni olarak ilk defa ortaya çıkan ve Ana Tanrıçayı simgeleyen bu adın kaynağı Orta Anadolu'daki Sakarya nehri havzasıdır. Ayrıca Hititçe de Nanasri sözcüğü kız kardeş anlamına gelmektedir. Avrupaya ve Mezopotomyaya buradan yayılmıştır.

Ata Tanrı Atta'nın annesinin adı olan Nina bugün Türkçe de kullandığımız Nine sözcüğüyle benzeşmektedir. Halk türkülerimizdeki Ninna nakaratlarında rastladığımız Ninna, Ninnah sözcükleri de buradan geliyor olmalıdır. Yani Tanrıça Nina'dan geliyor olmalıdır. Zira Türkçe anlamları yoktur. Eski Anadolu kültüründen türkülerimize girmiş olması pek kuvvetle muhtemeldir. Ülkemizde de bugün Nana adı, dansöz Nana, şarkıcı Nonna Bella, popçu Nanu adlarıyla karşımıza çıkmaktadır.

Bundan sonra Atta, Anadolu'nun Ata Tanrısı olacak ve Kibele ile evlenecektir. Helenleşme döneminde Yunanlılar binlerce yıllık Atta'nın adına da bir -is ekleyerek onu Attis (Attys) yaptılar ve Literatüre hep Attis olarak girdi.

TANRIÇA AŞKININ SONU

Genç ve yakışıklı Atta Ana Tanrıçanın aşkına karşılık verir. Bir süre birlikte olurlar. Balayı döneminden sonra, Kibele daha önemli işlerin başına dönerken ondan kendisine hep bağlı kalacağına dair söz alır. Ayrıca Atta'ya Pessinus'ta bulunan tapınağında yöneticilik görevi verir. Fakat aradan zaman geçince Atta verdiği sözü unutturur. Ya da Kibele'yi unutturacak kadar güzel olan Sakarya ırmağının peri kızı Sangarid'e sevdalanır. Bunun Kral Midas'ın kızı olduğu da söylenmektedir. Buradaki olayda anlatıldığı gibi bazı şeyler günümüze kadar pek fazla değişmemiş görülüyor. Aşkın gözü kördür etrafı görmez derler, bu Atta bir de peri kızı ile anlı şanlı bir düğün yapmaya kalkmaz mı..!!

Atta kiminle dans ettiğinin farkında değildir. Aldatıldığını gören kıskanç Ana Tanrıça Kibele düğüne baskın verir. Peri kızını öldürür, Atta'nın da aklını başından alır ve O'nu **çıldırır**. Çıldırın Atta kendi erkeklik organını keser ve **toprağa** yani Ana Tanrıçaya atar. (Ana Tanrıça aynı zamanda bütün yeryüzüdür). Buradan dökülen kandan toprak döllenen olur, kanın döküldüğü yerde kırmızı menekşeler açar. Bu baharda olur ve yeşil ekin tarlaları içinde açılan kırmızı gelinciklerin rengi, Atta'nın kanını temsil eder. Atta ölmek üzereyken yaptıklarından pişman olan ve acıyan Kibele, Atta'yı **çam ağacına** çevirir. Çam ağacı kışın da yapraklarını dökmeyen yani kış gelince ölmeyen Anadolu'daki en yaygın ağaçtır. Çam ağacının kozalakları da Atta'nın erkeklik organını temsil etmektedir.

Kibele; yeryüzü ve topraktı. **Toprağın döllenişle aynı zamanda Kibele Atta'dan gebe kalır**. Böylece ilkbaharda **doğa tekrar canlanır**. Kırklar yeşil renge bürünür, çiçekler açar, ağaçlar yapraklanır, ekinler büyür dolgunlaşır.

O zamanki inanca göre, Ana Tanrıça, meyvelerini insanlara ve toprağın üzerinde yaşayan diğer canlılara bağışlar. Bu her yıl olmak zorundadır. Atta her ilkbaharda tekrar dirilir ve törenlerle, şenlikler arasında Kibele ile evlendirilirdi, buna ilkbahar Kibele şenlikleri denirdi.

F- KİBELE'NİN DÜĞÜNÜ KUTSAL EVLENME VE KİBELE İLKBAHAR ŞENLİKLERİ

Anadolu'da ilkbahar geldiğinde, doğanın tekrar canlanması Ana tanrıça tapınaklarında coşkulu bir şekilde dini törenlerle kutlanırdı.

Strabon, Anadolu coğrafyasını anlattığı kitabında şöyle der:

“Pessinus (Ballıhisar) en büyük ticaret merkezidir. Tanrılar Anasına ait tapınak buradadır. Ona Agdistis derler.”

Demek ki Ana Tanrıçanın Diapeti Romaya götürüldükten sonra da burada ki Ana Tanrıça tapkı merkezinin önemi azalmamıştır. (Romalılar Kibele’yi temsil eden diapeti MÖ. 204 yılında görkemli törenlerle Eskişehir Sivrihisar'dan Roma’ya taşımışlardı.) Strabon bu olaydan yaklaşık iki yüzyıl sonra Pessinus’un tapkı merkezi olarak önemini devam ettirdiğini yazmaktadır.

Ana Tanrıça tapınaklarında Kibele onuruna **22 Mart**'ta şenlikler başlardı. Bir çam ağacının bulundurulması da kaçınılmazdı. Çam ağacı Ana Tanrıçanın erkeği Atta’yı ‘temsil ediyordu. Yapılan törende Kibele ile Atta’nın sembolik evlendirilmesi “Hierogamos” (Kutsal evlenme) kutlanıyordu. Zamanla Atta da Tanrı olarak kabul edildi. Bu törenler iki baş rahip tarafından yönetilirdi. Bu rahiplere Atta (Attis) ve Megabyzos denirdi. Bu adlar eski Anadolu Luvi ve Pelasg dilindedir. İki baş rahip ve diğer **rahipler** Ana Tanrıçaya ve eşi Tanrı Attaya saygılarından dolayı **hadım olmak** zorundaydılar ve **kadın kıyafetleri** taşırlardı.

Ana Tanrıça tapınaklarında görevli rahiplere Galli deniyordu. Bu ad Frigya’daki Galles (Sakarya nehrinin kollarından biri) ırmağından gelmektedir. Daha sonraları bunlara Kibebos adı verilmiştir. Yani Kibele’nin bosları. Boss patron yönetici yetkili kişi anlamına geliyor (Batı dillerinde). İtalya’da Galli adına sık rastlanmaktadır. Anadoludan Roma’ya götürülen Ana Tanrıça Diapeti ve inancı ile birlikte din görevlisi Galli’ler de götürülmüştür.

RAHIPLERİN SÜNNETİ

Neyse, Kibele töreni devam etsin. Rahipler coşturucu bir müzik eşliğinde dinsel dansa başlarlar onlara katılan rahip adayları da **müzik** ve söylenen **ilahilerle raks ederken** kendilerden geçme, bir çeşit trans halinde iken orada hazır bulundurulmuş kesici aletlerle **kendi cinsel organlarını** keser ve **toprağa** atarlardı. Bu töreni seyredenler arasında kendini kaptıranların da aynı eylemi yaptıkları olurdu. Kibele törenlerinde kesilen erkek cinsel organları saygıyla tapıntaki özel bir yerde toprağa gömülürdü. Böylece Toprak Ana döllemiş oluyordu.

Atta'yı temsil eden bir çam fidanı da tapınağın toprak altında kazılan bir oyuk içine yerleştirilirdi. Bu Atta'nın toprağa gömülme işleminin bir benzetisiydi. Orada Atta'nın yani çam fidanının canlanması heyecanla beklenirdi, o yeniden yaşama çağırılırdı. Bu yakarışlar aslında Atta ile birlikte doğayı tekrar canlanmaya çağırmaq için yapılmaktaydı.

Nihayet tapınak görevlilerinden Ardugallas şafak vaktinde Tanrı Atta'nın yeniden can bulduğunun mutlu haberini duyururdu (*Altıncı Kıta Akdeniz*. Halikarnas Balıkçısı).

İşte o zaman asıl **KİBELE ŞENLİKLERİ** coşkuyla patlardı. Sevinç gösterileriyle insanlar ellerindeki **yontuları ve simgeleri** alaylarla gezdirirlerken çığlıklarla "Atta yeniden can buldu, Atta dirildi" diye bağırıyorlardı. Sonra **maske** takmış ve çeşitli **hayvan postlarına** bürünmüş insanlar karnaval yaparlardı. Doğanın canlanmasıyla yeryüzündeki hayvanlar da beslenme kaynaklarına kavuşacakları için bu şenliklerde sembolik olarak temsil ediliyordu. İlk çağın insanları doğanın tekrar canlanmasından dolayı besin kaynaklarına kavuşacak olan hayvanların da sevincini paylaşıyorlardı. **Müzik, dans** ve eğlenceye **çılgınlık, cinsel özgürlük** hakimdi. Bu etkinlikler bir dinsel gereklilik sayılıyordu. Bütün bu törenlerdeki çılgınlık; Kibele karşısında çıldıran Atta'nın rolünü simgeliyordu. Maske takarak da insanlar her zamanki davranış ve kişiliklerinin dışına çıkıyorlardı.

Bir günlük dinlemeden sonra (Lavatio) arınma banyosu töreni olurdu. Mitolojide **Afro-dite** ve **Hera bekaretlerini** sürekli **yenilemekteydiler**. Bu, su kutsal sulara yıkanmakla olurdu.

İlkbaharın gelişini kutlayan Kibele şenlikleri Anadolu Ana Tanrıça tapkısının yayıldığı bütün coğrafyada coşkulu bir şekilde kutlanırdı. Kaynağı Anadolu olan Kibele şenlikleri buradan Ege adalarına, Yunanistan'a, İtalya'ya ve Batı Akdeniz ülkelerine yayılmıştır. Doğu da ise Suriye'ye, Mezopotamya'ya, Arap Yarımadası'na ve Mısır'a ulaşmıştır.

Birçok uluslarda ilkbaharın gelişinde yapılan kutlamaların, gece ile gündüzün eşitlendiği 21-23 Mart arasında yapılan şenliklerin (Nevruz kutlamaları) kökeni işte bu Kibele şenliklerine dayanır. **Kibele şenliklerinde ölmüş olan doğanın tekrar canlanmasından duyulan coşku ve sevinç yaşanırdı.**

F- KİBELE TAPINAKLARINDAN YAYILAN SÜNNET

Kibele rahiplerinin hadım edilmesi o zaman Ana Tanrıçaya saygı ve Ata Tanrı Atta'yı taklit etme anlayışını gösteriyordu. Belki de Ana Tanrıçaya yani toprağa kendi vücutlarından bir parçayı kurban ya da armağan verme şekli olarak hadım edilme olayı Ana Tanrıça dini içerisine girmişti. Bu şenliklerdeki asıl amaç; doğayı kendilerine bol ürünler versin diye ilkbaharda tekrar canlandırmak ve toprağı döllemektir. Zira Kibele bütün yeryüzüyü, üzerinde bitkileri yetiştiren toprak anaydı ve ilkbaharda döllemesi gerekiyordu.

Üremeyi sağlayan erkeklik organı Phallos kutsal kabul edilmişti. İlkçağda mezar taşlarının da çok büyük kutsal erkeklik organı şeklinde yapıldığı ve toprağa dikildiği görülmektedir. Törenlerde kesilen erkeklik organının toprağa gömülmesi toprağın döllemesi ve bereketin gelmesini simgelenmekteydi.

Böylece üreyle insan neslinin devamının sağlanmasına verilen önem de vurgulanmaktadır. Ayrıca insanların üreme yoluyla ölüme meydan okuma anlayışını da taşımaktadır. Zamanla bu erkek cinsel organının kesilip atılma (Amputation) olayı şekil değiştirerek Suriye ve Mısır üzerinden Afrika'ya kadar yayıldı.

Erkeklik organının tamamen kesilmesine göre zamanla daha ılımlı farklı yöntemler uygulanır oldu.

Fakat bazı Afrika ülkelerinde sünnetin kız çocuklarına da uygulanma adeti gelişti ve halen yer yer bu işlem Afrikada devam etmektedir. Kızlarda dış cinsel organlar Clitoris ve Labium Majorlarının bir kısmı kesilmektedir.

Erkeklerdeki sünnet Suriye ve ön Asyada sadece sünnet derisinin kesilmesi (Circumcision) şekline dönüştü.

Kutsal kitaplardan İncil'de yazıldığına göre Hz. İbrahim (Abraham) ve Hz. Yakup (Jakop) kendi dinini kabul edenlere sünnet koşulunu ileri sürüyordu. Hz. İbrahim'in yaşadığı dönem ise M.Ö. 1800 ile 1550 yılları arasında tarihlenmektedir bu Anadolu'da Hititler dönemine rastlar.

Buradan anlaşılacağı gibi **Ana Tanrıça'nın Doğa Dini'**nden gelen **sünnet** uygulaması ilkçağda **Musevi** dinine geçerek orada da etkinliğini sürdürmüştür.

G- KİBELE'YE SUNULAN KURBANLAR

Kibebe şenliklerinin diğere dinsel ayinlerde olduğu gibi önemli bir unsuru da Ana Tanrıçaya sunulan kurbanlardı.

1- Kansız Kurbanlar: Ana Tanrıçanın kendi bağrında üretilen **arpa, buğday, mercimek** gibi ürünlerden Ana Tanrıçaya yapılan kurbanlardı. Bu gıdaların bir kısmı **yakılarak kurban edilirdi**. Yakılan gıdalardan çıkacak duman ve kokunun Ana Tanrıça'ya ulaşacağına inanılırdı. Yakılmayan, pişirilen kısmı da törene katılanlar tarafından yenilirdi. Besin maddesi olarak kullanılan süt ve şarap için de Ana Tanrıça'ya şükretmek ve armağan vermek gerekiyordu. Yanmayan bu besinler için ise kurban verme yöntemi şuydu; **Süt** ve **şarap** bazen **tuz** alınır, **ateşe** azar azar **serpilirdi**. Bunların buharlaşarak yükseleceği, Kibebe'ye ulaşacağına inanılırdı. Böylece Ana Tanrıçaya saçı saçılmış, kurban sunulmuş olurdu. Tuz serpmeye işlemi bunların en önemlisiydi. Günümüzde Anadoluda kırsal kesimlerde yapılan düğünlerde düğün sahibinin çocuklara bozuk para ve şeker serpmesi geleneği eski saçı törenleriyle ilgili olabilir.

2- Kanlı Kurbanlar: Ana Tanrıça'ya sunulan kanlı kurbanların en bilineni boğa kurbanıdır. En eski çağlarda Boğa tanrı olarak kabul ediliyordu. Ayrıca tarımın ilerlemesi ile toprağı (Ana Tanrıçayı) yaran sabanı çeken, toprağı ekime hazırlayan hayvan olduğu için, Boğa kutsal sayılmıştı. Boğa gibi Koç'ta kurban edilen hayvanlar arasındaydı. Kurban edilen hayvan Ana Tanrıçaya erişecek ve o da Tanrı olacak inancı vardı.

Bu nedenle kurban edilecek hayvana büyük saygı gösterilir, süslenir, güzel kokulu sular serpilir, kurban hiç incitilmezdi.

Kurbanın kanı bir kaptan toplandı, **törene katılanların üzerine bu kutsal kandan sürülürdü**. Bu kandaki Tanrısal gücün o insanları kötülöklere karşı koruyacağına, onları güçlendireceğine inanılırdı.

Kurban edilen hayvanın bir kısmının yakılarak, sunulan Ana Tanrıça'ya ulaşacağı; böylece kurbanın Tanrıça'nın bir parçası olacağı yani tanrılaşacağı inancı çok güçlüydü. Kurbandan

geri kalan kısmı ise tapınak görevlileri ile törene katılanlar tarafından yenirdi. Aynı kansız kurbanlarda olduğu gibi.

Ana Tanrıça'ya **kurban** edilen hayvanlar Ana Tanrıça'nın bir parçası olacak yani Tanrılaşacaktır. O nedenle **Tanrıça'nın etini yemekle** insanlar da ileride Ana Tanrıça'nın bir parçası olmak istiyorlardı. Bazı ilkçağ toplumlarında bu **Tanrıyı yemek** şeklinde uygulanıyordu.

Bu inancın izleri bugün Hıristiyanlıkta görülmektedir. Hz. İsa "ekmek benim etim, şarap ise benim kanım'dır" demiştir. Hz. İsa daha sonra bu inançta Tanrılaştırılmıştı. Onun için kilise-de ayine katılanlara küçük bir parça ekmek **Hz. İsa'nın eti diye yedirilir.**

3- Çok Özel Bir Kurban: DİŞİ DOMUZ KURBANI

Dişi domuz Kibele'nin kutsal hayvanıydı. Ona sunulacak en değerli kurban, dişi domuz olurdu. Domuz çok doğurduğu ve çabuk ürediği için Ana tanrıça gibi **üremeyi ve yaşamın devamını simgeliyordu.**

Domuz kurbanı **Holocaust** şeklinde olur. **Yani bütünüyle yakılır, tamamı Ana tanrıçaya sunulurdu.** Eti törene katılanlar tarafından hiç yenmezdi. İnsanlara bu etin yenmesi yasaktı (Halikarnas Balıkçısı, *Anadolu Tanrıları*).

Ana Tanrıçanın kutsal hayvanı dişi domuzun önemli bir destanda (*Aeneas Destanı*, P. Vergilius, İstanbul 1971.) belirleyici bir rolüne de rastlamaktayız. Truva (Troia) savaşları sonunda yakılıp, yıkılan kutsal İlyon (İlion, İleum) şehrinden kaçıp kurtulabilen Truvalı Prens Aeneas ve beraberindekiler Akdeniz'de yerleşecek ve yeni krallık kuracak bir yer arıyorlardı. Amcası bilici Prens Helenus (Truva Kralı Priamos'un oğullarından) yeğenine şunları söylemiştir:

"İstirap içinde olduğun bir sırada, irak bir nehrin kıyılarında meşe ağaçları altında çok iri beyaz bir dişi domuz ile onun gibi analarının memeleri etrafında toplanmış otuz yavrusunu gördüğünde burası kuracağın şehrin yeri olacak, çektiklerin kesin bir sükuna erecek." diyerek Roma şehrinin kurulacağı yeri, dişi domuzun rehberliğinde tarif etmiştir. Truvalılar Anadolu Luvi halkıydı ve Grek saldırılarından sonra Truva'nın yıkılmasıyla İtalyaya göç ederek Romayı kurmuşlardı.

Romalıların Truva soyundan geldiklerini ve kökenlerinin Anadolu (Çanakkale) olduğunu anlatan destanı P. Vergilius yazmıştır.

Yurt kuracakları yeri belirleyici hayvan olarak; Ana Tanrıçanın kutsal hayvanı dişi domuzu işaret etmektedir. Bu olay Ana Tanrıça inancının Truvalılardaki etkisini gösteriyor. Onun kutsal hayvanı olan dişi Domuz yeni yerleşin yeri olan Romanın nerede kurulacağını belirliyordu.

I- ANA TANRIÇA ŞENLİKLERİNİN AVRUPAYA YAYILMASI (KARNAVAL)

Her yıl ilkbaharın başlangıcında Atta'nın dirilmesinden sonra başlayan coşkun sevinç ve kutlamalar Avrupa'ya geçmiş burada dinsel kökenli karnaval ve Faşing kutlamaları şekline dönüşmüş olmalıdır.

Ana Tanrıça kültürü Anadolu'dan, önce göçlerle Avrupa'ya taşındı. Bunların öncüleri Etrüskler ve Lidyalı Tirenayen'lerdi. Anadolu insanları bu yolla Ana Tanrıçayı İtalya'ya götürdüler.

Bu gün İrlanda, İskoçya, Galler Ülkesi ve Britanya'daki nüfusun önemli bir bölümünü oluşturan Kelt'lere (Galatlar), Romalılar **Galyalılar** derdi. M.Ö. ikinci yüzyılda Anadolu'daki Pessinus'a (Ballıhisar) Tanrıça Kibele için düzenlenen kutsal şenliklere din görevlileri gönderdikleri bilinmektedir. (Merlin Stone, *Tanrılar Kadınken*)

Biz de şunu ekleyelim: Galatlar (Keltler) M.Ö. üçüncü yüzyılda Balkanlar ve Boğazlar üzerinden Anadolu'ya geçtiler ve Frigya'nın bir bölümü olan Sakarya Nehri Havzası, Polatlı, Ankara yöresine yerleştiler. Bu bölgeye **Galatia** adı verildi. Roma Devleti'nin eyaleti olana kadar bu bölgede siyasal etkinlikleri devam etti. Avrupalı Keltleri Anadolunun Frigya bölgesine çeken neydi? Ana Tanrıçanın asıl yurdunu kutsal topraklar olarak ziyarete gelip, sonra da buraya yerleşmek istemiş olabilirler mi? dersiniz!

Foçalılar günümüzden 25 yüzyıl önce Fransa kıyılarına göç ederek bu Kibele şenliklerini o bölgeye iyice tanıttılar. Romalılar ise resmen Pessinus'taki Ana Tanrıça Diapet'ini ve din görevlilerini törenlerle İtalya'ya taşıyarak Roma'ya yerleştirdiler. **Ana Tanrıça** Roma devletinin **koruyucusu** Mater Magna Deum oldu.

Her ilkbaharda doğanın yeniden canlanması ve bereketlenmesini Romalılar daha coşku-
lu kutlar oldular. Romada bu kutlamalar Megalensia şenlikleri adı altında devam etti, oradan di-
ğer Avrupa ülkelerine bu şenlikler yayıldı. Karnaval ve Faşingde ana unsurlar: **Çılgınlık, müzik**
ve **dans** ile doğanın yeniden canlanması anlayışı, **maske** takarak başka bir kişi olma, normaldeki
davranışlar dışına çıkma, kutsal cinsel ilişki gibi unsurlardır.

J- ALMANYADA KARNAVAL

Kuzey Ren bölgesinde Mainz, Köln ve Düsseldorf şehirleri çevresinde karnaval coşkulu
bir biçimde günümüzde hâlâ kutlanmaktadır.

Bazı yerlerde bir erkek kuklanın kadınlar tarafından dolaştırılarak yakılması ve suda bo-
ğulması ögesi vardır. Bu Atta'nın ölümünü simgeler.

"13" sayısının Batı'da uğursuz sayılması:

Bazı eski ilk çağ dinlerinde her yıl Ana Tanrıça ya eş seçilen ve Tanrı kabul edilen bü-
tün bir yıl boyunca tanrı olarak keyif süren bu genç erkeğin yılın sonunda kadınlar tarafından
parçalanarak öldürülmesi ve yenmesi adeti vardı. Bu olay eski çağ toplumlarında yılın bitimi olan
on üçüncü ayın son günü olurdu. O zaman bir yıl dörder haftalık on üç aydan oluşuyordu. On
üçüncü ayın son günü Tanrının parçalanarak kadınlar tarafından yenmesi olayı, bugün Batılılar
tarafından kabul edilen on üç sayısının uğursuzlunun kaynağı olmalıdır.

Biz Karnavalın özelliklerine dönelim;

Karnevals-narr: Karnaval çılgın adamı demektir. Bu adam acayip renkli kostümler,
başında sivri Hitit külahlarına benzer tuhaf bir şapka ve elinde bir asa taşır. Yukarıda bahsedilen
Kibebe şenliklerindeki çıldıran Atta'yı canlandırmaktadır.

Karnevals-närrin: Karnaval çılgın kadını demektir. Abartılı kostümler veya **maske** ile
sokaklarda karnavalı kutlayan kadınlardır.

Narrenfreiheit: Karnavala katılanların, çılgınların, her şeyi yapmak için kazandıkları
hak, serbestlik demektir. Bu kutlama günlerinde toplumun koyduğu düzenin dışına çıkarak çılgın-
ca davranılır, cinsel serbestlik vardır.

Karnevalzug: Karnaval geçit törenidir. Anadolu'da Atta'nın dirilmesi üzerine ellerinde
kutsal simgelerle ve alaylar halinde dolaşan ve Atta dirildi diye bağrışan insanları temsil etmek-
tedir.

Weiberfastnacht: Dişilerin kutlama gecesi anlamına gelir. O gün ve gece her şeye kadınlar egemendirler. Her şeyi yapma hakları vardır. Sokakta ve işyerlerinde kadınlar, **erkeklerin kravatlarını kesmek için ceplerinde makas taşırlar.** Hiçbir erkek de buna karşı gelmez. Bu Kibele rahiplerin erkeklik organlarının kesilmesinin sembolik bir devamı olmalıdır. O gece boyunca -evli veya bekar- kutlamalara katılan kadınların çılgınca eğlenceleri ve özgürlükleri devam eder. Anadolu Ana Tanrıça şenliklerinin devamı başka uluslarda ve başka dinler içinde de olsa sürüp gitmektedir.

K- ANA TANRIÇA VAHŞİ BATI'DA (John Steinbeck'ten bir alıntı)

1900'lü yılların başlarında Kaliforniya'da verimli otlaklarla kaplı bir yerde çok uzun süren şiddetli bir kuraklığın sonunda otların kurumması, toprağın kuraklıkta yarılması, toz haline gelmesini anlatan John Steinbeck şöyle bir öykü anlatmaktadır; Kuraklıkta bütün su kaynakları kurumuştur. Çiftliklerdeki sığırlar için içecek su ,ot ve saman kalmamıştır. Başka bölgelere göç başlar, hayvanların çoğu yollarda telef olur. Bu hayvanların pek azı su ve yeşil otlakların bulunduğu yerlere ulaşabilir. Büyük bir kıran olmuştur. Kuraklık bölgesindeki tüm çiftlikler kapanır. İnsanlar başka yerlere göç ederler. **Doğa Ana ölmektedir.** O dönemde Amerika'ya göç edenler ziraat ve hayvancılıkla geçiniyorlardı. Tarım toplumu idiler. Joseph kendi kurduğu çiftliğin de aynı sonu yaşadığını görür. Elde kalan bazı sığırları kardeşleriyle başka vadilere gönderir. Fakat kendisi Toprak Anayı terk etmez.

Bu kuraklık esnasında yalnızca tepedeki büyük kaya altındaki pınarda çok az su kalmıştır. Burası da kuruyunca toprağın tümüyle ölmüş olacağını düşünür. O kayaya adadığı ve sunduğu kurbanların işe yaramadığını görmeyen üzüntüsü içindedir, bir gün o pınarın da suyu biter, pınar dinmiştir. Josef pınarın tekrar canlanmasını sağlamak amacıyla kendi bileğini keser, doğa tekrar canlansın diye kanını büyük kayadaki yosunlar üzerine akıtır. Burada doğanın canlanması ancak toprağın suya kanacağı büyük bir yağmurla olabilir. Bunun için Josef kendi kanını ve yaşamını Toprak Anaya sunuyordu.

Nihayet büyük bir fırtınayla şiddetli bir yağmur başlar. Bu özet bilgiyi verdikten sonra sözü ilgili kitaba bırakalım. Bundan sonra sözü ilgili kitaba bırakalım:

“Peder Angelo yağmur başladığında evinde parşömen kitaplarıyla kutsal resimlerin arasındaydı. La Vida del san Bartolomeo'yu okuyordu. Damda takırtılar başlayınca kitabı bıraktı.

Suların vadinin üzerinden gürleyerek akışını, nehrin çığlıklarını dinledi saatlerce. Arada bir kapısına çıkıp dışarı bakıyordu. O ilk gece hiç uyumadı. Sabaha kadar mutlulukla yağmuru dinledi: Yağmur yağması için dua ettiğini hatırlayınca sevindi. İkinci gece gelmiş fırtına hala dinmemişti. Peder Angelo kilisesine gitti, Meryem Ana'ya diktiği mumları yeniledi, ona karşı görevlerini yerine getirdi. Sonra kilisenin karanlık eşiğinde durup ıslak toprağa baktı. Manuel Gomez elinde ıslak çakal postuyla geçti. Onun ardından elinde bir geyik boynuzu ile Jose Alvarez geçti. Bayan Gutierrez kolları arasında güve yeniği bir ayı postu ile çamurlara basa basa koştu. Papaz o yağmurlu gecede nelerin yapılacağını çok iyi biliyordu. Kızgın bir öfkeyle yanıp tutuştu. "Hele bir başlasınlar, ben onları durdurmayı bilirim," diye söylendi... Peder Angelo hala oturmuş bekliyordu. Birden garip bir karışmama duygusu uyanmıştı içinde. Tellerin tıkırtısına şimdi ahenkle uyan, yükselip alçalan sesler karışmıştı. Papaz hayalinde milletin nasıl **dans ettiğini**, çıplak ayaklarıyla yumuşak toprağı nasıl dövdüklerini görür gibiydi. **Üzerlerinde hayvan postları** olduğunu biliyordu. Bunları neden giydiklerini kendileri bile bilmezdi. **Tellerin gürültülü ahengi** giderek arıyor, daha ısrarlı oluyor, sesler tizleşiyordu. "Üstündekileri çıkaracaklar." diye mırıldandı papaz. "Çamurlar içinde yuvarlanacaklar. **Çamurlar içinde domuzlar gibi çiftleşecekler.**" Peder Angelo çamurda debelenen vücutları duyar gibiydi... Sonra kendi kendine itiraf etti. **Yağmur istiyorlardı** zavallı çocuklar. "Pazar günü vaazımda bu yaptıklarını kınarım, herkese küçük birer ceza veririm." (John Steinbeck, *Bilinmeyen Bir Tanrıya*)

K- PASKALYA - HZ. İSA'NIN YENİDEN DİRİLİŞİ

Kibele Romaya, M.Ö. 204 yılında Sivrihisar'daki Pessinustan alınarak götürülmüştü. Bu kutlamalar, Kibele Şenlikleri Avrupa'da yüzyıllarca sürmüş ve Hıristiyanlık kurulduktan sonra da her baharın gelişinde kutlanmaya devam etmiştir. Bu kutlamaların yeni din ile yani Roma imparatorluğu içinde yayılan Hıristiyanlık ile uzlaştırılması gerekiyordu. M.S. 325 yılında Anadolu'da toplanan İznik Konsülü 21 Mart dolunayını izleyen ilk Pazar gününü **Paskalya** ilân etti. Paskalya ise **Hz. İsa'nın yeniden dirilişi kutlamalarıdır**. Bu olaydan sonra Anadolu'da ve Avrupada **Atta'nın yeniden dirilmesini**, doğanın yeniden canlanmasını kutlayan, eskiden **Ana Tanrıça inancına sahip olan insanlar** yine aynı tarihlerde bu defa **Hz. İsa'nın yeniden dirilişini** kutlar oldular. Bu akıllı formül sayesinde Kibele kutlamaları ile Hıristiyanlık arasında uyum sağlanmış oldu.

Paskalya aynı zamanda bahar kutlamalarıdır. Bunun önemli ögesi de yumurtaların boyanmasıdır. Boyalı yumurtalar eve, bahçeye saklanır çocuklar da bunları arayıp bulurlar. Daha çok kırmızı renklere boyanması, baharın gelişini sağlayan Atta'nın kanını simgeler. Anadolu köylerinde çocukları sevindirmek için onlara azık olarak hazırlanan yumurtalar kaynatılırken kabın içine kuru soğanın dış kabukları da konur, bu da yumurtayı kırmızı renge boyar. Hayvan otlatmaya gidecek olan çocuklar ekmek torbaları içinde bazen böyle kırmızı renk de yumurtalar bulduklarında bu sürprize sevinirlerdi. İlbaharda doğanın canlanması ile birlikte kuşların ve tavukların da üremeyi sağlayan yumurtlamaları artar.

Avrupanın Geleneksel Bahar Bayramı

Avrupa'nın bazı ülkelerinde baharın gelişi kutlamalarında (May Day) şu öğeler vardır. **Yeşil çam ağacı** (Green Man) yerine geçmek üzere May Pole adı verilen ve çiçeklerle süslü bir direk bulunur. (Kibebe şenliklerinde Atta'yı temsil eden çam ağacı bulundurulması zorunluluğu vardı.) Bir de **Mayıs kraliçesi** seçilir. O da Kibebe'yi temsil eder. Bu direk etrafında ki dans ise Kibebe Atta kutlamalarıyla bağlantılıdır.

L- ANA TANRIÇA KİBELE TEKRAR YUNANİSTAN'DA: ANA TANRIÇA METRA

Yunanistan'da Patriyarkal (Ataerkil) toplum düzeninin kurulmasından sonra Ana Tanrıça gözden düşmüş adeta silinmişti. Ona koştur olarak kadınların etkinlikleri de ortadan kalktı, toplum hayatından adeta dışlandılar. Ana Tanrıça tapınağı da pek yoktu. (M.Ö. 1700'lerden itibaren.)

Atina'da M.Ö. 430 yılında bir salgın oldu. Salgınla başa çıkamayan Atina'lılar bunun nedenini Delfoi tapınağı rahibelerine sordular. Rahibeler Anadolu'da bulunan **Frigya Yüce Ana Tanrıçası'nın** görevli bir gezgin rahibinin, dilenci kılığında Atina'ya konuk geldiğini ve orada öldürüldüğünü, bu nedenle **salgını** Ana Tanrıçanın gönderdiğini söylediler.

Ana Tanrıçanın bir çok din görevlileri vardı. Bunlar Galliler, Kabirler, Kuretler, Daktyller, Semivirler ve Telkinlerdir. Ana Tanrıça dinini bir coğrafya'ya yaymak için çalışan ve önemli hizmetler yapan dilenci gezgin rahipler de vardı. Bu gezgin rahiplere **Metragyrttoi** deniyordu.

Yukarıda bahsettiğimiz salgından önce Atina'da bu rahiplerden biri öldürülmüş olmalıydı. Bunun üzerine Atinalılar Kibeleden (yani **Metra**'dan) özür dilemek amacıyla önce **içlerinden birini kurban ettiler**. Oysa Anadolu'da insan kurban etme yoktu. Yunanistan ise bunu pek sık yapıyordu. Hatta Miken Kralı Agamemnon Truva seferine çıkarken gemilerine uygun rüzgar versin diye Tanrılara kendi öz kızı İphigena'yı kurban etmişti.

Kurbanın ardından Atinalılar orada Ana Tanrıça **Metro** adına Metroon Tapınağını inşa ettiler. Çünkü Metro, Metra Ana Tanrıça demektir ve Atinalılar Ana Tanrıçanın bir gezgin rahibi olan Metragyrtoi'yi öldürmüşlerdi.

Bizler son yıllarda Metro, Metropol gibi sözcükleri pek sık kullanır olduk. Büyük şehirlerimizde metro ulaşım sistemiyle yolcu taşıyoruz. Bu tılsımlı sözcükte uygarlığı tekrar keşfediyoruz, hatta, **Batıdan bize geldiğini sanıyoruz!**

Oysa Metra ya da Metro, Anadolu Ana Tanrıçasının adıdır. Batıya buradan gitti, öyle güçlüydü ki Atinada salgın sona ersin diye ona inanmadıkları halde Atinalılar onun adına bir tapınak inşa etmek zorunda kaldılar. Ana Tanrıça Metra adı uzun seyahatından sonra Anadolu'ya tekrar döndü. Metropol, Ana Tanrıçanın kenti demektir. Doğal olarak başka kentlerden daha büyük, daha güzel ve daha görkemli olacaktır.

İlkçağ Anadolusundaki Metropolislerin bazılarını Bilge Umar'ın *Türkiye deki Tarihsel Adlar* Kitabından sıralıyalım.

- 1- İzmir Torbalı yakınlarındaki **Metropolis** kenti
- 2- Dinar, Hocalara bağlı Tatarlı köyünde bulunan **Metropolis**.
- 3- Afyon İhsaniye ilçesi Ayazın köyündeki **Metropolis**.
- 4- Pisida bölgesi (Isparta, Burdur) yöresinde yeri saptanamayan **Metropolis**.
- 5-Lapseki yakınlarında yeri tam olarak saptanamayan **Metropolis**.

Görüldüğü gibi Kybelenin gezgin rahipleri olan Metragyrtoi'ler çok çalışmışlar ve Kybele etkinliklerini Anadolu ve Ege havzasına yaymışlardır.

Bugün Avrupa ve Amerika da rastladığımız, Metropolitan hastaneleri, Metropolitan müzeleri adlarını Anadolu Ana Tanrıçasının bir adından almışlardır.

Newyork Metropolitan Müzesi Anadolu'dan Amerika'ya kaçırılan ve Lidya uygarlığı ürünleri olan Karun hazinelerini (Lydia Treasura) Doğu-Helen uygarlığı eserleri gibi ilgisiz bir tanımlama ile sergilemeye başlamıştı. Türkiye Kültür Bakanlığı bu eserlerin kaçak olarak Amerika'ya taşındığı için eserlerin Türkiye'ye iadesi talebiyle Metropolitan Müzesi aleyhine dava açtı. Dava devam ederken Türkiye'yi haklı gören Metropolitan Müzesi, eserleri Türkiye'ye iade etti.

Karun Hazineleri bugün Uşak Şehir Müzesinde sergilenmektedir. Bu eserler M.Ö. 6. yüzyıla aittir. Uşak merkez Güre Beldesinde bulunan Aktepe ve İkiztepe tümülüslerinde yapılan kaçak kazılar sonucunda bulunmuştu. Grekler bu bölgeye M.Ö. 333 yılından sonra ve ancak Makedonyalı Büyük İskenderin ardından gelebildiler. Bu nedenle bunlara Doğu-Helen uygarlık eserleri demek bizce yersiz ve yanlıştır. Bu hazinelerin sahibi olan **Lidyahılar**, Grek olmayan Anadolu halkıdır, **farklı dilleri** vardır, Herodot tarihinde Lidyalıların kralı için ve Lidyalılar için barbar demektedir. O tarihlerde barbar başka dil konuşan bir yabancı ulus anlamında kullanılmaktadır. Örneğin Mısırlılar da kendilerinden olmayan Yunanlıları ve diğer ulusları barbar olarak nitelendirmektedirler. Grek olmayan Lidyalılar **tarihte ilk kez parayı** bulmuşlar, ekonomik hayatta kullanıma sunmuşlardır.

M- ANA TANRIÇANIN SİVRİHİSAR'DAN ROMA'YA GÖTÜRÜLMESİ

Günümüzden 2204 yıl önce Kartacalıların ordusu Roma'yı zaptetmek üzere İtalya'ya girdiğinde, kurtuluş çaresi olarak **Kibele** Roma'ya götürülmüştür. Bu tarihi öykü gerçek ve bir o kadar da ilginçtir. İlkçağda Roma İmparatorluğu'nun en yaman rakibi Kartacalılarıdır. Kartacalılarla aralarında MÖ. 264-146 yılları arasında aralıklarla devam eden ve tarihe PÖN savaşları olarak geçen savaşlar 118 yıl sürmüştür.

Kartaca; Fenikyalıların (Fenikelilerin) Akdeniz'de Kuzey Afrika kıyılarında kurduğu bir **cumhuriyeti**. Koruyucu Ana Tanrıçaları Efes Artemisi idi. Kartacalıları, Batı Avrupa sahillerini İspanya ve Fransa kıyılarını Sardunya, Korsika adalarını ve Sicilya adasının büyük bir kısmını da egemenliği altına almışlardı. Böylece Batı Akdeniz onlardan soruluyordu. Balear adalarının adını da bunlar koymuştu.

Roma ile yapılan savaşların birinde Kartaca komutanı **Annibal** güçlü bir orduyla İspanya ve Fransa üzerinden ordusundaki filleri Alp dağlarını aşarak İtalya'ya girmişti. **Roma ordu-**

larını ardarda yeniyordu. Çok zor duruma düşen Romalılar çare arayıp bulamıyorlardı. Roma, tarihinin en kritik günlerini yaşıyordu. Yok olma tehlikesiyle yüz yüzeydi. Roma'daki tanrıların (Jüpiter, Mars vb.) da kendilerine yeterince yardım edemediklerine inanıyorlar ve başka bir çare arıyorlardı.

Umutsuzluk içinde son çare olarak **Sibilline** bilicilerine başvurular. Bu biliciler daha önce Anadolu-Lidya bölgesinden İtalya'ya göç ederek oraya yerleşenlerin kurduğu tapınaklarda görevli kadın bilicilerdi. Kehanetlerine başvuru Roma yetkililere şu cevabı vermişlerdir:

“Anadolu Ana Tanrıçası Kibele, ki Zeus'un anası O'dur ve Küçük Asya'da Pessinus Tapınağında bulunmaktadır. Kibele, Tanrıların en güçlüsü, aynı zamanda toprak Anadır. Bütün yeryüzüdür. İşte onun (temsil edildiği Diapet'in) Roma'ya getirilmesi ve Ana Tanrıçanın, Roma'nın koruyuculuğunu üstlenmesi gerçekleşirse, ancak o zaman Roma kurtulabilecektir. Roma Devleti dünyanın en büyük devleti olacaktır”.

“Hadi canım sende, Romalı yetkililer bunu ciddiye almazlar” demeyin. İş ciddiye alındı, Roma'nın en seçkin askerî ve sivil yöneticilerinin, din adamlarının oluşturduğu bir heyeti 5 sıra kürekli 5 büyük kadirge ile Ana Tanrıçayı almaya gönderdiler. Zira 5 sayısı Ana Tanrıçanın kutsal sayısıydı. İnsanlar 5 parmak ile birçok şeyi yaratıyordu. Anadolu'da günümüzden yaklaşık 9000 yıl önceki yerleşim mekanı olan megaron duvarlarında çok sayıda 5 parmak izleri görülür. (Hacılar ve Çatalhöyük) de yaşayanlar Ana Tanrıça'nın beş parmağı ile kötülükleri kovuyorlardı, evlerin duvarlarına çok sayıda 5 parmak resimleri yapmışlardı o nedenle Romalılar beş gemi göndermişlerdi.

İlk Çağ'da beş köşeli yıldız da Ana Tanrıça'yı simgeliyordu. Çünkü Ana Tanrıça aynı zamanda yıldız, güneş ve ay olarak da kabul ediliyordu. Anadolu Ana Tanrıçası aynı zamanda Dağ Tanrıçası idi, bu inancın güçlü olduğu çevrelerde dağlara (Beş Parmak Dağları) adı da verilmiştir.

Bir yandan da Kartaca ile savaş devam etmekteydi. Bu filo Dikili (Atarna)'ye gelip demirledi. Karayolu ile seyahate devam eden heyettekiler Sivrihisar'daki Pessinus'a vardılar ve görkemli törenlerle Ana Tanrıçayı temsil eden Diapeti (kutsal göktaşını) alarak Dikili'de bekleyen gemilerle İtalya'ya götürdüler. Kibele Tapınağındaki bazı din görevlileri ile birlikte Ana Tanrıça Diapet'ini Roma'ya götüren gemi Tiber nehrinde karaya oturdu. Ne kadar uğraşılsa da gemiyi kıpırdatamadılar.

Nihayet Claudia Quinte adındaki bir kadın belinden çözdüğü kuşağı gemiye bağlayarak tek başına gemiyi çekip Roma'ya götürdü. Çünkü Ana Tanrıça tapınağında ve Anadolu'da kadınlar üstün durumdaydı (Ana Tanrıçayı ancak bir kadın taşıyabilirdi..!). Zaten Pessinus'taki Kibele rahipleri de hadım oluyordu ve kadın kıyafetleriyle ayine katılıyorlardı. Bunlara Galli deniliyordu. Eskişehir Sivrihisar Pessinus tapınağındaki iki yönetici Atta (Attis) ve Megabyzos sanlarını taşıyan hadım olmuş baş rahiplerdi. Böylece Ana Tanrıça Roma'da en yüksek yer olan Paletinum'a özenle götürülmüş ve Zafer Tapınağına yerleştirilmiştir (Tarih M.Ö. 204).

N- KİBELE ROMA'YI KURTARIYOR

Roma'nın koruyuculuğunu artık Anadolu Ana Tanrıçası devralmıştır. O'nun verdiği moralle önce İtalya'ya girmiş olan Anibal'in komutasındaki Kartaca Cumhuriyeti ordusu İtalya'dan çıkarıldı. Şans Roma'dan tarafa dönmüştü. Kartacalıları bundan sonraki savaşlarda da yendiler. Roma orduları Afrika'ya geçti. Sonunda Kartacayı yakıp yıktılar, hatta Kartaca şehrinin yerini sürüp yaban otları bitecek şekilde yeryüzünden sildiler. Artık bahtı açılan Roma'nın İlkçağda Akdeniz ve çevresinde en büyük dünya imparatorluğunu kurmak için önünde hiçbir engel kalmamıştı. Bu imparatorluğu da kurdular.

Romalılar kurtarıcı **Kibele**'ye çok büyük saygı gösterdiler ve O'na **Mater Deum Magna** adı verdiler. Bu **Tanrıçaların Büyük Anası** demektir. Romanın koruyucusu olarak başında şehir surlarını temsil eden bir kule taşır şekilde gösterilir. Ana Tanrıça aynı zamanda yer yüzüdür, şehir surları ve kuleler yeryüzününe dikilir. Onun için başında kule taşır haldedir. Bu şekilde ona Mater Turitta yani **Kuleli Ana** da denilmiştir.

Kuleli Ana bugün de İtalya'nın sembolü olarak kabul edilir. Kibele'nin İtalya'daki bir adı da Magna Mater Bellone'dir.

O- KİBELENİN DİĞER ADLARI: AMA / MA / ANNA / ANNİ / MARIANNA

Anadolu Ana Tanrıçasının yaygın adlarından birisinin **Ama/Ma** olduğunu biliyoruz. Bu sözcük Anadolu Luvi dili ve onun Ardılı Pelasg dilinde ve Hitit dilinde Ana anlamına gelir ve Ana Tanrıçayı kasteder. Bundan türetilen aşağıda örneğini sunacağımız birçok Anadolu İlkçağ

kenti, ırmak ve dağ adları vardır. Aynı zamanda bayan isimlerine rastlamaktayız. Ma gibi Rhea da Ana Tanrıçanın adlarından biridir. Bayan ismi olarak sıkça rastlanan Maria adının kaynağının Anadolu Ana Tanrıçası olması kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca Anadolu’da rastladığımız **Marian-niler** de Hititlerin çağdaşı Mitanni Devleti’nde çoğunluğu oluşturan Hurilere egemen bir halktı. Demek oluyor ki İsa’nın doğumundan 15 yüzyıl önce Anadoludaki Hitit yazılı belgelerinde Marianniler ve Mariadyenler sözcüklerine rastlıyoruz. Hitit dilinde **Anna** sözcüğü ile Anadolu’nun bilinen en eski dili olan Luvi dilinde **Anni** Türkçedeki Ana-Anne karşılığıdır ve **Ana Tanrıça’yı** kasteder.

İsa’nın doğumundan binlerce yıl önce Anadolu’da Ana Tanrıça adı olarak kullanılan bu Ama, Ma, Anna ve Marianna adları bugün Avrupa ülkelerinde bayan adı olarak sıkça kullanılmaktadır. Bunlardan türetilen isimler de az değildir. Ama/Ma, Luvi/Pelasg dilinde Ana demektir. **Madonna** adı da muhtemelen buradan gelmektedir. Ma ve Donna (Kadın) öğelerinden oluşur. Demek ki Amerikanın en tanınmış şarkıcılarından biri olan Madonna’nın adı İlkçağ Anadolu-su’ndan Amerika’ya ihraç olup, kaynağı Grekçe değil Anadolu yerli dili olan Luvi dilindedir.

Bu sözcük yani Ama/Ma, Amanos dağları ve Amasya ilimizin adına da girmiştir. Hatay ilimizde bir dağ dizisi olan Amanosların aslı Luvi dilinde Ama + (wa)na = **Amana** şeklindedir ve Ana Tanrıça ülkesi anlamına gelir. Amana, Grek dilinde kelime sonuna bir (s) harfi getirilerek Amanos’a çevrilmiştir.

Amasya ise, “Ama + assa” yani “Ana Tanrıça + kenti” anlamına gelir. Hitit yazılı belgelerinde hem Amana, hem de Amawana olarak geçer. Hitit Büyük Krallığı M.Ö. 1850-1200 arasında Anadolu ve Kuzey Suriye’de hüküm sürmüştür. Burada görüleceği gibi Yunanlıların İskenderin peşinden Anadoluda etkin olmaya başlamaları (M.Ö. 333) tarihinden en az 1500 yüzyıl önce bu adlar belgelerde vardı.

Amanda, Hatay Reyhanlı’da bir köydür, Luvi dilinde Ama + (wa)nda öğelerinden türetilmiş ve Ana Tanrıça Tapınağı anlamına gelir.

Samsun ilimizin adı da Luvi dilinde Swa + Ama + issa öğelerinden kutsal + Ana Tanrıça + kenti = Samissa iken Grek ağızında Samissos’a çevrilmiştir.

Yine Avrupa ve Amerika’da Amanda bayan adı olarak günümüzde kullanılmaktadır.

Örneğin;

1- **Amanda** Lear; Ünlü bir şarkıcı .

2- **Amanda** Newman; *Kadınlar Venüs’ten Erkekler Cehennemden* adlı kitabın yazarı.

3- **Amanda** Filipacchi; *Çıplak Erkekler* kitabının yazarı.

4- **Amanda** Claridge; *Rome Oxford Archaeological guides* adlı kitabın yazarı.

Homeros Anadolu'nun Lidya bölgesine **Maonia** der. Bu Ana Tanrıça **Ma'nın ülkesi** demektir. Aynı bölgede bugün adı Gökçeören'e çevrilmiş Kula yakınlarındaki yerleşim yerinin İlkçağdaki adı da Maonia idi. Bu ad uzun süre Menye olarak da kullanılmıştı. Ana Tanrıçanın adı olan Ma bu yerleşim yerinin adına da girmiştir. (Tarihsel kent, dağ, ırmak, ova adları konusunda özellikle bkz. Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, 2. bsk. İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1993.)

Ana Tanrıçanın diğer bir adı olan ANNA ve ondan türetilen bayan adları Avrupa ülkeleri ve Amerika ülkelerinde en sık rastladığımız Luvi dili (Anadolu) asıllı adlardır. Bazı örnekler; Ann, Anna, Hanna, Rozanna, Suzanna, Polyanna...

P- ANA TANRIÇA GİRİT'TE

Batı uygarlığının temeli olduğu ileri sürülen Girit'teki Minoen uygarlığını yaratanlar oraya Anadolu'dan göç etmişlerdir. Ayrıca mitolojide Ana Tanrıça Rhea Tanrı Zeus'u Girit'te Diktinna mağaralarında doğurmuştur. Doğum yaparken sancısını bastırmak için bir elini toprağa bastırmıştır. Topraktaki 5 parmak izinden 5 daktyl fırlayıp çıkmıştır. Bunlar Ana Tanrıça etrafında gürültü çıkararak bebek Zeus'un sesini bastırdılar. Çocuğun ölü doğduğunu söyleyerek baba Tanrı Kronos'a bezlere sarılı bir taş yutturdular. Çünkü baba Tanrı Kronos ileride kendi yetkisini elinden alacağı korkusuyla doğan bütün çocuklarını yutuyordu. Ana Tanrıça tapkısının yaygın olduğu dağlara da *beş parmak dağları* adı verilmesi bununla ilgili olabilir. Ana Tanrıça aynı zamanda yıldızlarla temsil edilmekte olduğundan, 5 köşeli yıldız onunla ilgilidir. Halikarnas Balıkcısı İslâmiyette namazın 5 vakit olmasının bununla ilintili olduğunu yazmaktadır. **Rhea** ve **Diktinna** da onun Girit adasındaki adlarıdır.

Aynı Anadolu gibi, Ege adaları ve Girit'te Minioen uygarlığı yaratanlar da Matriyarkal (Anaerkil) bir uygarlığa sahiptiler. Anadolu kültür, din ve uygarlık öğelerini oraya aynen taşıyarak üstün bir uygarlık yaratmışlardır.

Halbuki Grek ana karasında Patriyarkal (ataerkil) bir toplum vardı. Anadolu da üstün olan kadın Greklerde ise (bir çok Atina atasözünden anlaşılacağı gibi) geri planda, evlerde, top-

lundan ve sosyal olaylardan izole bir şekilde yaşamışlardır. Rheadan doğan Zeus Yunanistan'da baş tanrılığa yükseltilmiştir.

R- ANA TANRIÇA YERYÜZÜDÜR

Anadolu Luvi ve ardılı Pelasg dillerinde AĪA / GAĪA / GEA şekillerinde anılan ve toprak, kara, yeryüzü anlamına gelen adlar da Ana Tanrıçanın adlarıdır. Ana Tanrıça Gea bütün yeryüzünü temsil eder. Toprak O'nun eti, taşlar ve kayalar O'nun kemikleri, ırmaklar kan damarları ve ağaçlar da Ana Tanrıçanın saçlarıdır. Bu addan **Georaphia** (coğrafya); yeryüzünü inceleyen bilim ve **Geometri** adı ortaya çıkmıştır.

S- KİBELE (ANA TANRIÇA) FİLİSTİN'DE

Anadolu Ana Tanrıçasının komşu ülkelere ünü ve etkinliği yayılmıştır, Suriye üzerinden Filistin'e taşınması şöyle olmuştur:

İlyada Destanında Truva'yı yakıp yıkmak için Yunanistan'dan gelen birleşik Aka ordu-suna karşı, orayı savunmak için de Anadolu'daki uluslar Truva'nın yardımına koştu. O destanda adı geçen Anadolu'lu **Palasutiler** Truva'nın (Troia) yenilmesi ve kutsal İlion (İleum) şehrinin yakılmasından sonra M.Ö. 1200'lerde Doğu Akdeniz bölgesine göç ederek oraya yerleştiler; yerleştikleri yere de **Palestina** (Filistin) adı verilir.

Elbette Ana Tanrıçayı da beraber götürürler. Buralarda Ana Tanrıçanın adı Hurrilerde ve Palasutilerde **Kupapa, Kepat, Hepat** olur. Hitit yazılı kaya kabartmalarda Tanrı Tesupun eşi Hepat olarak da karşımıza çıkar. Ayrıca Hitit kraliçeleri **Pudu Hepa** ve **Tanu Hepa**'nın adları da ondandır.

Filistin'de Hepat, önce, **Hepa** sırasıyla, **Hebe, Heve** ve **Havva** şeklini alır, böylece Ana tanrıçanın adı Kutsal Kitaplarda bütün insanların anası olarak yer alan Havva ile aynı olur. Ayrıca Hebe, geç zamanlarda mitolojide sonsuz gençlik ve güzellik tanrıçası olarak kabul edilir, daha sonra Herakles'e eş olarak verilir. Ana Tanrıça Hepa, Heve ve Eva bugünkü Avrupa ve Amerika'da bayan adı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Örnekler ;

1-**Eva** Braun; Hitlerin sevgilisi

2-**Ava** Gardner; Amerikalı sinema oyuncusu

3-**Eva** Herzigova; Ünlü manken

T- ANA TANRIÇA ADLARININ AKDENİZ HAVZASINA YAYILMASI

Ana Tanrıça Anadolu'nun farklı bölgelerinde değişik adlar altında, fakat özünde aynı kalmak kaydıyla tapkı görmüştür. Unutmayalım ki Hitit egemenliği sırasında dahi Anadolu'da yaklaşık yirmi farklı konuşma dili ve dört farklı yazı dili birlikte kullanılıyordu.

Sadece Anadolu'da değil günümüzden 5000 yıl önce Anadolu'dan Ege adalarına, Yunanistan'a, İtalya'ya ve İspanya'ya göç eden insanların Ana Tanrıça inancını ve adlarını da oralara götürdüklerini ve kurdukları kentlere Ana Tanrıça adını içeren adlar verdiklerini biliyoruz. **Luvi dili** böylece Ana Tanrıça kültürüyle beraber tüm Akdeniz çevresine yayılmıştır.

Bu konuda sözü **Friedrich Williams**'a bırakalım;

“Burada bulunan keramiklerin de **Anadolu özelliklerini** taşıdığını söylemiştik. Bir harita üzerinde Anadoludan gelen isimlerin dağılımına bakarsak Anadolu insanların Yunanistan'a doğu bölgelerinden girdiğini ve batıya doğru seyreklediğini görürüz. Şu halde **M.Ö. 3. binyılda bütün Egeye** yayılmış olan Karların **Batı Anadolu Kavimleri** grubuna girdiklerini söyleyebiliriz. Anadolu kavimlerinin bu dönemdeki istilaları çok geniş olmuş, sadece Ege bölgesine değil İtalya'ya ve İspanya'ya da yayılmışlardır.”

Anadolu'da Ana Tanrıça Frigya ve Kapadokya'da Ama, Ma ve Anna olarak adlandırılmıştır¹. Bu adlar Luvi ve ardılı Pelasg dilinde Ana anlamına gelir ve Ana Tanrıçayı tanımlar. ANNA, Hitit dilinde Anna olarak Luvi dilinde Anni olarak geçer. Türkçedeki Ana, Anne demektir. Bu benzerliğin nedeni bulunmuştur. Anadolu Luvi dili ile Maveraünnehir çevresinde Sogdiana'da yaşayan Sogd halkının konuştuğu dilin yakın hısım diller oldukları artık saptanmıştır.

İskender'in İran, Hindistan, Afganistan ve Türkistan'a yaptığı seferleri anlatan Flavius Arrianos “Batı Anadolu Halkından olan askerlerin Türkistan'a gittiklerinde Semerkant çevresi halkıyla rahatça anlaşabildiklerini, ora halkının Batı Anadolu dillerine yakın bir dil kullandıklarını yazmaktadır.

Büyük İskenderin Asya seferinde ordusuyla bu bölgeye gelen Batı Anadolu askerlerin, oranın yerleşik halkıyla nasıl rahatça konuşup anlaşabildikleri konusu da böylece çözümlenmiş oldu.

Ceyhun nehir boylarında yaşayan Sogd halkı Türkleşmiş ve dillerinden birçok sözcük de Türkçeye girmiştir (Semerkant civarı). Bu bölgedeki Semerkant şehrinin ilk çağdaki adı Mara-

kanda idi. Bilge Umar bunu Türkiye de *Tarihsel Adlar* kitabında Ma + ura + kanda ögelerinden oluştuğunu ve Luvi dilinde Yüce Ma'nın kandası anlamında olduğunu göstermiştir. Kanda = Sanda Luvi dilinde Ana Tanrıçanın kutsal erkeği, kocası, eşi demektir. Ayrıca Luvilerin en önemli tanrıların adı **Tarkhun** (Türkhün)'dur). Harezm bölgesinde sık rastlanan Türkân veya Terken adı da buradan geliyor olmalıdır.

Cengiz Han'ın oğlu Oktay'ın karısı Türkân kocasının ölümünden sonra devleti üç yıl başarıyla yönetmiştir.

Avrupa'da yayılmış olan Ana Tanrıça adları kız çocuklarına verilmeye devam etmektedir. Hititlerin güneş tanrısının adı **ARiNNA**'dır. Geç dönemlerde Ana Tanrıçanın görevlerinden birisi biraz ayrılmış, farklılaşmış olarak konuyla ilgili Ana Tanrıçanın çeşitlemeleri şeklinde karşımıza çıkmıştır. Arinna adı muhtemelen Luvi dilinde Ura + Ninna sözcüklerinin birleşmesinden ortaya çıkmış olmalıdır. Bu Luvi dilinde Yüce Tanrıça anlamına gelir.

Ana Tanrıça bütün yeryüzünü ve gökyüzünü temsil ederken temsil alanı özele indirgenerek yeni adlar kazanmıştır. Örneğin; Aşk güzellik ve üreyle ilgili Ana Tanrıça adı Anadolu ve Ege'de **Afrodite**, Sümer'de **İnanna** ve Akad'da **İştär** adlarıyla anılmaya başlandı. Ekili toprakla ilgili Tanrıça adı da Da.-Mater = **Demeter** oldu. Batı Anadolu'da doğanın bereketini ve tüm canlıları besleme özelliğini de **Marianna'dan** (Yüce Meyveli Ana)'dan **Efes Artemis**'i devraldı.

Luvi dilinde Arta Akarsu anlamına gelir, Mis ise Tanrıça anlamına gelir. Bu iki sözcüğün birleşiminden **Artemis** adı meydana gelmiştir. Artemis adı da Anadolu'nun bilinen en eski dili olan Luvi dilindedir. Sadece burada anlamı vardır, Grekçe ile hiçbir ilgisi yoktur, Grekçe anlamı da yoktur. Luvi dili 1946'larda keşfedilmiştir ve kısmen çözülmüştür.

Hititlerde yeryüzüne bereketi veren bitkileri büyüten önemli bir faktörün güneş olduğu bilindiği için Ana Tanrıçaya bu yöndeki rolünü güçlendiren bir çeşitleme olarak **Güneş Tanrıçası Arinna** denilmiştir. Hattilerde de Baş Tanrı Tanrıça Vurusemu idi.

Hititler'de kraliçeye **Tavananna** deniyordu. Ana Tanrıça'nın vekili gibi davranan Tavananna, kralın yetkilerini paylaşıyor, kendi adına kazılmış bir mühür taşıyor, uluslararası anlaşmaları o da mühürlüyordu. Kraliçe'nin bu yetkisi o çağdaki diğer krallıklarda görülmüş bir şey değildi.

¹ Bu konu hakkında bkz.. Friedrich Williams, *Ege Medeniyetleri Tarihi*, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul Ağustos 1993.

Bugün Türksat uydularını uzaya taşıyan Fransız roketlerinin adı Arianedir. Bu “hava ile ilgili” anlamını taşıyan kelimenin Fransızcası olan aérien, ne’den veya yine aynı kaynaklı tanrıça ismi Hititlerin güneş tanrıçası **Arinna**’dan gelmiş olabilir. “Bu da nereden çıktı” denilebilir. Şuradan çıkıyor efendim;

Önce, Amerikalı’lar Ay’a ilk insanı götüren uzay aracına Apollo adını vermişlerdi. Bu ad Anadolu güneş ve ışık tanrısı Apollon’dan alınmış olmalı. Fransız’ların da Güneş tanrıçasının adını kullanmak istemeleri doğaldır.

Bundan 2547 yıl önce Persler Lidya Krallığını ortadan kaldırdılar. Lidya Kralı ve o zamanki dünyanın en zengin adamı Karun (Krezüs) Perslere tutsak düştü. Persler Anadolu’yu işgal etmeye başladılar. Anadolu’da Pers egemenliğini kabul etmek istemeyen **Foçalılar** eşyalarını gemilere yükleyerek Ege denizinde bir yerleşim yeri aradılar, Anadolu kıyılarına yakın bir ada kiralamayı da denediler fakat olmadı, Yunanistan’a geçip yerleşmeyi asla düşünmediler.

Sonunda Akdeniz’e açıldılar. Fransa kıyılarına vardılar. Başlarında yönetici olarak orta yaşlı bir Sybil yani kadın bilici vardı. Göçü O yönetiyordu Fransa’da **Marsilya, Nis** ve **Agde** kentlerini kurdular. Luvi dili ve Anadolu Tanrıçası kültürünü de oraya taşıdılar.

Halikarnas Balıkcısının *Altıncı Kıta Akdeniz* kitabının ön sözünde Şadan Gökova’lı’nın yazdığına göre Henri Ferand, Eşik başlıklı yazısında şöyle der:²

“Balıkçı (yani Halikarnas Balıkcısı) Marsilya’yı Foçalıların kurduklarını belirterek hem bize kökenimizi, hem de Akdenizliler arası akrabalığı öğretiyor”.

Hacılar ve Çatalhöyük kazılarındaki buluntuların tarihlenmesinden sonra, Sümer uygarlığının ortaya çıkmasından en az 3000 yıl önce, Anadolu Ana Tanrıçası’nın var olduğu görüldü. Daha sonraki bin yıllar içinde Anadolu’dan Suriye, Mezopotamya ve Arabistan’a bu inanç taşınmıştı. Anadolu’daki **Arinna, Anna** adını taşıyan Ana Tanrıça Sümer’de Ana Tanrıça **İnanna** adını alır. Bu adın Nin-anna dan gelmiş olması güçlü bir olasılıktır. Dumuzi’nin kardeşi tanrıçanın adı da Geştianna’dır. Avrupa’da bu gün *Anna, Ann, Annette, Marianna, Polyanna, Susanna, Rosanna* vb. olarak kullanılan bu adlar Anadolu kökenlidir.

U- İDA DAĞI TANRIÇASI (İDEA VEYA İDA)

Edremit'in kuzeybatısındaki Kaz Dağı'nın eski adı İDA dağıdır. Anadolu Ana Tanrıçasının bir çok adlarından biri olan DİDA'ya yakın bir addır. Dida'nın Anadolu'nun en eski Luvi dilinde besleyen emziren Ana Tanrıça anlamına geldiğini biliyoruz. Buradan kaynaklanan Dida, Dinda, Dindimos (Kapı dağ) ve Dindimene (Murat dağı) ve diğer Dindimene (Pessinus'taki Dağ)'nin de Ana Tanrıça dağları olduğunu görmüştük. Buradan kaynaklanan DİDA / İDA gibi İDA / ADA / DA adları da Ana Tanrıça adları olarak sıkça karşımıza çıkacaktır. Luvi dilinde Ama ve Ma şeklinde olduğu gibi ilk harf atılabilir, Ada veya Da şeklinde isimler de sıkça kullanılır. Ayrıca Karye kraliçelerinden ikisinin adları da **Ada**'dır.

Bundan türeyen yerleşim yeri adı olarak Adana'yı örnek verebiliriz; Luvi dilinde Ada + (wa)na = Ana Tanrıça ülkesi sözcüklerinden oluşur. Uşak ilimizde merkez Ortabağ köyünün eski adı da Adana'dır. Bunu Athana (Athena) Atina şekliyle de göreceğiz. Luvi dilinin ürünü olan bu adlar Yunanistan'da Atina ve Tanrıça Athena olarak görüldüğü gibi Rize ilimizin şirin ilçesi Pazarcık'ın eski adı da Atina'dır. Buna göre Tanrıça Athena ve Atina şehrinin adları da Helence değil Anadolu Luvi dilindedir.

Olimpos sözcüğü de Helence olmayıp Luvi / Pelag dili ardılı Giritçede dağ demektir. Olimpos baş tanrısı Zeus'u da Anadolu Ana tanrıça RHEA, İda Dağı Diktinna mağralarında doğurmuştur. Bu İda'nın Giritteki İda Dağı olduğu genel kabul görmektedir.

Uşak il merkezinin güneybatısında İtecik Dağı (İtecik Tepesi) yer alır. Buranın adının **İdacık**'tan geldiğini düşünmekteyiz. İtecik Dağı'nın adı coğrafya atlaslarında Kazdağı olarak da geçiyor.

V- DÜNYANIN İLK GÜZELLİK YARIŞMASI

Anadolu İlkçağda ilk uygarlıkların, Ana Tanrıçanın, buluşların, zenginliklerin ve destanların yurdu olmuştur. Mitolojiye göre dünyanın ilk güzellik yarışması da Anadolu'da Kaz Dağı'nda (İda Dağı) olmuştur. Bu konuyu kısaca anlatalım.

İlk Güzellik Yarışması:

YER: Anadolu İDA dağı (Kaz Dağı)

² Halikarnas Balıkcısı, *Altıncı Kıta Akdeniz*, Bilgi Yayınevi, 2. basım, İstanbul Şubat 1985.

YARIŞMACILAR: Tanrıça Hera

Tanrıça Athena

Tanrıça Afrodite

ÖDÜL : Üzerinde “En güzele” yazılı bir elma, evrenin en güzeli olmak.

HAKEM : Truva Kralının oğlu yakışıklı Aleksandros Paris.

Yarışmanın hikayesi şöyleydi :

Deniz perilerinden Thetis ve onu uykuda iken yakalayan ölümlü Pelesus düğün yaparlar. Bu düğünde, birisi dışında bütün Olimpos Tanrılarını da çağırırlar. Düğün eğlenceleri devam ederken bu düğüne çağrılmayan Olimposlu Kıskançlık ve Dedikodu Tanrıçası Eris, “Ben size gösteririm” der ve şanına uygun bir plan yapar.

Bir elmanın üzerine “En Güzele” diye yazarak Tanrıçaların şölen sofrasının ortasına yuvarlar. Bunu kapabilmek için de Tanrıçalar birbirlerine girerler. Baş tanrı Zeus duruma el koyar. Sorunu çözmek için en önde gelen üç tanrıça arasında bir güzellik yarışması yapılarak en güzelin belirleneceğini söyler. Fakat hiçbir Olimposlu Tanrı hakem olmak ve sonuçta bazı tanrıçaların öfkesini üzerine çekecek böyle netameli bir işe girmek istemez. Sonunda bu işi Truva (Troia) Kralı Priamos’un oğlu Aleksandros Paris’e verirler. Böyle olması gerekiyordu. Zira Aleksandros Paris Truva’nın başına bir felaket getirecekti.

Paris doğmadan önce biliciler bunu haber vermişti. O nedenle daha doğar doğmaz O’nu vahşi hayvanların parçalaması için **Kaz Dağına** bırakırlar. Fakat bebek Aleksandros’u dağda çobanlar bulur ve büyütürler. Çok yiğit, korkusuz ve güçlü bir delikanlı olur. Çobanlık yapar ve sürülerinden tek bir hayvanı bile kurt veya parsa kaptırmaz, kendisine koruyucu anlamına gelen **Aleksandros** adı verilir. Bu Aleksandros’tan yaklaşık 900 yıl sonra da Makedonya Kralı Aleksandros (İskender) tarih sahnesine çıkacaktır.

Haberci Tanrı Hermes, Zeus’un buyruğunu Paris’e iletir sonra üç tanrıçayı Skamandra (Skamandros) ırmağı kenarına getirir ve onun kutsal suyundan yıkanan Tanrıçalar beylik kıyafetlerini giyerek yarışmaya hazırlanırlar.

Hera başında bir taç taşır. Farkına varmadan Hitit modasına uyan bir bluz ve kırmalı bir eteklik giyer. Yontuları da öyledir.

Athena bir elinde kargı, diğeri elinde kalkan taşıyordu. Göğsü ve vücudu dizlerine kadar zırhlarla kaplıydı. **Bu kıyafet** Anadolu kadın savaşçı **Amazonlardan alınmıştı**. Başında gösterişli bir miğfer taşırdı buna Batılılar Helen miğferi derlerdi. Oysa atı evcilleştiren Hitit ve Hurri-lerdi. **Hitit askerleri** atın yelesinden ve kuyruğundan kestikleri kılırları miğferlerin üzerine de yarım daire şeklinde düzgün keserek bağlıyor ve böylece daha görkemli görünüyorlardı. Yani **Yunan uygarlığından bin yıl önce** Hitit askerlerinin taşıdığı **Hitit miğferleri** Helen miğferleri olup çıktı. Bunun nereden geldiğini eski Yunanlılar bilmemekte haklılar, zira Onlar en eski Anadolu halkı olarak Frigyalıları tanıyorlardı. Hititlileri insan uygarlığı ancak 19. yüzyılda fark etti. İşte Athena bu Hitit miğferini taşıyordu.

Afrodite ise sadece incecik bir peplos giyiyordu, fazlasını gereksiz sayıyordu.

Yarışma başladı. Tanrıçalar Aleksandros'un önünde arz-ı endam ettiler. Her birisi birinciliği kendisine verdiği takdirde ona neler kazandıracaklarını sıraladılar. Hera, Aleksandros'a dünyanın egemenliğini verebileceğini söyledi. Athena ise sonsuz bilgi ve zekâyı verebileceğini söyledi.

Ne yapsın bunları çoban Paris. O'nun gözleri, ışıklar saçan güzel Afrodit'e takılıp kalmıştı. Diğerlerini duymuyordu bile. Afrodit'e O'na dünyanın en güzel kadının kalbini çalmasını sağlayacağını vaat etti mi vaat etmedi mi bilinmez! Farkına bile varmadan elleri elmayı Afrodit'e uzattı. Böylece Afrodit'e en güzel Tanrıça seçildi.

Y- TRUVA SAVAŞI VE TAHTA AT

Bu yarışma burada bitti. Fakat asıl olaylar ve Truva savaşları bundan sonra başladı. Bu yarışmadan sonra Aleksandros Paris'in kral oğlu olduğu anlaşıldı ve babasının yanına yerleşti. Truva Prensi olarak çıktığı bir Yunanistan seyahatinde tanıdığı Sparta Kralı Menelusun karısı olan "dünyanın o zamanki en güzel kadını" Helene'nin kalbini çalarak onu kaçırdı, Truva'ya getirdi.

Bu Helene daha genç kızken bütün Yunanistan kralları ona talip olmuşlardı. Aralarında savaş çıkmak üzereydi. Babası Tyndareos talip olanların hepsinden şu sözü aldı. Helena içlerinden biri ile evlenecektir. Bunu kabul etmeyen biri olursa hepsi ona karşı savaşacaklardır. Helena

Menelusla evlenir. Bu evliliği bozan ise Truvalı Aleksandros olunca bütün Yunanistan krallarına verdikleri söz hatırlatılır ve 1100'den fazla gemi ile Yunanistandan çıkan Birleşik Ordu Anadolu'ya gelir ve Truva'yı kuşatır.

On yıl devam eden bu savaşlar süresince Truvalılara, Afrodite, Apollon ve Zeus yardım ederler. Ve Anadolu uluslarında Truva'nın yardımına koşarlar. Bu savaşlarda Amazon Kraliçesi Penthesilea da birleşik Yunanistan ordusuna karşı çarpışır.

Yunanistan'dan gelen birleşik orduya ise güzellik yarışmasını kaybetmiş olan Tanrıça Hera ve Tanrıça Athena müthiş bir hırsıyla yardım ederler. Yunanlıların deniz tanrısı Poseidon da Truvalı'lara karşı savaşmıştır. Çünkü mitolojiye göre Truva surlarının yapımında gayretli bir işçi olarak çalışmasına rağmen Truva Kralının kendisine işçilik ücretini ödemediğinden dolayı Truva'ya kırgındır.

Onuncu yıl sonunda savaşla kutsal İlyon kentine giremeyen Yunanlılar meşhur Tahta At hilesiyle şehre girer, kapıları açar şehri yakıp yıkarlar.

İda dağından ve orada yapılan yarışmadan bahsederken bunlara değindik. Helena sözcüğü de Grekçe değil, Anadolu Luvi dilindedir. Yani Helene sözcüğünün Helence bir anlamı yoktur. Garip ama gerçek aslı Elena olup H harfini başa Romalılar eklemişlerdir ve Helena olmuştur. Aslı Ela + (wa)na Boğaz (Su geçidi) + Sal = Boğazla ilgili demektir. Burada geçit ülkesi, su geçidi olarak Çanakkale Boğazı kastedilmektedir. Truva Kralının oğullarından birisi de Prens Helenus'dur.

İda'ya tekrar dönersek, bu Ana Tanrıça adını Avrupalı kadınlar bugün de taşımaktadırlar. Almanya da çalıştığım bir hastane de tanıdığım ameliyathane sorumlusu, disiplinli, sert ve bazen doktorlara da çıkışan yaşlı ve kıdemli Schwester İda'yı örnek verebilirim.

İlk çağda yaklaşık yirmi dil kullanan Anadolu'da **Ana Tanrıça tek ortak kültür sembolüydü**. Bütün bu dillerde Ana Tanrıça farklı adlandırıldığı halde aynı şekilde ululanırdı. Hepsinde **Anaerkil aile modeli** vardı. Kadının statüsü erkekten üstündü. Erkekler avcılık ve toplayıcılık ile uğraşırken çocuk doğuran ve büyüten kadınlar yerleşim yerleri yakında (başlangıçta mağaralar yakınında) tarımı geliştirdiler. **Tarımı** ve **yazıyı** da kadınların başlattığına inanılıyor. Ana Tanrı-

ça'nın bu bilgileri insanlara kadınlar aracılığıyla aktardığına inanılıyordu. Böylece **insan uygarlığını** Ana Tanrıça ve **kadınların** başlattığı kabul ediliyordu.

Anadolu'da rastlanan diğer Ana Tanrıça adlarını saymaya devam edelim. Ana Tanrıça adlarından ADA ve DA'nın bir çok yerleşim yeri adına verildiğini (Adana) görmüştük.

Hız. İsa ile aynı çağlarda yaşamış olan Amasyalı yurtdaşımız Strabon ki ilkçağdaki coğrafya yazarlarının en önemlisidir, Anadolu'nun coğrafyası bölümünde şunları yazar;

“1- Pergamon çevresinde çıplak Asperdenon dağı tepesinde Tanrılar Anası ASPORENE tapınağı vardı.

2- ASYTRA yakınında Tanrılar Anası ANDEİRENE tapınağı vardır.”

Birinci paragraftaki Asporene adının Sporad'dan geldiğini düşünmekteyiz. Toprağa tohum serpmeye, tohum ekmek ve yeryüzünde yaşayanlara bolluk ve bereket dağıtmak gibi işlevleri yapan Ana Tanrıça anlamında kabul edilebilir. Ande ile başlayan birçok coğrafya adına da rastlıyoruz, ilkçağdaki bazı yerleşim yerlerinin adlarına örnek olarak Andeira, Andavul, Andiraz, Andırın'ı göstere biliriz. Ana Tanrıça Ande (Anda) adı yerleşim yerlerine verildiği gibi kız çocuklarına da verilmektedir.

Troia (Truva) yakınlarında Luvi dili bölgesindeki bu yerlerde ANNA gibi ANDE adları da Ana Tanrıçayı kasteder. Kız çocuklarına verilen ve buradan kaynaklanan adlara örnek;

Avrupa ve Amerika da ANDE'den türeyen ANDY, ANTJE, MİRANDA adlarını, AN-DA ve WANDA sözcükleri de Ana Tanrıçayı kasteder. Bu bayan adına bir polisiye filmde de rastlıyoruz (Wanda Adında bir Balık).

Andeirene adı ise Luvi dilinde Ande, Ura, Wana sözcüklerinin birleşmesinden yüce Ana Tanrıça yeri anlamında oluşmuştur. İRENE ise Ana Tanrıça tapınaklarında görevli rahibe demektir. Örnek verebileceğimiz bayan adları;

İRENE KANTAKUZİNOS; Doğu Roma İmparatoriçelerindedir.

İRENE PAPAS; sinema oyuncusudur. İslamiyetin kuruluşunu anlatan “ÇAĞRI” filminde Mekke Ordusu komutanı Ebu Süfyan'nın karısı Hind rolünde oynamıştı.

Z- ANA TANRIÇA LİKYA'DA

Likya, güney batı Anadolu'da bugün Antalya ilimizde Teke Yarımadası'nın adıdır. Hitit belgelerinde adı Lukka olarak geçer. Adı Işık Ülkesi anlamına gelir. Ana Tanrıçanın buradaki adı

LETO dur. Anadolu'nun başka yerlerinde Ana Tanrıçanın adı İDA ve ADA dan sonra burada LADA-LEDA ve LETO olur.

Helence hiçbir anlamı olmayan bu adlar, Leda ve Leto Luvi dilinin yakın akrabası likya dilinde “**kadın, eş, hanımefendi**” anlamına gelir. Ana Tanrıçayı kasteder. İngilizce **Lady** sözcüğü de buradan gelmez. Ayrıca Anadolu Ana Tanrıçasının özel bir çeşitlemesi olan Efes Artemisi tapkısı MS. 431 yılına kadar etkisini sürdürdü ve bu tarihe kadar bölgeye Hristiyanlık yerleşmedi. Efesliler Artemis tapkısını terk etmediler.

Hız. İsa'nın doğumundan 431 yıl sonra EFES'de toplanan konsil, Hız. İsa'nın annesi **Meryem'i Tanrı Anası** = Teotakos kabul ve ilân edince, Efes Artemis'i ile Meryem Ana bağdaştırıldı, özdeşleştirildi. Efeslilere göre, Artemis de zaten Ana Tanrıçaydı ve ona ‘**Hanımımız**’da deniyordu. Böylece o bölgeye de Hristiyanlık yavaş yavaş girebildi.

İngilizler bugün de Meryem Ana'ya “bizim hanımımız” anlamında **Our Lady** diyorlar. Bu bağlantının da güçlendirdiği gibi; Ana Tanrıça'nın Lada, Leda ve Leto adlarından Lady sözcüğü oluşmuştur. İngilizler tarafından Our Lady olarak ilk kastedilen Tanrı Anası Meryem'dir, O'ndan önceki Lady ise Anadolu Ana Tanrıçası'nın bir çeşitlemesi olan Efes Artemis'i idi.

Mitolojide LETO ile Olimpos baş tanrısı Zeus'un birleşmesinden Apollon ve Artemis doğarlar. Leto aynı zamanda geceyi, geceleyin görkemli gökyüzünü temsil eder. Leto'dan yani geceden doğan Apollon ışık ve güneş tanrısı olur. Kız kardeşi Artemis de Ay tanrıçası olarak mitolojideki yerini alır. Homeros da Apollon'a zaten Lykegenes der (Likyada doğan, Likyalı demektir).

Apollon Anadolu'dan Olimposa ilk geldiğinde onun parıltısı ve görkeminden bütün diğer Olimposlu Tanrılar kaçmıştır. Bir Zeus kaçmadan yerinde kalmıştır. Eh o da kaçsa ayıp olurdu. Ne de olsa Baş Tanrıydı.

Ay Tanrıçası Artemis'in (Tanrıça Selene) de Bafa Gölü kıyısındaki Beşparmak dağlarında çoban Endymion'la olan aşk macerası vardır. Böylece Anadolu Ana Tanrıçası Kybele, Leto adını alarak Likya'da iki önemli tanrının da anası olmuştur.

Likya'daki ilk çağ kenti **Patara**'da, Ana Tanrıça Leto'nun tapkı merkezi **Letoon Tapınağı** bulunmaktaydı.

AB- ANA TANRIÇA İKİNCİ KEZ ARABİSTAN'DA ADI: EL- LAT

Ana Tanrıça Anadolu'nun Likya (Lukka, Lykia) bölgesinde LETO adını aldıktan sonra buradan da belki deniz yoluyla Suriye'ye, oradan da Arap yarımadasına geçmiştir. Leto Arabistan'da **Lat** adını almıştır. Ve orada bir **ağaç kütüğü** ile temsil edilmiştir. Filistin bölgesindeki Lut gölünün adının Lat adıyla ilintisi araştırılabilir.

Savaşçı Amazonlar da Efes'te ilk defa Ana Tanrıça tapınağını kurdukları vakit, Efes **Artemis**'i de aynı şekilde bir **ağaç kütüğü** ile temsil ediliyordu ve onun etrafında şarkılar söyleyerek dönen, dans eden silahlı Amazonlar Onu böyle kutsamaktaydılar.

Lise öğrencilik yıllarımda 1966'da olabilir 'Kırk Sual' adında bir kitap okumuştum. İslamiyet'in kuruluş zamanlarında o bölgedeki Hıristiyan ve Yahudi din bilginleri toplanarak Hz. Muhammed'in peygamberliğinin doğru olup olmadığını anlamak için sınava tabi tutmak isterler. Hazırlanan kırk adet soru ve verilen yanıtları içeriyordu o kitap. Aklımda kalan sorulardan bazıları "Babilin Asma Bahçeleri nedir?" Şeddat'ın yaptırdığı "Bağ-ı İrem nedir?" vb. önemli olan bir soru da şuydu ve yanıt isteniyordu.

-Lat-ı Menat'tan haber ver ya Muhammet.

Arabistan'daki din uleması **Anadolu Ana Tanrıçası** dininin ne olduğu, ona kimlerin taptığı ve Arabistan'a nereden geldiğini soruyorlardı. Lat'ın Leto'dan geldiğinde görüş birliği var. Menat'ın Anadolu'nun bazı bölgelerinde baş tanrı olan Manet (Men)'den gelmiş olduğunu ve Lat-ı Menat tamlamasının da Manet'in eşi (karısı) Leto şeklinde anlaşılabileceğini düşünmekteyiz.

O kitapta verilen yanıtlar belleğimizde yok, sadece soruların hepsine doğru yanıtlar alan din bilginlerinin hepsinin de orada İslamiyet'i kabul ettikleri yazılıydı.

Kemal Zeki Gençosman "Türk İsimleri" kitabında şunu yazmaktadır. İslamiyetin kurulmasından önce Mekke de Abdullât adı yaygındı, bu Lat'a tapan kişi anlamına gelmektedir, bu ad daha sonra Abdullah'a çevrilmiştir. İslamiyetin kurulmasından önce Ebubekir'in adı da Abdullât idi.

AC- ANA TANRIÇA MEZOPOTAMYA'DA: ADI İNANNA

İnsanların varolduğu dönemden itibaren oluşan klanlarda anaerkil toplum düzeni geliştiği ve Ana Tanrıça düşüncesinin ve dininin günümüzden 25 bin yıl öncesinden 5-6 bin yıl öncesine kadar her yerde devam ettiği bir çok yazarlarca kabul ediliyor³. Yabancıl kalmış bazı izole toplumlarda anaerkil aile düzeninin bugüne kadar sürdüğü saptanmıştır. İlk defa 5-6 bin yıl öncesinde ataerkil aile ortaya çıkarken kadın öncelikli ve üstün durumunu da kaybetmiştir. Buna paralel olarak erkek tanrılar ön plana çıkmış ve Ana Tanrıçanın mutlak egemenliği de zayıflamıştır.

Gene de uygarlığın temellerinin atıldığı Anadolu, Girit, Sümer ve Mısır'da bu Ana Tanrıça tapkısı devam etmiştir. Anadolu'da günümüzden 1500 yıl öncesine kadar bu inanç sürmüştür. Ana Tanrıça tapkısını ve bununla ilgili yontuların en eski örnekleri olan tombul Ana Tanrıça heykelticiklerinin Anadolu'da HACILAR ve ÇATALHÖYÜK'de bulunduğunu, bunların günümüzden 9000 yıl öncesine kadar uzandığını yukarıda görmüştük.

Anadolu'nun değişik yerlerinde Ana Tanrıça adlarının Anna, Arinna ve Tanrı Atta'nın annesi olan Nana (Nina) şeklinde olduğundan bahsedilmişti. Sümer tarihi de günümüzde 5000 yıl önce yazının bulunmasına rağmen 7000 yıl öncesine gitmemektedir. Bu durumda Anadolu Ana Tanrıça kültü, Sümer'den en az 2000-3000 yıl daha eski ve kıdemlidir. Ana Tanrıça yontuları Sümer'de Ur ve Uruk kentlerinde M.Ö.4000 dolaylarında ilk defa görülmeye başlamıştır.

Sümer'in en güçlü Ana Tanrıçası Cennetin ecesi kabul edilen Tanrıçanın adı da İNANNA idi. Sümer'de yapılan tapkı törenleri ve kutlamaları büyük ölçüde Pessinus (Sivrihisar)'da gördüğümüz ilkbahar şenlikleri (Kybele–Atta şenlikleri / Atta'nın dirilme şenlikleri / Doğanın yeniden dirilme şenlikleri) törenlerine benzemektedir. Burada Kibele nin yerini Tanrıça İnanna alır, Atta'nın yerini de Tanrı Dumuzi (Tammuz) alır. Her ilkbaharda Attis ve Dumuzi'nin canlanma ve Tanrıçalarla evlendirme (Hierogamos), doğanın bereketlenmesi ve döllenmesi şenlikleri yapılmıyordu.

³ Örnek olarak bkz. Merlin Stone, *Tanrılar Kadıncı*, çeviren: Nilgün Şarman, Payel yayınları, İstanbul 2000.

AD- İNANNA'NIN AŞKI VE KUTSAL EVLENME

Sümer de yerin ve göğün egemen Tanrıçası İnanna evlenmek üzere talip lerinden Çoban Dumuzi'yi seçer. Daha sonraları Dumuzi Çoban Tanrı olur. (Pessinus'da Kybele, Frigyalı Atta'ya aşık olarak, onunla evlenmişti ve Atta Tanrı olmuştu Bkz. Kibele'nin evlenmesi). Kibele kendine ihanet eden Atta'yı çıldırtmış ve o da kendi cinsel organını keserek acı içinde ölmek üzereyken O'na acıyıp Atta'yı çam ağacına çevirmişti. Pesinus'da her ilkbaharda Atta dirilmekte ve kutsal evlenme şenlikleri yapılmaktaydı.

Sümerdeki anlatılan da Anadoludaki Kibele Atta mitolojisine pek benzemektedir. Esasları aynı kalmak üzere bir Mezopotomya versiyonu olarak görülmektedir. Şöyle ki;

Sümer'de İnanna yokluğunda başka bir kadınla kendini aldatan Dumuzi'yi cinlerle yer altına gönderir. Ancak Dumuzi'nin kız kardeşi Tanrıça Geştianna yılın yarısını yer altında kardeşinin yerine geçirmeyi kabul eder ve böylelikle Dumuzi her yıl ilkbaharın başlangıcında yeraltından çıkar, yani dirilir. Ana Tanrıça İnanna ile evlendirilir, böylece doğa tekrar canlanır. Bitkiler yetişir, hayvanlar yumurtlar ve doğururlar.

Dumuzi (Tammuz) uruk kralları listesinde dördüncü sıradaki kral olup Sümerlerce Ana Tanrıça İnanna ile evlendirilmek üzere seçilmiştir (Muazzez İlmiye Çığ, *İnanna'nın Aşkı*).

Sümerler de bir tarım toplumdur. Doğanın canlanması ve bereketli ürünlerini insanlara sunması çok önemlidir. İnanna, Aşk, sevgi, bereket ve seks tanrıçası olarak kabul ediliyor ve her ilkbaharda canlanan Dumuzi ile evlendiriliyor, bu kutsal evlenmede (Hierogamos) seks kutsal sayılıyordu.

Genelde Kral her yıl yapılan bahar şenliklerinde Dumuzi'yi temsil eder, Tanrıça İnannayı temsil eden bir Rahibe ile evlendirilirdi. İnanna'nın tapınaklarında onun yerine kutsal seks görevini yapmak için Sümerlerin en saygın kadınları yarıştırdı.

Dumuzi (Tammuz) zamanla tanrılaştırıldı. Temmuz ayı adını ondan alır. Neden başka bir ay değil onu bilen yok. Sanırım altı aylık ömrü içinde doğanın en verimli olduğu ve meyvelerin, bitkilerin, hasadın en bol olduğu ay Mezopotamya'da Temmuz ayı olmalıdır. Daha sonra

doğa canlılığını yitiriyor onunla özdeşleşen Dumuzi de sonbaharda ölen doğayla cezasını çekmek üzere yer altına gidiyordu.

Bugün Anadolu'da çiftçiler yetiştirdikleri hayvanların bir kısmını başka ihtiyaçlarını karşılamak için satarlar. Fakat gürbüz ve sağlıklı olanları da tekrar üretmede kullanmak üzere evde DAMIZLIK olarak bırakırlar. Damızlık hayvanlar sığır, koyun, keçi olabilir. Bu Temmuz'dan gelen Damızlık adı hala kullanılmaktadır.

Tanrıça İnanna Akadlar'da İŞTAR, bu günkü İngilizcede **Star**, Babil'de **Astroth** veya **Astreth**, Musevilerde **Astarte** (Ester) adını alır. Anadolu ve Ege'de bunun özdeşi aşk yönüyle **Afrodite**'dir. Romalılar O'na **Venüs** adını verdiler.

Afrodite'i Venüs yıldızı (Venüs gezegeni) temsil eder. Ana Tanrıça yontularının hepsini Venüs diye adlandırmak yaygın ve yanlış bir uygulama olarak kullanılıyor. Örneğin; Hacılar Venüsü, Willendorf Venüsü gibi. Bu hatalıdır. Venüs yalnız Afrodit'e temsil eder. Diğer Ana tanrıça çeşitlemelerinden Artamis aynı zamanda Ay Tanrıçası kabul edildiğinden ayın **hilâl hali bakire** Olimposlu Artemis'i temsil eder. Ayın **dolunay** şekli olgun, bazen de hamile kadın halini ve **Efes Artemis**'ini temsil eder. Efes Artemisi'nin yontularında üzerinden bereket fışkırmakta ve çok memeli olarak besleyen emziren Dida olarak gösterilmekte, aynı zamanda, boyun ve başının arkasında yuvarlak bir DOLUNAY ile de tamamlanmaktadır. Efes Artemisi'nin doğa bereketi yönüyle öne çıkmaktadır, İnanna ise insan soyunun üremesi için kutsal sayılan seks yönü daha ağır basan ve Afrodit'e daha yakın bir özellikte olan Sümer Tanrıçası olarak görülmektedir.

Efes Artemisi'ni dolunay temsil eder. Efes Artemisi'nin çoğu yontularında başı ve omuzları arkasındaki **Dolunay** Hz. İsa'nın doğumundan 300-400 yıl sonra annesi **Meryem** başta olmak üzere **Hıristiyan azizlerinin** başı çevresindeki **kutsal yuvarlak hâle** olarak bu dine geçecektir. Bu kutsal halenin kökeni Anadolu Ana Tanrıçasına yani onun bir çeşitlemesi olan EFES ARTEMİS'ine aittir.

Dumuzi'yi İbraniler de tanrıları olarak kabul ettiler ve O'na efendimiz anlamına gelen ADON adını verdiler.

Daha sonraları bu Adon'u Yunanlılar İbranilerden alarak ve adının sonuna bir is ekleyerek ADONİS yaptılar. Her ilkbaharda Çoban Adonis ile Afrodite'in evlenme törenlerini yaptılar ve ilkbahar şenliklerini kutladılar. Adonis de her yıl bir yaban domuzu tarafından öldürülür, toprağın altına gider, ilkbaharda tekrar dirilir.

II- KIBELENİN SON TEMSİLCİSİ EFES ARTEMİSİ

Anadolu Luvi dilinde Arta ve Mis sözcüklerinin birleşimiyle Artemis adının ortaya çıktığını görmüştük ve Akarsu Tanrıçası anlamını taşıdığını yazmıştık.

Ana Tanrıça'nın biraz görev değişikliğiyle yerine geçen ARTEMİS EFES'de büyük etki ve ün sağlamıştır. M.Ö. 6. Yüzyıldan itibaren de Kibele ile iki ayrı Ana tanrıça olarak yolları ayrılmıştır. Vahşi hayvanların koruyuculuğundan sonra şehirlerin de koruyucusu kabul edilmiş ve başında bir taç taşır olarak yontuları yapılmıştır. Efes Artemisi'ne birçok unvanlar da verilmiştir. Başta, **Doğanın Yüce Anası, Kraliçe, Hanımımız, Yönetici, Kurtarıcı** gibi sanlar verilmiştir. Anadolu'daki bütün kentler gibi ve Foçalıların Fransa'da kurmuş olduğu Marsilya vb. şehirler de O'nun koruyuculuğu altındaydı. Koruyucu Ana Tanrıça olarak O'nu sayıyorlardı. Afrika'da Kartaca kentini Fenikeliler kurmuş olmalarına karşın oranın koruyucusu da Efes Artemisiydi. Böyle olunca Roma-Kartaca savaşları sanki Kybele-Artemis kapışması gibi de düşünülebilir. Fakat bolluk ve bereketin temsilcisi olan Efes Artemis'i zaten Anadolu Ana Tanrıçası (Kibele)'nin bir çeşitlemesiydi, onun yeni bir aşamasıydı ve başlangıçta Ana tanrıça idi.

Efes Artemisi çok yönlü ve her şeyin kaynağıydı. Belki denizcilerin de tanrıçası olduğundan Akdenizin o çağlardaki en becerikli denizci ve tüccarları olan Fenikelilerin de kültürel etkilene ile Tanrıçası olmuştu. Daha eski çağlarda ise Anadolu'dan Girit'e giden bir toplum olan ve Minos uygarlığını yaratan Giritliler Akdeniz'in en güçlü denizci halkıydı ve Anadolu Ana Tanrıçası kültüne bağlıydılar, anaerkil toplum düzeni içindeydiler.

Efes'i Anadolu'daki kadın savaşçı **Amazonlar** kurmuştur. O nedenle Kraliçe Efes kentinin arması arı'ydı. Bu nedenle Efes sikkelerinin bir yüzünde Kraliçe Arı kabartması vardı. Eski Grekçe de Melissa arı, bal anlamına geliyor diyerek Anadolu'daki Melissa adındaki tarihsel yerlerin adını Ramsay bu şekilde eski Helence diye kabul etmiş. Oysa Amazonlar bu şehri kurarak orada Kraliçeleri Melissa için bir tapınak kurmuş oldukları ve bunun zamanla Artemis tapınağı şekline geldiği de düşünülmelidir.

Melit, meliddus, maliddu Hititçe bal demektir. Anadolu Hitit uygarlığı daha 19. Yüzyıla kadar bilinmiyordu. Bu yüksek Hitit uygarlığı Yunan uygarlığından 1000 yıl daha eskilere uzanmaktadır, dolayısıyla Melissa sözcüğünün Anadolu'daki kullanımı daha eskidir. Anadolu'da bundan daha eski bir dil olan Luvi dilinde **mallit** bal, **-issa** takısı da yerleşim yeri anlamında kullanıldığına göre bu **Melissa** sözcüğü **Luvi** dili + **Hitit** dilinden gelen bir sözcük olmalıdır. Artemis'in silahlı rahibeleri, Kybelenin hadım edilmiş ve kadın giysileri taşıyan Galli rahipleriyle aşırı benzerlik gösterir.

Kaldı ki M.Ö 1850'lerde Hitit krallığı kurulmadan çok önceleri Ana tanrıça inancı vardı. Luvi dil ve kültürü ise M.Ö. 3000'lerde Anadolu'da ve Akdeniz de egemen bir uygarlıktı ve tüm Ege Akdeniz ülkelerine yayılmıştı. Amazonların kaynağı nasıl Anadolu'ysa, Melissa sözünün de kaynağı Luvi dili olmalıdır.

Hiç kimse Luvi ve Hitit dillerinin kendilerinden binlerce yıl sonra çıkacak olan Grek dilinden adlar alacağını söyleyemez. Tarih sahnesine çok daha sonra çıkan Greklerin bazı sözcüklerle birlikte bu Melit (Mallit) sözcüğünü de Luvi dilinden almış olmaları olağan sayılmalıdır.

Frigya'nın dağ Afrodite'i de Artemis gibi Kraliçe Arı sayılırdı. Aynı Amazonların Yunanistan'la tek ilgileri ise, bir ara Yunanistan'a kadar uzanıp Atina şehrini zaptederek yakıp yıktıktan sonra geri Anadolu'ya anayurtlarına dönmüş olmaktan ibarettir.

Atinalıların onlara yapabildikleri ise onlar gittikten sonra hayran kaldıkları savaşçı Amazonların çok sayıda resimlerini yapmaları olmuştur.

Efes Artemis'i yontusu Kybelenin ileri bir aşaması şeklinde ortaya çıkmıştı. Yontusunda bolluğun ve bereketin bir simgesi olarak gösterilmiştir. Göğsünde çok sayıda memeler beline kadar uzanır. O nedenle **Polymastos** da denir. Başında kale veya tapınağa benzer bir taç taşıyan güzel ve güçlü bir kadın şeklindedir. Başının arkasında bir **dolunay diski** görülür, burçlar kuşağının işaretleri orion ve skorpion (Akrep) takım yıldızı simgelenmiştir. Kolları ve etekleri, boğa, geyik, aslan, yılan, arı ve bazı mitolojik hayvan figürleri ile bezelidir. Sanki bütün hayvan türlerini üzerinde taşımak isteyen küçük bir Nuh' un gemisine benzer. Efes Artemis'i böyle düşünülmüş ve yontusu yapılmıştır. Artemis tapkısı Efes yöresi ve doğu Akdeniz'de, Ege Adalarında, Giritte yayılmış çok güçlü bir tapkıydı. Tapınma merasimleri de Kibele merasimleri gibiydi.

Amazonların burayı kurarken bir ağacı Palmiye gövdesi “xoanon” dan yapılmış bir heykelciği konulmuş olmalıdır. Bu kutsal ağacın cennetten indiği kabul edilmiştir. Kibele’de diabet (göktaşı) in yerini burada ağaç heykel almıştır. Bu nedenle ağaçların hanımefendisi de denir.

Kalimakhus’un Artemis İlâhisinde şöyle der;

“Efes’te deniz kıyısında bir meşe ağacı altında senin için bir heykel diktiler ve Hippo (Amazon Kraliçeniz) senin adına kutsal şölen yönetti. Amazonlar ise heykelin çevresini alıp ilkin kalkan ve silahları ile savaş dansını yaptılar. Sonra da aralıklı düzende bir koro oluşturdular. (İng. Çev. A.W. Mair) Kalimakhus dansın betimlemesini -Yıllık bu danstan kimse kaçmasın- diye bitirir (Halikarnas Balıkçısı, *Altıncı kıta Akdeniz*).

Artemis’in hizmetinde gene bir baş rahip, yönetici: Megabyzos vardı. Diğer rahiplere Esenes denirdi. Bakire rahibeler de Artemis tapınağında görevliydi ve soylu ailelerin kızlarından seçilirdi. Tapınaktaki rahibelere Melissai (arılar) Kore ve İerei adları verildi. Kybelenin bir adı da Tanrıça Andeirene idi. Öyle güçlü bir tapkıydı ki Hıristiyanlığın Roma da yayıldığı yıllarda 5. Yüzyıla kadar Efes Artemis’i etkisini ve saygınlığını koruyordu. İncil’de Aziz Paulos’un Hıristiyanlığı yaymak için Artemise ve benzer heykellere tapmanın yanlış olduğunu söylediğinde Efesliler büyük bir tepki göstererek O’nu kovmuşlardı. Ancak M.S 431 yılında Efeste toplanan konsil de Meryem’in **Theotokos** yani **Tanrı anası** kabul edilmesiyle bir orta yol bulundu. Efeslilere göre Artemis de zaten Tanrı anası, Ana Tanrıça idi. Bu vasıf Meryem’le özdeşleştirildi ve Hıristiyanlık da yavaş yavaş Efes yöresine yerleşti. Önceleri Artemis’e Hanımımız da deniyordu. Bu san Hıristiyanlığa geçişte Meryem Ana’ya da geçmiştir. Bu gün İngilizler Meryem Ana’ya “**Our Lady**” **Bizim Hanımımız** demektedirler.

Bir de Homeros’un destanlarında adı geçen Artemis vardır. Bu Artemis Efes Artemis’ine pek benzemez, Grek mitolojisine aittir. Yaban hayvanların koruyucusu olarak tanımlanır. Yanında kutsal hayvanı geyikle dolaşır. Okçu Tanrıçadır. Niobenin çocuklarını kardeşi Apollon’la birlikte okluyarak öldürmüşlerdi. Artemis ve Apollon baş tanrı Zeus’un Leto’dan doğan çocuklarıdır. Phoibe ışıldayan, ışık saçan, parlayan ve avcı olarak da sanları vardır. Agamemnon Truva üzerine sefere çıkarken kızı İphigena’yı rüzgar vermesi için bu Artemis’e kurban etmek zorunda bırakılmıştır. Bu Artemis hep bakire kalmayı dilemiştir. Girit’te ona Britomartis, yani Tatlı Bakire deniyordu. Kendisine dokunan Orion’u üzerine dev bir akrep göndererek öldürttü ve

gökyüzüne astırdı. Sonra da onun bir yıldızla döndürülmesini sağladı. Bunu kendi yapamıyor fakat Zeus babasına yaptığı rica ile sağlıyordu.

ANADOLU TANRIÇA VE TANRILARINDA ÜÇLEME

İlkçağ Anadolusunda Tanrıça ve Tanrılarda bir üçleme geleneği vardı, bu üçleme (üçleklik) anlayışı üç sayısını da kutsal kılmıştır. Tanrıça Artemis’inde üç hali vardır. Bu geleneksel anlayışa göre;

1. Bakire Artemis ayın yeni hâli hilâl ile gösterilir,
2. Efes Artemisi ise olgun ve evli doğurgan kadın olarak başının arkasında dolunay ile singelenir,
3. Ana Tanrıça da doğum yapmış kadın olarak eski ay ile simgelenirdi.

Olimpos’lu Artemis düşüncesi ortaya çıkınca heykellerinde hilâl simgesi taşımıştır. Artemis’in ayrıca 3 farklı özelliği bulunmaktaydı;

- a- Artemis (Dünya, Yeryüzü, Toprak)
- b- Selene veya Sintia (Ay ışığı Tanrısı)
- c- Hekate (Yer altı dünyasının tanrıçası)

Hekate olarak yok edici güçlerin de sahibidir. Resim 2’de Kibele heykellerinde Ana tanrıça; bereketi ve üremeyi temsil ettiği kadar oturduğu tahtın yanındaki yırtıcı hayvanlar da ölümü temsil ediyordu ve Ana tanrıçanın emrinde gösteriliyordu.

Ana Tanrıça Anadolu’da bazı yerlerde Ay Tanrıçası Selene olarak bilinir. Bu **Selene (Sintia)** Beşparmak dağında (Latmos) üzerinde ve yıldızların parladığı bir gecede Bafa gölü yanındaki çoban **Endymion**’u görür ve sever. Böylece O’nun da bir aşk macerası olur. Çok sevdiği ölümlü Endymion’a daha sonra sonsuz uyku ve sonsuz gençlik verilir. Selene kendi ay ışığı ile gelir ve ölümsüz uykudaki sevgilisini öper.

Hitit yazılı kaya kabartmalarında dünyanın en eski tanrı üçlüsünü (teslisi) düşündüren bir tablo vardır. Bunlar **Hatti Ülkesi Gök Tanrısı**, Güneş Tanrıçası **Arinna** ve Oğul Tanrı **Şar-ruma** olarak değerlendirilmiştir.

Sümer Tanrılarında yine bu üçleme devam edip gitmektedir.

1- Ea (Gök- yeryüzü, Anadolu Luvi dilinde Aia toprak demektir)

2- Enlil, Güneş tanrısı.

3- Anu Ay tanrıçası ve Aliya Şafak tanrıçası

Sami Dillerinde (Akad ve Babil’de vs.)

a-) İştar, Yıldız

b-) Şamaş, Güneş

c-) Sin, Ay.

Tanrıçaları olarak kabul edilirdi.

İlk Tanrılar hep **Tanrıça** şeklindeydi ve sonra erkek Tanrılar geldi. Tıpkı Sümer ve Akad Tanrılarını aldıkları gibi Hititler, egemenlikleri altına aldıkları bütün ulusların ve başta Hatti Tanrılarının hepsini kendi panteonlarında topladılar ve hepsine taptılar. “Hititlerin Bin Tanrısı” ya da “Bin Tanrı Ülkesi Anadolu” deyimleri buradan kaynaklanmış olmalıdır. Bu dönem Hitit Ülkesinde “Ne kadar çok tanrımız olursa, o kadar çok koruyucu güçlerimiz de olur” anlayışı görülmektedir. Belki de bunun doğal sonucu olarak ilk çağda hiç din savaşı görülmez. Savaşlar başka nedenlerle yapılırdı.

Orta çağlardan itibaren ise farklı dinler adına yapılan savaşlarda insanlar oluk oluk birbirlerinin kanını akıtmışlardır. İlkçağ toplumlarında görülen dini hoşgörü, ortaçağ toplumlarında kaybolmaya yüz tutmuştur.

Anadolu yerlisi Luvilerin Tanrıları ise;

1- **Tarkhun (türkhün)** görevleri yönüyle Tanrı Tesüp’e benzer. Sogd dilinden (Terken-Türken)gelen bayan adı Türkan bununla ilgilidir. Harezmi bölgesinde, Hazar denizi doğusunda da bu ada sık rastlanmıştır. Bir stel’de “Tarkhunda şehrinin tanrı Tarkhunu” diye yazılıdır. Tarkhun sonraları Apollon ile özdeşleştirilmiştir.

2- **Kubaba (Kupapa, Kuwawa, Kübele, Kibele)** Ana tanrıça, yeryüzü, toprak tanrıçası.

3- **Fırtına Tanrıçası Dattaş.** Bunun adına kurulan şehir Dattaşa vardır.

Hititlerin, Hint Avrupalı kavimlerden aldıkları Tanrılar da vardır.

Hititler Mitannilerden **İndra, Mitra** ve **Waruna** adındaki Tanrıları almışlardır.

Hurrilerden ise **Tesüp** ve **Hepat** ile oğulları, **Apelluri** alınmıştır. Gene esas olarak 3 Tanrı sayısı vardır.

Bu üçleme daha sonra Hristiyanlık dininde de yer bulmuştur. **TANRI**, Tanrı'nın oğlu **İSA** ve Tanrı Anası **MERYEM** şeklinde bu üçleme devam etmiştir.

Diğer Hitit Tanrıları

Şauška; Yıldız Tanrısı

Şimegi; Güneş Tanrısı

Kuşuh; Ay Tanrısı

Hattiler'de yere düşen Ay Tanrısı efsaneleri vardır.

Hurri ve Serri boğa tanrılar, daha sonra güneş tanrısı arabasını çeken kutsal boğalar olarak kabul edildi. Bunlardan birisi geceyi, diğeri gündüzü simgeliyordu. Daha sonraki yüzyıllarda ehlileştirilen atlar güneş tanrısının arabayı çekme görevini aldılar. Grek Mitolojisinin kaynağı zaten Anadolu ve Sümer uygarlığıdır. Temel kaynakları; Gılgamış Destanı ve Kumarbi Efsaneleri, İlluyanka Efsaneleri, vb. Yunanlılardan yaklaşık **bin yıl** kadar önce **Gılgamış Destanı Hititçeye** çevrilmiştir.

Hititlerin milli tanrılarını da; Aruna, Deniz Tanrısı; Utu, Güneş Tanrısı; Pahhur Ata Tanrısı; Lelvani, Savaş Tanrısı; Şuppilulia Temiz Pınar Tanrısı; bir de Ata Tanrıları **Attaş** Sulnaş vardı.

Ata Tanrı Atta (Attis)

Anadolu'da Atta en çok karşılaştığımız erkek Tanrıdır. Kibele'nin eşi Atta (sonradan Attis) olarak Ana Tanrıça tapınaklarında ululanıyordu. Her ilkbaharda canlanma törenleri yapılıyordu. Bunun Sümerlerdeki Dumuzi (Tammuz) ile ortak bir yazgıları vardır. Sonbaharda ölüyorlar, kışı yeraltında geçirdikten sonra 21-23 Mart'ta gece ile gündüzün eşitlendiği zaman bahar müjdecisi olarak tekrar diriliyor, toprağı (Ana Tanrıça Kibele'yi) veya Sümer'de İnanna'yı dölleyip bereketlendirmek için kutsal düğün Hierogamos yapılıyordu. Anadolu'da Atta ile Kübele, Sümer'de Dumuzi ile İnanna evlendiriliyordu. Törenlere katılanların da sihir ve taklit esasları inancı

gereği cinsel birleşmeleri kutsal sayılıyordu. Sümerlilerde Dumuzi adına kral, İnanna adına da heryıl belirlenen en güzel rahibe evlendiriliyordu. Yeniden dirilme ve kutsal evlenme, kutsal seksin izleri bu günkü Batı uygarlıklarında karnaval ve faşing kutlamalarına devam etmektedir.

Atta'ya tekrar dönersek; Anadolu'da Atta adı kral ve şehir adları olarak kullanıla gelmiştir. Buna verebileceğimiz en iyi örnek **Attaleia**'dır; bu Atta'nın yurdu, memleketi anlamındadır; bugünkü **Antalya**'dır.

Attalos III. Batı Anadolu'daki topraklarını vasiyet yoluyla Roma İmparatorluğu'na veren Bergama'nın son Kralıdır.

Attala sözcüğü Atta'nın yavrusu, Ata tanrının yavrusu, yani, Tanrının oğlu anlamına gelmektedir. Batı Hun İmparatoru **Attila** da aynı adı taşımaktaydı. Bugün de **Attila** veya **Atilla** şekliyle erkek adı olarak görmekteyiz.

ANA TANRIÇA MİS

Luvi dilinde Man Erkek Tanrı, "Mis" de onun dişi biçimi yani Tanrıçadır. Artemis'teki "Mis" budur. Adı bundan kaynaklanan ilkçağ kentleri vardır. Misi, Misos, Miskamos v.b.

Artemisin adı da yine Anadolu Luvi/Pelasg dilinden, Arta-mis (kaynağın Tanrıçası) Artemis olarak meydana gelmiştir.

Anadolu'da buna benzer diğer adlara örnek verecek olursak: (Karkamis = Kar + Ka + Mis) Doruk + Yeri + Tanrıçası öğelerinden oluşur.

Salamis deniz kenarlarındaki yerleşim yerleridir. Salamis deniz üzerinde ay ışığı parıltısının en güzel görüldüğü yerlerde sık rastlanan bir addır. Anadolu Luvi dilinde Salamis; Kutlu, güzel, pırıltı tanrıçası anlamına gelir. Sala'lı kent adlarına Bafa gölü çevresinde sık rastlanılır. **Salana** ve **Selene** bu tanrıçanın tapkı yerlerindedir.

Ay tanrıçası Selene'nin en tanınmış aşkı Endymon efsanesinin geçtiği yer olan Bafa gölü gibi doğu ucundaki kentin adı da Salana idi. Sonra Heraklia'ya çevrildi. Bu günde Tarihsel yerleri tanıtmada ve göstermek için yazılan trafik tabelalarında "Heraklia" diye geçer. Sala aynı za-

manda **Sw(e)la** Güzel kutlu-geçit = **Sala** şeklinde de kullanılmıştır. Deniz kenarlarındaki **Salamis** kent, Salamis adası ve Salamis körfezlerinin adlarının Anadolu Luvi dilinin malı olduğunu bilmemiz gerekir diye düşünmekteyiz.

Anadolu'daki Tanrı adlarının en önemlilerinden birisi de Adra / Atra / Odra / Otra'dır. Luvi dili ve onun ardılı Pelasg dilinde koca, erkek demektir. Ana tanrıçanın kocası, baş erkeği kastetmektedir.

Türklerin en eski yüce Tanrıçası (Tanrısı) da Güneş (Gök Tanrıçası) idi. Türkçe'de Od = Ateş, Luvi dilinde ve muhtemelen Harezmi bölgesindeki Sogdiana dilinde Ura = Yüce sözcüklerinden **ODRA** /ADRA sözcüğü türemiş olmalıdır, bu **Yüce Ateş Tanrıçası** (Tanrısı) anlamında ortaya çıkmış olabileceği gibi ADA + Ura yani Yüce Ada (Yüce Ana Tanrıça Ada) olarak da bu sözcük ortaya çıkmış olabilir.

Prof. Bilge Umar Adra sözcüğünün erkek anlamına geldiğini kanıtlarken verdiği bir çok örnek yanında Tevrat'tan da belgesel kanıt olarak şunu almıştır (II. Krallar XVII.31);

“Asur Kralı Sargon'un Filistin'e sürdüğü Sefarvaim halkından bir topluluğun, bir tanrı ile bir tanrıçaya taptığı; tanrının adının Adrammelekh (Adra Melek), Tanrıçanın adının Anammelekh (Ana Melek) olduğu açıklanıyor.” Burada Adra erkek, melek de tanrı anlamındadır.

Luvi dili ve onun ardılı kabul edilen deniz gezgini Pelasgların dillerindeki bu Adra sözcüğü ile şehir ve ırmak, dağ adları geniş bir ilkçağ coğrafyasına yayılmıştır.

Adra-myttion = Edremit adının aslı bu dildeki Adra ve Mut (Tanrı Adra + vadisi) kısmı Luvi'ce bir ad, eion kısmı da sonradan eklenen Grekçe bir takıdır.

Anadolu'nun dışında, Adra adındaki antik kentlere İspanya'da, Arabistan'da, Ürdün'de, İllirya (Yugoslavya) da rastlanmaktadır. Latince'de ise kelimenin başına “H” harfi getirilmektedir. Örneğin **Adria** kelimesi Hadria olmuştur. Venedik'teki **Adria**, Anadolu'dan giden **Etrüsklerin kurduğu**, bugün de varlığını sürdüren bir **ilk çağ kentidir**. Adriyatik Denizi adını buradan almıştır. Burada görüldüğü gibi Adriyatik Denizi adı Anadolu kökenlidir.

Bergama'nın kuzeyindeki Madra dağı Ma (A)dra = (Ana tanrıçanın - Erkeği) = Madra olarak aynı Luvi dilinden gelmez. Bugün de aynen kullanılmaktadır. Trabzon, Sürmene yakınında Madur dağı ve Madran (Ma-(A)dra-(Wa)na) = Madrana sözcükleri de buradan kaynaklanmaktadır.

Ama / Ma da olduğu gibi baştaki "A" atılabiliyordu, Adra sözcüğü Dra olarak da kullanılabiliyordu. Avrupa'da buradan gelen iki de ırmak adı verelim; Drama ve Drina nehirleri.

Şehir adlarına verebileceğimiz bazı örnekler;

Drama = (A)dra + (U)ma = Adra-halkı.

İstanbul'da Dragos ve Skodra (Üsküdar).

Drava: Adriya denizine dökülen bir ırmaktır.

Skodra, Balkan yarımadasının eski adıdır.

Drina Irmağı, Yugoslav yazar İvo Andriç'in Nobel ödülünü kazanan romanı "Drina köprüsü'nde" adı geçen ırmaktır. O köprüyü de Osmanlılar yapmıştı.

Drephana: Sicilya'da Luvi baş tanrısı Adra'nın Adranos olarak tapkı gördüğü yer. Romalıların kendi ataları kabul ettikleri Aeneas'ın babası Truva'dan Roma'ya giderken burada ölmüştür. Fakat oğlu Aenes Anadolu Luvi- Pelasg dil ve kültürünü de İtalya'ya götürmüştür. Roma'yı kurmuştur.

HATTİLER

İlk çağda Anadolu'da ilk uluslaşan ve kendine özgü bir uygarlık kuran bir ulus da Hattilerdir (Khatti, Heti, Eti). Orta Anadolu'da Kızılırmak havzasında gelişmiş ve yüksek bir uygarlık kurmuşlardı. Günümüzden 4500 yıl önce Hattiler kervanlarıyla Anadolu içlerine gelen, bunlarla yoğun ticari ilişkilere giren Asurlular Anadolu içlerine geliyor ve şehir kenarlarında oluşan Karumlarda (uydu mahalleler) yerli halkla alışveriş yapıyorlardı, uydu kentçiklerin egemenliği hattı beylerine aitti ve Asurlular onlara vergi veriyorlardı. Kaniş Karumu'nda o zamanlara ait kil tabletlere sıkça rastlanmıştır.

Daha sonraları Khatti bölgesine egemen olarak bir devlet kuran Hititlerde Khatti uygarlığını sahiplenmişler, Hitit Kralları Khatti dilinden adlar almışlardır. Dinsel metinlerin bir kısmında Hatti dilini kullanmışlardır.

HİTİTLER

Hititler tarihte bilinen Hind-Avrupalı bir dili kullanan ilk ulustur. Hetti, Hittim, Het oğullar olarak Tevrat'ta da adları geçmektedir. Tevrat'tan Almanca'ya çevrilerek Hethitler (Hethiter), İngilizce'ye de Hittitler olarak geçti.

19. yüzyıla kadar bu ulus hakkında hiçbir şey bilinmiyordu. Anadolu'da günümüzden yaklaşık 3800 yıl önce ortaya çıkan ve Anadolu'da bilinen ilk devleti kuran ulustur. Önceleri kendilerini Hatti diye adlandırdıkları daha sonraları Nasili diye anmışlardır.

Anadolu yerlisi oldukları veya Karadeniz'in doğusundan Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya geldikleri konusunda görüş birliği yoktur. Erken dönemlerde Nesa kentini başkent yapmışlar ve kendi dillerine de 'Nesa Dili' demişlerdir. Nesa dili Luvice ile hısım Hind-Avrupalı bir dildir.

Hitit dilini Prof. Bedrich Hronzy çözmüştür. Anadolu'da Hititler döneminde yirmiye yakın konuşma dili vardı. Yazı dili olarak da en çok Hititçe, Luvice, Akadça kullanılmıştır. Fakat Anadolu dışında Hititçe coğrafi adlara rastlanmamıştır.

Mısır'da Tel el Amarna'da yapılan kazılarda Hititlerle ilgili yazılı belgeler (Akad dilinde yazılmış olarak) bulundu.

Arzawa Mektupları denilen metinler ise Akad çivi yazısı ile ancak Hitit dilinde yazılmıştı.

Boğazkale'deki (Hattuşaş) kazılarda çok sayıda kil tabletler bulundu (1906-1912). Bunlar kazıyı yapan Hugo Winckler tarafından okundu. Böylece Hititlerin varlığı ve yarattığı uygarlıklar da ortaya çıkmaya başlamış oldu.

Hititler birde Hitit Hiyeroglifi denilen türde bir yazı kullanmışlardır. Bu yazı Hititçe değil Anadolu'nun en eski dili olan Luvi dilinde idi. Hititler bu hiyeroglif yazısını kral mühürlerinde, Anıt yazılarda ve dinsel metinlerde kullandılar. Luviler, Hitit Büyük Krallığı (İmparatorluğu) içindeki en önemli ulus olarak ortaya çıktı. Adana Karatepe'de bulunan geç Luvi yerleşim yeri olan Asitawanda kentçiğinde bulunan çift dilli metinlerdeki yeni Luvi hiyeroglifleri de 1946'dan sonra Helmuth Th. Bossart tarafından çözümlendi.

LUVİLER

Bu halkın adı çok sık olarak karşımıza çıkacaktır. Batı Anadolu’da erken Tunç Çağında görülen ilk uygarlık Luvi (Luwi) uygarlığıdır. Bu uygarlıklar kazı çalışmalarında günümüzden 6000 ile 4500 yıl öncesinde, Truva I ve Truva II katlarında ve Yortan’da karşımıza çıkan uygarlıklardır. Truva uygarlığı günümüzden 4500-4000 yıl öncesinde olgun bir çağ yaşamıştır (Truva II) .

Luviler göç ve kültürel etkileme ile Yunanistan’a ve Balkan yarımadasına, Sicilya ve İtalya’ya yayılmışlardır (Albert Goetze). Avrupada Luvi dillerinden gelen pek çok tarihsel kent, ırmak ve dağ adlarına bugünde sıkça rastlamaktayız. Brandenstein, Luvilerin Yunanistan’a yayılmasını günümüzden 4400 yıl öncesine tarihliyor. Meyer, “Yunanistan’ın helenleşme öncesi halkı Anadolu idi. Ön Helenler bunları ya egemenlikleri altına aldılar ya da kovdular”, demektedir.

Luviler Anadolu’nun bilinen en eski halkıdır. Hind-Avrupalı bir dil kullandılar. Hitit devletinde Hitilerden sonra ikinci önemli unsurdurlar.

Füruzan Kınal, “Anadolu’daki bakır taş çağı kültürlerini ortaya koyanların Luviler olduğunu, Mersin Hacılar ve Alishar kazılarıyla anlaşılmıştır”, demektedir. Luvilerin Anadolu ve dünya tarihinde çok büyük önemi olduğu ortaya çıkmıştır. Bunlar Anadolu yerlisi Hind-Avrupalı bir dil kullanan en eski halktır. Bilim dünyası Luvileri 1946’dan sonra tanıdı. Bu dilin günümüzde 4000 yıl önce Anadolu’dan Suriye, Mezopotamya, Yunanistan ve İtalya’ya, Orta Avrupa’ya yayıldığı ve oralardaki tarihsel yerleşim yerlerine, ırmak ve dağlara bu dilden adların verilmiş olduğu çok geç de olsa artık kabul edilmektedir.

Albrecht Goetze, Luvilerin Anadolu bir ulus olup göçlerle veya kültürel yayılma ile bu dilden, -assa, -assos, -anda, -anthos bitişli adların Yunanistan, İtalya ve Balkan yarımadasına yayıldığı savunmaktadır. Batı Anadolu’da Luviler öncesi hiçbir dil ve kültüre rastlanmadığı için Bilge Umar’da bu görüşü desteklemektedir. Böylelikle Hacılar’da rastlanan ve günümüzde 9040 yıl öncesine tarihlenen kültürde Luvilere ait olmaktadır. Bunlar Anadolu’nun yerlisidir.

Hitit hiyeroglifler yazısında kullanılan dil Luvidir. Luvi dili ancak 1946’dan sonra çözümlenebildi. Bu dilin Emmanuel Laroche ve Piero Meriggi tarafından sözlükleri yayınlanmış olmasına karşın henüz tam olarak Luvi dili açıklanamamıştır.

Luvi dilinden gelen tarihsel kent, ırmak ve dağ vb. adlara Batı’da yayılmış oldukları ülkelerde olduğu gibi, doğuda da İran, Batı Türkistan, Afganistan, Pakistan ve Hindistan gibi ülkelerde ve o ülkelerin dillerinde pek sık rastlanmaktadır. Fakat bunlar M.Ö. 2000’den daha geriye gitmemektedir. Bu da oralara kültürel yayılmanın sonradan olduğunu, Luvilerin Anadolu yerli

halkı olduğunu gösterir. Homeros'un yazdığı İlyada ve Odyssea destanındaki adlar Luvi dilindedir ve yalnız Luvicedestandaki rollerine uyan bir şekilde anlamları vardır.

DÜNYADA İLK SENATO ANADOLU'DA (PANKUS)

Hititlerin kurduğu imparatorlukta 3 güç odağı vardı, ülke yasalarla yönetiliyordu.

Bunlar;

Kral

Kraliçe (Tavananna)

Pankus (Soylular Meclisi) idi.

Kral ve Kraliçe birlikte ülkeyi, dinsel ayinleri yönetirler, uluslararası anlaşmaları imzalarlardı.

Pankus adı verilen soylular meclisinin de çok önemli yetkileri vardı. Pankus, yargı yetkisine sahip bir kuruldu. Ülke sorunları bu mecliste konuşulur ve karara bağlanırdı. Bu açıdan Pankus dünya tarihinde bir ilk olma özelliğine sahiptir.

Eski krallık döneminde Pankus'un yetkileri daha fazlaydı. Örneğin, kral soyundan birine verilen ölüm cezası bu meclis tarafından onaylanmak zorundaydı.

Kralın gösterdiği veliahtın da bu meclis tarafından onanması gerekiyordu. Yoksa kralın yaptığı atama geçersiz sayılıyordu. Pankus kralı da yargılayabilirdi. Kralın hanedan içinden birini öldürttüğü tesbit edilirse, Pankus krala ölüm cezası vermek hakkına dahi sahipti.

İlk çağda böyle bir hukuk sistemi hiçbir krallıkta yoktu. O dönemde Mısır, Asur ve Babil kralları tanrı kabul edilirdi, her sözleri yasaydı ve yetkilerini paylaşan hiçbir kişi yada kurum yoktu.

Hitit kralları kendilerini hiçbir zaman tanrı ilân etmediler. Ancak öldükten sonra halk onları tanrılaşmış kabul ediyordu. Hititler “kral öldü” demezler, kral Tanrı oldu derlermiş. Bugün bizim kullandığımız “Tanrıya kavuştu” sözüne ne kadar da benziyor.

Kralların görevleri de yazılı metinlerle belirlenmişti. Kral “Başkomutan”, “Başrahip” ve “Başyargıç” idi. Her sefere ordunun başında büyük kral giderdi.

Kral Telepinu Hitit yasalarını bir yazılı metin halinde düzenlenmiştir. Böylece Hitit Krallığı bir MEŞRUTİ MONARŞİ şeklinde devam etmiştir.

Bu hukuk düzeni Anadolu’da günümüzden 3850-3200 yıl önceleri hüküm sürmüştür. Geç Hitit beylikleri ile de Hitit kültürünün izleri 2700 yıl öncelerine kadar Anadolu’da etkili olmuştur.

HİTİT YASALARININ ÖZELLİĞİ

Hitit yasaları bugünün genel kabul gören hukuk ilkelerine yakın bir anlayışla düzenlenmişti. Kadınlara yasalarla verilen haklar bugünkü hukuk anlayışına çok yakındır.

Ceza yasalarında verilecek cezalarda insana değer veren bir anlayış hakimdi. Suçlulara, hafif ve şefkatli denebilecek cezalar düzenlenmişti.

O dönemde başka krallıklarda pek moda olan ceza sistemi çok ağırdı ve göze göz, diş diş denilebilecek **kısas** sistemiydi. Yani göz çıkarmanın gözü çıkarılmasını öngören sisteme kısas deniyordu.

Bu kısas sistemi Hitit ceza sistemine girmemiştir. İnsancıl bir yaklaşım, Hitit kültüründe ve ceza yasalarında ön planda görülmektedir. Hitit yazılı belgelerinde; zaptettikleri kentlerin halkına “Ana ve babaya nasıl davranılırsa” öyle davranıldığı yazılmaktadır.

Çağdaşları Asurlularda rastlanan, esirlerin yakılması, derilerinin yüzülmesi, vücutlarının parçalanması gibi insanlık dışı cezalara Hititlerde rastlanmamaktadır. Hitit sanatında bunları gösterir bir eser de yoktur.

Köleler özgür kadınlarla evlenebilirdi. Boşanmaları halinde çocuklar ve edinilen mal varlığının paylaşılmasında, özgür insanlara uygulanan kurallar geçerliydi.

Halk arasında çok kadınla evlilik yoktu.

Gene o çağdaki krallıklarda görülen hanedan içinde kız kardeşle evlenme adeti Hititlerde yoktu, hatta buna ölüm cezası öngörülüyordu.

HİTİT YÖNETİMİNDE HOŞGÖRÜ

Kendilerine Nesili diyen ve Nesice konuşan Hititler kendilerinden daha üstün bir uygarlığa sahip Hatti bölgesine silah gücüyle ele geçirip bir krallık kurduktan sonra, Hattilerle barış ve anlaşma yolunu tutmuşlardır. Hitit kralları, Hatti adları almışlar, ünvanlarını da “Hatti ülkesinin kralı” olarak benimsemişlerdir.

İlk çağ Anadolu'sunda hoşgörü ortamını yaratmışlardır. Hitit kral adları Hattice ve genellikle dağ adlarıdır. Kraliçeler ise en çok Hurrice adlar taşımışlardır. Egemenlikleri altına aldıkları ulusların tanrılarını da aynen benimsemişlerdir.

Dinsel metinlerin bir kısmında Hattice, Hitit Hieroglifleriyle yazılan metinlerde Luvice'yi, uluslararası anlaşmalarda ise Hititce (Nasili dili)'yi ve o dönemdeki diplomatik Akkad dilini kullanmışlardır.

Hititler egemenliklerinin merkezi olan bölgeye de **Hatti Ülkesi** adını vermişlerdir. Anadolu'nun o zamanki uluslarına da böylece Hattilerin meşru mirasçıları ve onların devamı oldukları kabul ettirmiş, mükemmel yönetimlerine saygı kazanmışlardır.

Hititlerden 2500 yıl sonra Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlılarda Romalılara karşı buna benzer yönetim hoşgörüsünü sergileyeceklerdir.

İLKÇAĞ ANADOLUSU'NDA KADIN HAKLARI VE KADINLARIN SOSYAL DURUMLARI

Ana Tanrıça inancının ve anaerkil aile modelinin baskın olduğu Anadolu'da ilkçağ boyunca kadınların üstün statüleri devam etmiştir.

Günümüzden 4000 yıl öncesinde, yani beşinci bin yılda Kaniş karumunda (Kültepe-Kayseri) bulunan pişirilmiş kil tabletlerde kadınların site (şehir devletleri) yöneticileri oldukları belgelerle görülmüştür.

Şehir krallarına Rubaum, kraliçelerine de Rubatum denilirdi.

Burada bulunan tabletlerde şehir Rubatum'unun (kraliçesinin) kaçak mal getiren bir tüccarı tutuklattığı ve diğer Karum merkezlerine de yazı ile bu konuda önlemler almalarını bildirdiği görülmüştür.

Ankuva şehri Rubatum'una da bazı tutukluların affedilmesi için resmî başvuru yazıları saptanmıştır (Darga. A. Muhibbe, *Eski Anadolu'da Kadın*).

Hititler Anadolu'da siyasal birliği kurarken o çağın çok ilerisindeki bir anlayışla yasalar da yapmışlardır. Bu yasalarda kadınların durumlarıyla ilgili şaşırtıcı hususlara da rastlıyoruz.

Kadın ve Erkek eşit koşullarda ve evlenme akdi ile aile kuruyorlardı.

Boşanmayı kadın da erkek de isteyebiliyordu.

Başka eş alamayacakları kaydı getirilmişti.

Boşanma belgelerinde ise evlilik süresi içinde edinilen mal varlığının eşit paylaşılacağı yazılmıştır.

İşte burada bir gariplik var. Kadının statüsünde değişiklik yapacak olan ve evlilikte edinilen malın kadın ile erkek arasında eşit olarak paylaşımını öngören bir yasa tasarısı, T.B.M.M. Komisyonlarında hâlâ incelenmektedir. Bakalım kadınlarımız bu topraklarda Hititler zamanında 4000 yıl önce sahip oldukları haklara tekrar kavuşabilecekler mi?

Hitit yasalarında boşanma sonunda çocukların velâyetinin kadına verileceği yazılır.

Baba ise nafaka ödeyecektir. Ayrıca kadınlar ticâri faaliyette bulunabilir, bağımsız iş kurabilirlerdi. Kraliçe olarak şehir yöneticileri olabilirlerdi.

Anadolu'daki Luvi ve Hatti uygarlıklarında ve Hititlerde bu devam etmiştir.

Eski Hitit Krallığında veliaht, kadın soyundan gelen erkek çocuklar olurdu (Kralın kız kardeşinin oğulları.).

Tavananna Hititlerde egemen kraliçenin ünvanıydı. Kralla eşit statüde belgelere imza koyma yetkisi vardı. Şahsına ait mühür de kullanabilirdi.

Kral ölürse, dul kalan kraliçe Tavananna'nın yetkileri kendisi ölene kadar devam ederdi. Ancak diğer Tavananna'nın ölümü ile o makam boşalınca, yeni kralın eşi Tavananna olabiliyordu. Egemen kraliçeler, resmî kabullerde, dinî ayinlerde kralla birlikte bulunuyorlardı. Uluslararası anlaşma veya başka belgeleri kralla beraber imzalıyorlardı.

Hitit Kralı Mursili II, Tavananna'nın yaptığı birçok kötülükler nedeniyle, kraliçenin yetkilerinin azaltılması amacıyla Pankus'a başvurmuştur.

O çağda hiçbir ülkede kraliçelerin böyle bir statüleri yoktu.

Veraset kanunları düzenlendikten sonra Veliaht; ilk meşru kraliçenin en büyük oğlu oluyordu.

FEMİNİSTLERİN ANASI HİTİT KRALİÇESİ PUDU HEPA

Anadolu'nun kadına saygılı anaerkil ortamında kadınların yönetimlerde aktif görev aldıklarını görmüştük. Tarihin bilinen en önemli ve eski uluslararası anlaşması olan **Kadeş Andlaşması**, Hitit Büyük Krallığı ile Mısır arasında yapılmıştır. O çağın iki süper gücü olan bu devletler bir barış metni üzerinde anlaşmışlardır. Bu anlaşma yaklaşık günümüzden 3270 yıl öncedydi.

Mısırlılar adına Firavun II. Ramses imza koymuştur.

Hititler adına da Büyük Hitit Kralı III. Hattuşuli ile beraber onun eşi kraliçe PUDU HEPA da imza koymuştur.

O dönemde Anadolu dışındaki ülkelerde kadınların böyle bir yetkileri duyulmuş değildi.

Hattiler ve Hititler de kraliçelerin bu yetkileri zaten varken Pudu Hepa, kralın evlenme teklifini devlet yönetiminde daha fazla yetkiler verilmesi koşuluyla kabul etmişti.

Siyasal andlaşmalara kralla birlikte imza koyarken, bazı belgelere de tek başına imzalar koymaya başlamış, neredeyse kralın yetkilerinden fazlasına sahip olmuştur. Hurri’li bir rahip kızı olan Pudu Hepa Hitit din anlayışını da değiştirerek Hurri anlayışına yaklaştırmıştır.

Pudu Hepa, Mısır Firavunu II. Ramses ile de yazışmalarda bulunmuştur. Daha sonraları kızlarından birini de II. Ramses’e eş olarak verecektir.

II. Ramses’in Pudu Hepa’ya Mektubu:

“Hatti Ülkesinin kraliçesi, Büyük Kraliçe Pudu Hepa’ya söyle.

İşte ben, kardeşin iyiyim. Evlerim, oğullarım, ordularım, atlarım, arabalarım iyidirler.

Ülkemde büyük ölçüde iyilik var.

Sen kız kardeşim iyi olasın. Evlerin, oğulların, orduların, atların, arabaların iyi olsunlar.

SOYLULARIN iyi olsunlar. Ülkende büyük ölçüde iyilik olsun.”

II. Ramses Hitit Senatosu ve Yargı kurumu olan Pankus’a da iyilik dileklerini sunmadan geçemiyor, bu mektup Pankus’un önemini vurgulayan tarihi bir belgedir. Ayrıca kraliçe Pudu Hepa’nın üstün egemenliğine de işaret ediyor.

DÜNYANIN İLK KADIN AMİRALİ BODRUM’LU ARTEMİSİA I

Artemisia Karya kraliçesiydi. Bugünkü Muğla ilimiz topraklarına ilk çağda Karya (Karia) deniliyordu.

Günümüzden 2480 yıl önce, Pers İmparatoru Kserkses ordusu ve donanmasıyla Yunanistan’a geçerek Atina’yı ele geçirmişti. Artemisia Pers İmparatorunun bir bağlaşığı olarak kendi deniz kuvvetlerinin başında, Yunanlılara karşı savaşmıştı.

Salamis’de Perslerin ve Yunanistan’ın birleşik deniz güçleri bekliyordu.

Kserkses komutanlarını toplayarak bir savaş meclisi kurdu. Hepsine ayrı ayrı fikirlerini sordu. Komutanların biri dışında herkes hemen deniz savaşına başlanmasını istediler.

Karya filusunun komutanı amiral Artemisia ise buna karşı çıktı. Perslerin deniz savaşını iyi bilmediklerini, Salamis’de yapılacak bir deniz savaşının Pers donanması için stratejik bir hata olacağını söyledi.

Pers İmparatoru Kserkses bu açık ve isabetli sözlerinden dolayı kendisini övmekle birlikte, çoğunluğun görüşüne uyarak savaş kararı verdi.

Bu deniz savaşında Persler ve bağlaşıkları ağır bir yenilgiye uğradılar.

Artemisia ise kendi gemilerinin başında savaşa girdi. Isparta ve Atina savaş gemileri ile savaşıyor ve hiçbir kayıp vermeden filosunu kurtardı.

Atinalı kaptanlara Artemisia'yı yakalamak için özel emir verilmişti ve ödül konulmuştu.

“Artemisia'yı diri getirene 10.000 Drahmi verilecekti. Bir kadının kendilerine karşı çıkabilmiş olmasına pek tutuluyorlardı.” (Herodot. 8. Kitap Urania).

Herodot'un da yazdığı gibi Atinalılar bir kadının filonun başında savaşmasına pek kızmışlardı. Zira Atina'da kadınlar evlerde tecrit edilmiş bir halde yaşıyorlardı.

Anadolu'da ise ilk çağda kadınlar şehirleri ve devletleri de yönetebiliyorlardı. Toplumda saygın bir yerleri vardı.

Savaşı karargahından izleyen Pers İmparatoru, Artemisia'nın hem ne kadar isabetli bir görüş ileri sürdüğünü, hem de filosunun başında erkeklerden daha üstün savaştığını görmüş ve şöyle demiştir;

“ Bugün kadınlar erkek, erkekler de kadın gibi savaştılar.”

Daha sonra da yanında bulunan çocuklarının Yunanistan'daki belirsiz savaş ortamından Anadolu'ya götürülmesi görevini, tek güvendiği deniz komutanı Artemisia'ya vermiştir. Tarihde bu olay pek silik harflerle yazılmıştır. Eğer bunun tersi olsaydı, Artemisia Yunanlıların yanında veya Yunanlı olsaydı... Kaç ciltler dolusu kitaplar onun kahramanlığını anlatırdı, bu konuda kaç filmler çekilirdi. Burada yine bir çifte standart var.

ARTEMİSİA II. DÜNYANIN 7 HARİKASINDAN BİRİNİ YAPTIRIYOR: MAUSOLUS'UN ANIT MEZARI

Birinci Amiral Artemisia'dan 100-140 yıl sonra Bodrum'da kral Mausolos ölmüştür. Karya'yı yönetme görevini eşi Kraliçe Artemia II. üstlenir. Çünkü Anadolu'da kadınlar eğitim ve öğrenim görür, yönetici olurlardı.

Bu kraliçe eşine dünyanın hayran kalacağı bir anıt mezar yaptırmak için işe başlar.. İşçiler, ustalar, sanatkârlar dört elle bu işe sarılırlar. Kraliçe bu işlerle meşgul iken, kendisine bağlı Rodos adasında başka dolaplar çevrilmeye başlar.

Rodos adası, Karya kraliçesine bağlı olmakla birlikte ayrıca kendi deniz filosuna da sahiptir. Atina'lılar Rodos'a adam gönderirler. Bu elçiler Rodoslulara *“hazır Mausolos ölmüşken ve kraliçe de inşaatla meşgul iken Bodrum'a bir baskın vererek orayı zaptedin, biz arkanızdayız”* derler.

Rodos filosu Bodrum’u zaptetmek için saldırır, batı limanını ve oradaki Halikarnasos donanmasını kuşatmak ister, buradan saldırırlar.

Durumu önceden gören Artemisia II donanmasını gizlice doğu limanına geçirmiştir.

Rodos filusunun askerleri bu kolay baskından sonra karaya çıkıp şehre girerler. Artemisia II ise donanmasının başında olarak doğu limanından çıkar ve Rodosluları arkadan çevirerek birkaç nöbetçi ile bıraktıkları gemilerini tümüyle ele geçirir.

Karaya çıkmış olan Rodoslular tutsak edilir.

Artemisia II kendi gemileri ve Rodoslulardan aldığı gemilerle doğruca Rodos’a gider ve Rodos’u tekrar egemenliği altına alır. Hayal kırıklığına uğrayan Atinalı kışkırtıcılar da orada yakalanır, Artemisia’nın karşısında diz çökerler.

Dünyadaki bilinen ikinci kadın amiral de yine, Anadolu’lu olan, bu kraliçe Artemisia II’dir. Artemisia II kocasına yaptırdığı bu anıt mezar bitmeden önce ne yazık ki vefat etmiştir. Bu eseri yapmak için çağrılan taş işçileri, mermer yontucuları ortada kalmışlardır. Fakat eserin yarım kalmasına da gönülleri razı gelmeyen bu sanatçılar eseri ücret almadan tamamlamışlardır.

Buradaki Anıt Mezarın Mausolos’a ait olmasından dolayı dünyadaki benzer anıt mezara da Mosole denilmiş ve bu sözcük diğer dillere de geçmiştir.

Bugün “Atatürk’ün Mosolesi” derken kullandığımız gibi. Bilindiği gibi Mausolos’un Mezarı dünyanın yedi harikasından biridir. Bunu da Anadolu’lu bir kadın olan Artemisia II yaptırmıştır.

ANADOLU ANA TANRIÇASI’NIN KADINLARA ARMAĞANI

Ana Tanrıça inancının yaygın olduğu toplumlarda kadınlar, erkeklere göre daha üstün bir konumdaydılar. Aile modeli kadının başkan olduğu ve soy tanımlamasında kadın tarafının esas alındığı anaerkil aile tipi idi. Bu inançta doğurma, yeni bir canlıyı yaratabilme ve ona süt vererek büyütebilme özellikleri, Ana Tanrıça’nın kadınlara bağışladığı kutsal bir yetenek, üstünlük ve ayrıcalık kabul ediliyordu.

Ana Tanrıça’nın din görevlileri de başlangıçta sadece kadınlardı. Anaerkil klan içinde çok saygın bir statü içindeydiler. Daha sonraları Ana Tanrıça tapınaklarında görev alan erkek din görevlileri hadım oluyorlardı. Bunun yanında kadın kıyafeti giymeleri de zorunluydu.

Anadolu, Ege Adaları, Girit, Mezopotamya ve Mısır’da Ana Tanrıça dini vardı. Günümüzden 4000 yıl öncesine kadar Yunanistan’da da Ana Tanrıça dini kabul görüyordu.

Bu tarihlerden itibaren Yunanistan'a kuzeyden gelen göçebe kavimlerin etkisiyle, erkek tanrılar öne çıktı. Ana Tanrıça dini söndü. Buna paralel olarak Yunanistan'daki kadınların da toplum yaşamındaki üstün statüleri sona erdi, kadınlar geri plana itildiler, evlere kapatıldılar. O dönemdeki Atina atasözlerinden de anlaşıldığına göre, iyice yaşlanmış olmayan hiçbir Atinalı kadın sokağa çıkamazdı, erkeklerle birlikte şöenlere bile katılamazdı.

Aynı dönemde Ana Tanrıça inancının hüküm sürdüğü Anadolu'da kadınlar çok üstün durumdaydılar. Anadoluya Erkek Tanrılar geldikten sonra belki eşitlik kurulmuş, fakat asla kadınlar ikinci dereceye inmemişlerdir.

Yunanistan da o zamana kadar sakallı bir yılan şeklinde gösterilen erkek tanrı Zeus, mitolojide Ana Tanrıça tarafından Girit'teki bir mağarada doğuruldu. Elindeki yıldırım demetleri ile en güçlü tanrı olarak baştanrılığa yükseltilen Zeus, Ana Tanrıça'nın yerini almak, O'nun görevlerini tam olarak yapabileceğini göstermek istemiştir. Böylece Ana Tanrıça'nın görevlerini küçümsemek amacıyla Tanrıça Athena'yı kafasından çıkararak doğum bile yapmıştır (*Baştanrı Zeus bir sabah şiddetli bir başağrısıyla uyanır. Başından dışarı çıkmak isteyen bir şey vardır. Ağrılara dayanamayan Zeus Olimpos'tan kovduğu oğlu Tanrı Hepaistos'u çağırır, bir çare bulmasını ister. Daha önce babasından bir tekme yiyerek havada uça uça Lemnos Adası'na düşmüş olan Hepaistos, fırsat bu fırsattır diyerek eline kocaman bir balyoz alır, bunu havaya kaldırır ve var gücüyle Zeus'un kafasına indirir. Zeus'un kafa kemiği kırılır ve kafatası içinden Tanrıça Athena dışarı fırlar. Zeus böylece doğum da yapmış olur.* -Zeus'un kafasına inen balyoz Ana Tanrıça inancına ve Yunanistan'daki kadınların o zamana kadar ki üstün sosyal durumlarına inmişti. Burada kadınlar sosyal yaşamın dışına itildiler.

Anadolu'da ise kadınlar üstün durumlarının gereği yönetici olabiliyorlar, kraliçe olarak devlet yönetebiliyorlardı.

Zeus'a doğum yaptırılmasından maksat Yunanistan'da kadınların toplumdaki yerlerinin ve yeteneklerinin küçümsenmesi, kadınların ikinci sınıf bir statüye itilmelerini kolaylaştırmak olmuştur.

TÜRKLERDE ŞAMANİZM

Türkler'in göçebe bir toplum kültürü içinde oldukları dönemde dinleri **Gök Tanrısı (Tanrıçası)** inancına dayanıyordu, bu **Şamanizm** olarak ta anılmıştır. Şamanizm içinde Ana Tanrıça dinî öğeleri de vardır. İlk Çağ toplumlarının bazılarında Güneş Tanrıçası'na en üstün değer verilirdi. Mezopotamya çevresi toplumlarında Güneş Tanrısı'nın bazı adları **Şimegi, Şamaş** ve **Şems** idi. Hattiler'de ve Hititler'de başlangıçta en yüce tanrı, Güneş Tanrıçası Arinna'ydı. Türklerde Güneş'e Çavaş adı verilirdi.

Türkler de başlangıçta Güneş Tanrıçası'na tapıyor olmalıydılar. Zira Güneş Tanrıçası ile kutsal törenlerde ilişki ve iletişim kuran, kendilerine **Şaman** denilen din görevlileri de genelde **kadınlardı**. Daha geç dönemlerde bu işi erkek Şamanlar da üstlenir oldu. Fakat değişmeyen kural, erkek Şamanların **kadın kıyafetleri** giymek zorunda olmalarıdır.

Bu nedenle Türklerde kadının saygın bir yeri vardı. Yönetim görevlerine katılabiliyorlardı. Türk kağanların eşleri **Hatun** da devlet yönetiminde önemli bir rol sahibiydi. Türklerin kendilerine ait olan ilk yazılı kaynakları olan Orhun kitâbelerinde (6. Yüzyıl) konu ile ilgili ilginç ifadeler rastlanılmaktadır. “Yukarıda Türk Tanrısı, mukaddes yeri, suyu öyle tanzim etmiştir. Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye, babam İleriş Kağanı, annem İlbilge Hatunu göğün tepesinden tutup yukarı kaldırmıştır”. Bura da görüldüğü gibi Türklerde de kadın erkekle eşit kabul ediliyordu. Bu kültürün etkisini sürdürdüğü Timur İmparatorluğu'nda, yabancı elçilere verilen şölenlere komutan ve yöneticiler eşleriyle birlikte katılırlardı.

Hoca Ahmet Yesevi dergahta ve toplumda kadınla erkeğin yan yana olması gerektiğini savunmuştur.

Bu anlayışla Anadolu'ya gelen Türkler burada aşına oldukları, kadın etkin olduğu bir toplum anlayışı ile karşılaşmışlardır ve Anadolu anlayışı ile mükemmel bir uyum sağlamışlardır.

Özellikle kırsal kesimde kadın erkek yan yana beraberce çalışıp yaşamışlardır. Çalışıp üretirken tarlada, hasatta, harmanda, eğlenirken düğünde, bayramda her zaman beraber olmuşlardır. 1075-1300 yılları arasında Anadolu'da hakimiyetleri süren Selçuklu Devleti'nin devlet arması “çift başlı kartal”dır. Bunun anlamı devlet yönetiminde Kağan ve Hatunu eşit ağırlıkta olduğunun simgelenmesidir.

KIZILHAÇ SİMGESİ HATTİ-HİTİT UYGARLIĞINDAN KALMADIR

Luvi kültüründeki Anadolu Ana Tanrıçası, Hatti ve Hititlerde Güneş Tanrıçası Arinna olarak öne çıkmıştır. Hitit yazılı belgelerinde ve kaya kabartmalarında sıkça karşımıza çıkar.

Güneş zaten pek çok ilk çağ dinlerinde Tanrıça veya Tanrıdır. İnsanları soğuk ve karanlıktan kurtarmaktadır. Anadolu'da, Mezopotamya'da, Mısır'da buradan Avrupa'ya yayılan uygarlıklarda hep, Güneş bir Tanrı kabul edilmiştir. Hitit Büyük kralları kendilerini "Ben Güneş" diye takdim ederlerdi.

İnka ve Aztek uygarlıkları da Güneşi Tanrı kabul eder, sabah olurken törene tapınmaya hazırlanırlar, yeni doğan Güneşin yere vuran ışıklarını öperek saygılarını sunarlar.

Doğu Asya'da bugün Japon İmparatorları da kendilerine "Güneş'in Oğlu" demektedirler. Bu krallıklara Tanrısal bir destek sağlamak amacıyla kullanılan bir unvan adı idi.

Bergama kralları da çoğunlukla Attala adını almışlardı. Bu Tanrı Attanın oğlu, yavrusu anlamına gelirdi. Tıpkı Batı Hun İmparatoru Attila'nın adı gibi.

Anadolu'da eski Bronz çağındaki seramikleri yapılırken; bu seramiklerin yapımı bittiğinde içine, kırmızı boya ile çizilen ve birbirini dik olarak kesen iki çizgi çizilirdi. Bu bir kızıl haç şeklini oluşturmuştu. (**Red Cross**). Bu uygulamanın, Anadolu'da o zamanki seramik yapımında çok yaygın bir moda olduğu, "Füruzan Kınal'ın" yazdığı "Eski Anadolu Tarihi" kitabında da belirtilmiştir.

Üretilen çömleklerin içine güneş ışınları simgesinin konulması, bu ürünlerin meydana gelmesinden dolayı Güneş Tanrıçasını anmak, ona şükranlarını sunmak amacıyla yapılmış olmalıydı. Kilden yapılan bu çömleklerin bir kısmı belki de ateşe bırakılarak Tanrıçaya armağan edilmek istendi, bu işlem esnasında çömleklerin daha sağlam bir hale geldiği fark edilince çömleklerin ateşte pişirilmesi buluşu gerçekleşti.

Bu kızıl haç kutsal Güneş'in ya da Güneş Tanrıçasının bir işaretiydi ve Güneş ışınlarını simgeliyordu. Güneş ışınları da herhalde maviyle simgelenecek değildi ki, kırmızıyla çizilmiştir.

Aynı bronz çağı içinde yapılmış olan Hitit Güneş kursları Gök Kubbeyi, (belki de Güneş Tanrıçasını) temsil ediyordu ve çevresindeki çıkıntılarda Güneş ışınlarını temsil ediyordu. Güneş kursları Alacahöyük'te yapılan kazılarda kral mezarlarından çıkmıştır.

Bu "Red Cross" simgesi, Ege uygarlıklarından binlerce yıl önce orta Anadolu'da Hatti-Hitit uygarlıklarında kullanılmıştır. Anadolu'da bu dönemde icat edilen çömlekçi çarkında çok sayıda üretilen seramiklerle, kızıl haç işareti de komşu ülkelere ve Girit üzerinden Akdeniz'e yayıldı. Bu moda Anadolu'dan Avrupa ülkelerine ihraç edildi.

Hıristiyanlıktaki kutsal haç işareti; bilinen eski kızıl haçın düşey olan çizgisinin uzatılması ile son şeklini almıştır. +'dan † şeklini almıştır.

Demek ki kızıl haç işareti; hem Güneş Tanrıçasının simgesi olarak hem de yapılan sanat eserlerinde kullanılan bir süsleme ögesi olarak, Anadolu'da günümüzden 3200-5000 yıl önceleri kullanılmıştır.

Bu kızıl haç Anadolu'dan komşu coğrafyalara yayılırken, ortada ne Grek uygarlığı vardı, ne de Hz. İsa doğmuştu. Bunların tarih sahnesine çıkmalarına daha binlerce yıl vardı.

ASYA SÖZCÜĞÜNÜN İSİM BABASI HİTİTLER

Hitit krallarının Assuva (Assia) ülkelerine, yerel Assia kralını yola getirmek amacıyla zaman zaman askeri seferler yaptıkları Hitit yazılı belgelerinde görülmüştür. Büyük olasılıkla ödemeleri gereken vergiyi Hitit büyük krallına ödemeyi geciktirdikleri veya istenen askeri birlikleri büyük kralın emrine göndermedikleri zaman bu seferler oluyordu.

Garip olan Hitit'ler Assia üzerine sefere çıkınca; ordularını doğuya değil, Hattusa'dan batıya doğru yürütüyor olmalarıydı.

Çünkü Batı Anadolu'nun bir bölgesinin adı Assia ülkesiydi. Burası bu günün İzmir, Manisa, Denizli, Uşak, Kütahya, Balıkesir bölgelerinden oluşmaktadır.

Daha sonraki dönemlerde, Ege denizinin batısında yaşayanlar Anadolu'nun bütününü Asya diye adlandırmaya başladılar.

Geç dönemlerde ana kıta Asya'nın çok daha büyük olduğu anlaşılınca, bu defa Anadolu artık "Küçük Asya" diye anılır oldu.

Böylece Hititlerin Lidya bölgesine verdikleri ülke adı sonunda en büyük kıtanın adı oldu.

BU GÜNÜN PROTOKOL KURALLARI HİTİTLERDEN KALMADIR.

Modern protokol kuralları, devlet törenlerinde kimin nerede duracağını, hangi makamı temsil edenin nerede bulunacağını düzenlemektedir.

Hititlerde ve modern protokolde sağ taraf daha önemli makamı temsil edenin duracağı yerdir.

Bunun ilk örnekleri Hitit kaya kabartmalarında görülmüştür. Yazılıkaya'da Hatti ülkesinin Gök Tanrısı sağda, eşi kabul edilen Güneş Tanrıçası Arinna sol tarafta yer almaktadır.

Ana Tanrıça dininin devam etmekle birlikte egemenliğini kaybettiği dönemde artık kadınların üstünlüğü de kaybolmuş, Hititlerde böylece Kadın-Erkek eşitliği sağlanmıştı. Bu durum, eşitlik, Hitit yasalarında da görülür.

Protokolde ise erkek Tanrılar sağda, Tanrıçalar solda yerlerini almışlardır. Böylece Hitit Kralı sağda, Kraliçe Tavananna solda olarak resmi törenlerde yerlerini almışlardır. Bu protokol kuralının çağlar boyunca devam ettiğini örnekleriyle "Ekrem Akurgal" yazmıştır.

Geç Hitit Beylikleri dönemindeki Maraş Stelinde ve Afyonkarahisarda M.S 3. ve 4. Yüzyıla ait mezar kabartmalarında aynı şekilde erkeğin sağda, kadının solda gösterildiği örnekler görülmüştür.

Bu protokol kuralı, Anadolu'ya Romalıların gelip egemenlik kurmalarından sonra Roma'ya taşınmış ve Avrupa kralları tarafından da saraylarda uygulanır olmuştur.

Hititler sakal tıraşının düzenli olarak yapılmasına önem veriyorlardı. Hitit kralları kaya kabartmalarında sakallarını tıraş etmiş halde gösterilirdi.

Protokol kurallarına pek bağlı olan İngiliz kralları da kraliçeleri sol taraflarına oturtuyorlardı.

OLİMPİYATLARIN KÖKENİ ANADOLU'DAN

Olimpos sözcük olarak Anadolu Luvi Pelangos dilindedir (Gritçe). Grekçe'de bir anlamı yoktur. İzmirli Homeros gök tanrılarını Olimposlular diye anlatıp yazmıştır. Tanrıların ikametine ayrılan bu dağın nerede olduğunu yazmamıştır. Olimpos dağı adını alan dağlar; Yunanistan da Teselya da 1, Girit'te 1, Kıbrıs'ta 1 ve Anadolu'da 20'den fazladır.

Truva savaşlarını Zeus, Anadolu'daki oraya en yakın Olimpos dağından izlemiştir. Diğer Tanrılar'da 10 yıl süren bu savaşları aynı protokol tribünlerinden birlikte izlemişler sık sık savaşın gidişine müdahale etmiş, kendi takımlarına sahip çıkmışlardır. Zeus orada Truvalıların taraf-tarıydı.

Olimpiyat oyunlarının ilk olarak Peloponnes yarımadasında Olimpia'da yapıldığı bilinmektedir.

Buraya adını veren Pelops kimdir? **Pelops** İzmir'li Lidya kralı Tantalosun oğludur. Hakkında uydurulan masallar bir yana, O mora yarımadasını zaptederek orada **kral olmuş** ve adını bu yarımada vermiştir. Artık buranın adı Peloponnessos olmuştur. Anadolu Luvi-Pelasgos dilinde Pel(a)-uwa, su geçidi anlamına gelir.

Mitolojide, Pelopsun yapılan araba yarışında Elis kralı Oinamaos'u hile yaparak yendiği, yarış sırasında kralın öldüğünü, böylelikle Pelops'un kral olduğunu ve kral kızı Hippodameia ile evlendiği anlatılır.

Bu olay nedeniyle de soyunun lanetlendiği kabul edilir. Buradan da anlaşılacağı gibi Grekler Pelopsun kral olmasından hiç memnun kalmamışlar, sonraları onu küçümseyen mitolojik masallar uydurmuşlardır. Oysa Pelops'un burayı savaş gücüyle egemenliği altına aldığı, fakat hazinelerini oraya götürerek Peloponnes Yarımadasına refah getirdiği de kabul edilmektedir. Herodot Tarihinde bunu doğrulayan bilgiler vardır.

Pers İmparatoru Kserkes, kendisini Yunanistan seferinden vazgeçirmek isteyen amcası Artabanos'a şöyle demiştir:

- Bu adamları (Yunanlıları) bizim atalarımızın kölesi olan Phrygia'lı (Anadolu) PELOPS sonuna kadar köleleştirmişti. (İlk çağda savaşarak zapt edilen yerlerin halkı köleleştirilirdi.) Hatta bugün bile ülkeleri, kendilerini yenmiş olanın adını taşımakta (Pelopennessos), kendileri de aynı adı kullanmaktadırlar.

Herodot Tarihi 7. Kitap Polymnia

Yunanistan'dan, Truvayı zaptetmek ve Truva prensi Aleksandros'un kaçırdığı Helene'yi geri almak için yapılan seferde, birleşik Yunanistan ordusuna komuta eden Miken kralı Pelopides Agamemnon, Pelops'un torunudur.

Pelops'un eşi Hippodameia'yı (Atları seven anlamına gelir. Dam Hititçe de bayan, kadın demektir.) kazanmak için girdiği araba yarışı da olimpiyat oyunlarının başlangıcı olur. Atı ilk önce Hititler (Hurriler bölgesinde) evcilleştirdiler ve savaş arabalarında kullandılar.

Hititlerde at eğitimini anlatan kikkuli adlı bir kişinin bu konuda yazdığı bilgiler vardır.

Ayrıca Hitit yazılı belgelerinde Aka Prenslerin savaş arabası kullanımını öğrenmek için Büyük Hitit Krallığı başkenti Hattusa'ya staj görmek amacıyla geldikleri yazılıdır.

Atı, Hititler de üzerinde binicisi ile ilk defa gören Grekler, bunu tek bir canlı zannettikleri için buna dayalı olarak, gövdesinin üst kısmı insan, alt tarafı at şeklinde yaratıklar olduğu düşünülen **Kentaur**'lar masalını uydurmuşlardır.

Atı ehlilestiren ve savaş arabasını savaşlarda ilk kullanan Anadolu'dan gelen Pelops'un Pelopennes'te yapılan bir araba yarışı kazanmasının doğal sayılması gerekir. Orada egemenliğini kuran Pelops belki de diplomatik bir davranışla, krallığını oranın yerli halkı gözünde pekiştirmek ve meşrulaştırmak için ayrıca oranın eski kralının kızı ile de evlenmeyi gerekli görmüş olmalıydı.

Bu olimpiyat yarışları her yıl tekrarlanıyordu. Başka spor dalları da bu yarışma ve şenliklerin kapsamına alındı.

Yunanistan'ın Peloponnes bölgesi Girit'e en yakın bölge idi ve orada Anadolu'dan giderek yüksek bir uygarlık kurmuş olan Giritliler Ana Tanrıça kültürüne sahip bulunuyorlardı.

Ana Tanrıçanın kutsal "beş" sayısı burada da devreye girdi. Olimpiyat oyunları 5 dalda yapıldı. Bu oyunlar 5 yılda bir tekrarlanırdı. Geç dönemlerde 4 yılda bir yapılırdı.

Yunanistan'a bu şenlikleri, spor yarışları getirmiş olan, oraya hazinelerini getirerek bir ölçüde ekonomik refah getiren Pelops ölünce, halk şükranlarını belirtmek amacıyla önce Mora Yarımadasına, Pelops'un adası anlamında **Peloponnessos** adını vermiş ve ölen Pelops'u tanrılaştırmışlardır. Pelops'un başlattığı Olimpiyat yarışmaları da onun onuruna düzenlenmiş, Tanrılaşan Pelops adına Tapınak kurulmuştu. Olimpia'daki yarışlarda önce **Pelops'a**, sonra **Hera'ya** en sonunda **Zeus'a** tapılırdı. Hierarşik sıralama böyleydi.

Söz olimpiyatlardan açılmışken, Yunanistan'da kadınların izole edilmiş sosyal yaşamlarında evden dışarı çıkarılmadıklarını biliyoruz, acaba olimpiyatlara ilgili bir istisna olabilir miydi?

Bu konuda, "Yunanistan Mitolojisinde Amazonlar" adlı kitabında Donald J. SOBOL şunları yazmaktadır. (sayfa 129)

- Eski Yunan'ın erkekleri atletizmdeki kadın etkisini yok etmek için ellerinden geleni yaptılar. Olimpiyatların sertçe uygulanan kurallarından biri kadınları katılmaktan ve izlemekten alıkoymaktaydı. Sadece Spartalılar genç kızların güçlü birer anne olabilmelerini sağlamak amacıyla evleninceye kadar spor yapmalarına müsaade ederler, daha sonra onları diğer Yunan şehirlerinde olduğu gibi evlere kapatırlardı.

Yalnızca Olimpia'daki Demeter-Chamyne'nin rahibesi- oyunlara katılabilir ve beyaz mermer bir altlardan izlerdi. Kaçamak bir bakış atmak için ağaca tırmanan bir **kadın yakalanırsa** ölüsü **Typacan Dağı**'ndan atılırdı.

TANRIÇA HERA'NIN ANADOLU İLE BAĞLANTISI

Hera, Olimpos Tanrıçaları arasında en çok bahsedilenidir. Zeus'un kardeşi ve eşi kabul edilir, zorla evlendirilmiş mutsuz, hırçın bir kadın davranışları içindedir.

Zeus ile Anadolu'daki İDA dağında (kaz dağı) evlendirilirler. Bu evlilik Olimpos Tanrıları arasındaki ilk resmi nikah-Hierogamos- olmuştur.

Ana Tanrıça, en önce Anadolu'ya çok yakın bir ada olan Sisam adasında Hera'ya dönüşmüştür. Zaten Olimpos Tanrılarını yaratanlar İzmir'li Homeros ile babası Aliğa yakınlarındaki Kyme kentinden Yunanistan'a giden Hesiodos'tur. Bunlar Anadolu kültürünü bilen bu kültür içinde yoğrulmuş kişilerdi.

Hera'nın kutsal hayvanı Tavuskuşu'dur. Bu kuşun tüylerindeki göz şeklindeki desenler Hera'nın sembolüdür. Bunlar Tanrıçanın "İo'nun başına nöbetçi diktiği Argosun yüz adet gözünü temsil eder" deniliyor ise de bizzat kendi gözünü temsil etmesi olasılığı da yüksektir.

Onun olağanüstü büyük ve güçlü gözleri çok etkilidir ve bir nazarla insanları hasta da edebilir veya iyileştirebilirdi.

Homeros ondan İlya'da destanında inek gözlü Hera diye bahseder. Hitit kaya kabartmalarında Tanrı ve Tanrıçalar hep profilden gösterilmiş ve oldukça iri-yuvarlak bir göz ile tamamlanmıştır. Bu iri ve tek gözden dolayı Kiklops'lar ve Tepegöz masalları uydurulmuştur. Hera belki de Anadolu'dan geldiği için en belirgin özelliği iri gözleri olmuştur.

Hera adı hiera = kutsal, tanrısal sözcüğünden de gelebilir. Hira dağı ile de benzeşmektedir. Hera sözcüğünün Grekçe bir anlamı da yoktur.

Anadolu'da **Anka kuşu** veya Zümrüdü Anka kuşu masallarda sıkça karşımıza çıkar. Bu tavus kuşunun bir benzeri daha güçlü ve tanrısal olamdır.

Anka kuşu kafdağında yaşarmış. Eski inançlara göre dünya düz bir disk şeklinde kabul edilir ve onun çevresinde insanoğlu tarafından aşılması olanaksız yüksek kafdağı olduğu kabul edilirdi.

Anka kuşunun yuvası olan bu dağlar, zümrütten oluşan kayalar şeklinde yükselir ve gökyüzünün rengini de kafdağının renginin yansıması verirmiş. Bu anlatılanlar Babil kaynaklarında, Avesta'da, Binbir gece masallarında, kutsal kitaplarda karşımıza çıkmaktadır.

Anadolu'da Ana Tanrıçanın bir adı da **Anka**'dır. Onun adına kurulan tarihsel kentler vardır. Ankara ilimizin adı bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Anka (Ana Tanrıça) + Ura (yüce) = Ankara = Yüce Tanrıça kenti şeklinde doğmuştur.

Anka (Ana Tanrıça) + Uwa (Tapınak) = Ankuva = Yüce Tanrıça Tapınağı şeklinde Luvi dilinden gelen bir addir.

Sakarya Irmağının adı da yine Tanrıça Anka'nın adından gelmektedir. Swa + Anka + Ura sözcüklerinden oluşmuş ve Yüce kutsal Tanrıça'nın akarsuyuna adını vermiştir.

(Kutsal + Ana Tanrıça + Yüce) Sangara.

Daha sonra Sangarios ve bugün Sakarya olmuştur. Bu sözcük de Anadolu'nun bilinen en eski yerli Luvi dilindedir. Grekçe veya Latince değildir.

Anka adı, gene Anadolu Mysia bölgesinde Ana Tanrıça adı olan Ande, Anda, Ante ile de hem sözcük hem de kastedilen anlam bakımından pek yakındır ve Ana Tanrıçayı kasteder.

Anka'nın Kafdağı ile ilgisine gelince Hitit'lerde Güneş Tanrıçası Arinna aynı zamanda dağların üzerinde bulunan bir tanrıçadır. Yazılı kaya kabartmalarında ayaklarını dağ zirvelerine basar durumda gösterilmiştir.

Anka Kuşu, Tavus kuşu ve iri göz sembolleriyle Hera Anadolu kökenli bir Tanrıça çeşitlenmesi olup, Yunanistan'da Baş Erkek Tanrı Zeus ile zorla evlendirilmesinden hiç hoşnut olmamıştır.

Kazdağı'nda yapılan Tanrıçalar arası Güzellik Yarışmasında, hakem olan Truva Prensi Aleksandros Paris, Afroditi en güzel ilan edince, Tanrıça Hera bu yarışmayı kaybetmiş oldu.

Bu nedenle de Truva Savaşında Yunanistan'dan gelenlerin tarafını tuttu. Truva'nın zapt edilmesi ve yakılıp yıkılması için çok yoğun çaba gösterdi.

Zeus karşısında ikinci duruma itilmek, güzellik yarışmasını kaybetmek gibi kötü yazgısına boyun eğmek istemedi anlaşılan. Greklerde ve Roma'da ailenin koruyucu Tanrıçası ilan edilmişti.

Fakat bununla yetinecek değildi. Evrende bir iz bırakmak istiyordu en azından. Tanrısal memelerini sıktı buradan fişkırان süt gökyüzünde bizim bildiğimiz Samanyolu'nu ve içindeki yıldızları oluşturdu. Samanyolu (Sesam Stret), bazı dillerde, örneğin Almanca'da Milch Strasse yani süt yolu diye geçer. Bu yolu oluşturan süt Tanrıça Hera'nın tanrısal göğsünden fişkırان süttü.

Bir söylenceye göre de bebek Heraklesi emzirmesi konusunda Tanrıça Athena onu teşvik eder. (Çünkü Ana Tanrıça Dida, süt veren, emziren, büyütendi.) Herkülü emzirirken bebek Heraklesin Hera'nın memelerini sıkmasıyla çıkan süt bu Samanyolu'nu oluşturmuştur şeklinde bir farklı anlatımda vardır.

Şöyle ya da böyle Samanyolu, Anadolu Ana Tanrıçasının bir çeşitlemesi olan Heranın mitolojide anlatıldığına göre gökyüzünde bıraktığı bir izdir.

ANADOLU VE HELENİSTAN'IN İLK ÇAĞ OZAN VE DÜŞÜNÜRLERİ

Anadolu'da Hitit ve Luvi TRUVA Uygarlıkları M.Ö 1200'lerde Trakya'dan gelen kavimler tarafından yıkıldı. Aynı dönemde Yunanistan'a giren Dövlar da oradaki Akalar'ı kendi egemenlikleri altına aldılar, bunları pek beğenmemiş olacakları daha güneye Peloponnes'e, Girit'e oradan da Anadolu Karya (Muğla) bölgesine kadar uzandılar.

Bu kavimler göçünden sonra gelen karanlık devir sonrası batı Anadolu'da; Frigya, Lidya, İonya ve Karya uygarlıkları öne çıktı.

Halikarnas Balıkçısının bu dönem M.Ö IX. Yüzyıl ile VI. Yüzyıl arasında Ege'nin iki tarafında yetişen ozan ve düşünürlerin bir listesini yapmıştır.

Bu listeye bakarak Yunanistan ve Anadolu ile ilk çağda Anadolu kültürünün bir parçası olan, Anadolu'ya bitişik sayılabilecek Ege Adalarında, Dünya uygarlık tarihine büyük katkıları olan insanları ve memleketlerini göreceğiz.

ANADOLU

OZANLAR

Homeros-İzmir

Alkman-Sarda(Salihlide)

Terpanter-Midilli(Lesbos)

Alkeos-Mytillene,Midilli

Arkilogos-Paros

Sappho-Midilli

Mimnermos-Kolophon(Değirmendere) Hekatios- Milet

Thaletas-Girit

FUZİOLOG VE TARİHÇİ

Thales-Milet

Anaksimandros-Milet

Anaksimenes-Milet

Pıthagoras-Sisam Adası

Ksenophanes-Kolophon

Kadmos-Milet

Herodotos-Bodrum

HELENİSTAN

OZANLAR

Solo

(Başka kimse yok)

FEYLESOF VE TARİHÇİ

Hesiodos(Babası Anadolu

Kyme kentinden gitmiştir)

Adı geçen kent adlarından bazılarının Anadolu Luvi dilindeki anlamları İzmir (SMYRNA), Smurna S(wa)+ M(a)+(u)r(a)+(wa) na yani Kutsal-Yüce-Ma-Ülkesi-Ma/Ama Anadolu Ana Tanrıçasının adıdır. Sarda (Sardis) Luvi dilinde kutsal anlamına gelen SWA ve Arda (Akarsu) öğelerinden oluşmuştur. Kyme/Kyma Ku(wa)+(U) ma › kuma/Kyma (Ana Tanrıça Halkı)

Anadolu'daki bu kentten İtalya'ya gidenler orada da Cumae kentini kurmuşlardır. Kolophon (Değirmendere). Gene aynı Luvi dilinde Kolopa + wana › Kolophon Kıyının+Su(Irmak)+ülkesi anlamına gelmektedir.

Mytilene (Mytilana), Hitit kralı Muvattali'den gelmektedir. Paros, Luvi dilinde Par(a) çoban anlamına gelebileceği en güçlü olasılıktır. Grek dilinde bir anlamı yoktur.

Samos-Swa+Ama=Sauna, Kutsal+Ana Tanrıça demektir. GİRİT.(KRETA) Kra-teia/Gerede ile aynı kökten gelmiş olup, Kra+(a)da > Krada Doruk+lu öğelerinden oluşur.

Gerede'nin, Esentepe'nin doruğuna yakın bir yerde ve 1310 m rakımda olması da anlamına uygundur.

Girit'te de ünlü "İda" dağı vardır. Yüksekliği 2456m'dir.

Milet (Miletos)Aslı Milawenda,Milawada,Milada

M(a)+İla+Wanda öğelerinden oluşur.

Luvi dilinde Ma-Geçidi-Ülkesi anlamına gelmektedir. Mila'da Grekçe'de Miletosa çevrilmiştir.

Bodrum=Halikarnassos-Alikarnassos

Ali + K (uwa) + Arna + Assa öğelerinden oluşur ve Deniz'in + kutlu - pınar havuzu + Kenti anlamına gelir. Alikarnas adı ;Deniz kıyısındaki Salmakis/Bardakçı pınarı havuzunun bulunduğu yeri tam olarak tarif eder.

Helence sonuna "os" eklenerek Alikarnassos yapılmış, Romalılar gelince sözcüğün başına "H" ekleyerek Halikarnassos'a çevrilmiştir.

Bu adların anlamları konusunda Bilge Umar'ın "Türkiye'de Tarihsel Adlar" kitabı mükemmel bir kaynaktır.

İLK ÇAĞ ANADOLU'SUNDA BİLİM

İNSANLAR İLK KEZ GÜNEŞ TUTULMASINI ÖNCE DEN HESAPLAYIP İLAN ETTİLER

M.Ö ikinci bin yılda Babil'liler bulmuş oldukları "Bir dik üçgende, dik açı karşısındaki kenar üzerine çizilen karelerin toplamına eşittir" geometrik bilgisini kullanıyorlardı.

Pythagoras aynı şeyi kullandığı ve tanıttığı için bu teorinin adına bugün de "Pythagoras Teoremi" denilmektedir.

Matematikte Sümer Ve Babil ile Mısır önemli ilerlemeler kat etmişlerdir.

Babiller Astronomide oldukça ileri bir bilgi birimine ulaşmışlar, yıldızların bir kataloğunu çıkarmışlardır. Bu Katalog Anadolu'daki Hitit Başkenti kitaplığına da taşınmıştı. Hitit Büyük krallığının günümüzden 3200 yıl önce yıkıldığını düşünürsek bu yıldızlar kataloğu bu tarihten çok daha eski yıllarda tamamlanmış olmalıdır. M.Ö 800'den sonra yıldızlar, belli bir koordinat sistemine yerleştirildi, yıldızların yerleri konumları ve güneş yakınlıkları bu koordinat sistemi üzerinde gösterilmiştir.

Bu çalışmalar ve incelemeler sonunda Ayın,Güneş'in ve çıplak gözle görülebilen gezegenlerin, hareketleri hesap edilerek ne zaman ne durumda olabilecekleri de tahmin edilebilmiştir. Soyca yarı Fenikeli olan Phales "Madde canlıdır,ebedidir." demiştir. Thales Anadolu da Milet şehrinde yaptığı çalışmalar sonucu, günümüzden 2585 yıl önce, mayıs ayında gerçekleşecek güneş tutulmasını hesap ederek bunu bir yıl önceden ilan edebilmiştir. Bodrum'lu Herodot'un tarihinde bu olaydan gündüzün birdenbire gece oluvermesi şeklinde bahsedilmektedir.

O sırada birbirleriyle Kızılırmak boylarında savaşmakta olan Lidya ordusu ile Med ordusu bunu Tanrıların bu işareti kabul ederek savaşı bırakmışlar, Kızılırmak nehrinin sınır olması üzerinde anlaşarak barış yapmışlardır. Anadolu doğa bilgini Anaksagora, (o da Klazomenai'li yani İzmir'in bu günkü Güzelbahçesi'ndendi.); bu güneş tutulması olayının nedenini açıklamıştır. Milet'li Herakleitos doğayı gözlemleyerek: Hep hareket eder, değişir ve hiç durmaz, hep akar şeklinde (Panta rei) sonuca varmıştır. Yani doğa hep değişim içindedir demiştir.

Anaksagoras "Ay ve Güneş Tanrıça ya da Tanrı değil, bunlar maddedirler diyordu. Bu bilimsel kanaate varmış ve açıklamıştı.

ATINANIN BİLİME BAKIŞI

Şimdi, Yunanistan'ın kültür merkezi kabul edilen Atina'da durum neydi bir de onu görelim. Burada tutuculuk ve kadınların toplum dışına itilmesi evlerde tecritleri devam ediyordu.

Orada Tanrı sayılan Ay ve Güneşe, onlar maddedir diyen Anaksagoras ve arkadaşı Protagoras bu iddialarından dolayı derhal tutuklandılar. Suçları; Tanrılara hakaret etmek ve onların kutsallıklarını yok saymaktı.

Atina'daki mahkeme onları Tanrılara saygısızlık suçundan ölüme mahkum etti!! Tarih yaklaşık olarak M.Ö 5. Yüzyıl ve Perikles bu iki bilim adamını ölümden kurtarabilmek için Atina senatosunda büyük uğraş vermiştir.

Sonunda ölüm cezaları affedildi. Ancak hemen Atina'yı terk edecekler, bu sakıncalı ve tehlikeli görüşlerini burada kimseye söylemeyeceklerdi. Onlar da hemen Atina'yı terk ederek hayatlarını kurtardılar.

Anadolu'da doğa bilimleriyle uğraşanlara karşı ise hiçbir sınırlama ve ya tehdit yoktu. Anadolu uygarlığı da üstün durumdaydı.

Perikles Anadolu'dan Milet'li Aspasia ile evlenmek istemiş bu izini alabilmek için de senato da ağlamıştır. Çünkü yabancılarla evlenmek yasaktı.

Aspasia Anadolu da eğitim görmüş, Atina'da felsefi toplantılara tartışmalara katılabilen tek kadın olmuştur. Atinalı kadınlar evlere kapatılır, eğitilmezler eşleriyle toplantılara ve şöenlere katılamazlardı. Aspasia Perikles'in, akıl hocası ve ilham perisi olmuştur, onun Atina'da başarılı işler yapmasında en büyük desteği sağlamıştır.

İlk çağda Anadolu'da kadınların eğitim aldıkları, yüksek eğitilmiş kadınların sadece Anadolu'da oldukları bilinmektedir. M.Ö 5. Yüzyılda Yunanistan'daki, Atina'daki, bilimle uğraşanlar kendilerine "Feylesof" adı vererek daha çok felsefeyle uğraşmışlardır. Bir masayı değil onun yerine masasallığı düşünür ve o konuda kafa yorar oldular. Doğa gözlemi ve insanlığa yarar güncel yaşamı kolaylaştırarak buluş ve üretimle uğraşmadılar.

Anadolu'da ise bilginler Doğa bilimlerine, gözlemlere öncelik verdiler. Kendilerine fuziolog dediler. Bu Doğa bilginleri ya da doğa bilim adamları demektir. Bu yoldan giderek sifatah olarak Ay'ın ve Güneş'in Tanrı olmayıp madde oldukları sonucuna vardılar. Güneş tutulmasını hesapladılar. Mimaride ilk kez şehir planları (Miletos, Priene, Efes) gibi Anadolu kentlerinde uygulandı. Şehir kanalizasyonu da ilk kez Anadolu'da ve sonra Anadolu'dan gidenlerce Girit ve İtalya'da kullanıldı.

Yunanistan ise bu gelişmelere kapalıydı, böyle çalışmaları Platon ve Aristo pek avam veya banal buluyorlardı. Fakat Atina'da Kanalizasyon olmadığı için de pek sık bulaşıcı hastalıklar ve veba yayılıyordu. On binlerce insan bu salgın hastalıklarda ölüyordu.

Nedenini de kavrayamıyorlardı. Bir defasında bu salgının nedenini bilicilere sorduklarında bunu Anadolu Ana Tanrıçası Metra'nın gönderdiği cevabı alınmıştı. Bunu Metra bölümünde anlatmıştık.

Burada şunu eklemek istiyorum. Herhalde Sibil'ler (biliciler) çevreye bakarak Anadolu'da hijyenik kuralları uygun kentlerde böyle salgınların olmayıp sadece Yunanistan'ı sık sık vurmasına kafa yordular. Sonunda Ana Tanrıça'nın kendine tapanları koruduğuna, bir gezici rahibinin de Atina'da öldürülmüş olmasına kızdığı için salgını gönderdiğini söyleyivermiş olmalıdır.

Atinalılar hemen Anadolu Ana Tanrıçasından özür dilemek için içlerinden birini kurban ettiler. Akabinde Ana Tanrıça adına Metroon tapınağını da inşa ettiler.

Atina şehrine bir kanalizasyon şebekesi yapmak akıllarına gelmedi. Çünkü kafalarını Felsefeye yoruyorlardı.

ATİNA'DA KADIN 1

Anadolu'da anaerkil aile modeliyle beraber kadınların toplum içindeki statülerinin etkili ve saygın olduğunu görmüştük. Bu ortamda, kadınların devlet yönetimi, dinsel ayinlerin yönetimi gibi konularda söz sahibi oldukları özellikle Hitit yazılı belgeleriyle saptanmıştır.

Anadolu Ana Tanrıça kültürünün etkin olduğu Ege Adaları ve Girit'te de kadınların üstün konumları aynı Anadolu'daki gibiydi. Zaten bu adalara ve Girit'e Anadolu'dan giden ilkçağ insanları buralara yerleşerek ileri bir uygarlık kurmuşlardı.

Önceleri Yunanistan da aynı kültür etkisindeydi, Anadolu'dan gidenlerin oraya götürdükleri kültür vardı. Ancak Yunanistan'a kuzeyden giren kavimler buradaki halkı Ege Adalarına ve Anadolu kıyılarına sürdüler. Ana Tanrıça yerine Erkek Tanrıların üstün tutulduğu Ataerkil toplum düzenini kurdular.

Böylece Yunanistan kadınları toplum hayatının dışına itilerek evlere kapatıldılar. Sadece Sparta'da kadınlar sağlıklı çocuklar doğurmak için evleninceye kadar spora katılırlardı. Evlenince onlarda Atina kadınları gibi evlere kapatılırdı. Beşinci yüzyıl Atina'sı böylece bize tam bir halk yönetiminin ilk örneğini verir. Bununla birlikte Atina yönetiminin halkçı niteliği abartılmamalıdır. Bir kere kadınların kamu yaşamında hiçbir yeri yoktu. Vatandaşların eşleri günümüzün İslam ülkelerinin kadınları gibi, hemen tümüyle eve kapatılmışlardı ve yasa önünde Asur'lu ve Babil'li hemcinslerinden daha kötü durumdaydılar. İkinci olarak, vatandaşlık, artık yerleşmiş yabancıların hiçbir şekilde ele geçiremedikleri bir ayrıcalıktı.

(Gordon Childe Tarihte Neler Oldu Sayfa 176)

Burada yazar, Anadolu kadınlarının Hititlerde erkeklere eşit bazen onlardan daha üstün bir statüde olduklarını fark etmemiş görünüyor ki sadece Asur'lu ve Babil'li kadınların o çağda Yunanistan'daki kadınlara göre çok daha iyi durumda olduklarını yazıyor. Anadolu'daki kadın savaşçı Amazonların kentler kurduğunu onları kadınların yönettiğini mitolojik bir hayal kabul ediyor olmalı.

Fakat tarihte Lidya'yı bir kraliçenin 'Omphalo' yönettiğini, Kariya Kraliçesi ve ilk kadın Amiral olan ve Yunanistan'a karşı bizzat savaşan Artemisia'yı görmezden geliyor. Hitit Kraliçelerinin devlet yönetimindeki güçlerini, uluslar arası anlaşmalardaki saptanmış mühürlerini yok sayıyor ve Anadolu kadınına ve ona bu hakları sağlamış Anadolu Uygarlıklarına büyük haksızlık ediyor.

Pers Egemenliğini kabul etmek istemeyen ve yeni yurtlar edinmek için Akdeniz'e yelken açan Foçalıların başına bir kadın yönetici Sibil bulunduğunu, bunların Fransa kıyılarında Marsilya, Nis ve Agde'yi kurduklarını hatırlamıyor.

FATİH SULTAN MEHMET TRUVA'NIN ÖCÜNÜ ALIYOR.

İstanbul'un fethinden sonra kendisine karşı çıkan ve Avrupa'da Osmanlılara karşı bir kampanya sürdüren Papa'ya Fatih Sultan Mehmet'in bir mektup yazdığı bilinmektedir.

Bir nota niteliğinde olan mektupta, Fatih, Papa'ya kendisine karşı niçin Yunanlılara yardım etmek istediğini anlayamadığını söyler, kendisinin İstanbul'u fethederken Yunanlılardan Truva'nın ve Hektor'un öcünü aldığını yazar. İtalyanların da Truva soyundan geldiklerini kabul ettiklerine göre, kendisine karşı Avrupa ülkelerini birleştirmeye çalışmanın yanlış olduğunu Yunanlılar yerine, kendisine destek çıkmaları gerektiğini yazmıştır. (Montaigne-Denemeler. Çevirmen Sabahattin Eyüboğlu)

Truva ve Hektor'u bilen Fatih, İlyada ve Odysse'yi Azra Erhat'in Türkçe'ye çevirmesini beklemeden aslından okumuş, anlaşılan Fatih Truva'nın ve Roma'nın mirasçısı, daha ilginç de, kendisini Roma İmparatorluğunun varisi olarak görmüş olmasıdır.

Anadolu Selçuklularının önceki adları "Diyar-ı Rum (Roma) Selçukluları" idi. O dönemde Konya'ya gelip yerleşmiş olan Mevlana'nın adı da, Mevlana Celaleddin-i Rumi yani Roma İlinin (Veya Roma İlindeki) Mevlana Celaleddin'dir.

*Diyar-ı Rum, Anadolu'nun o zamanki adıydı.

*Osmanlı toplumunda uç bölgelerindeki sosyal örgütlenmeyi Aşpız (bak.158,237-238) şöyle tespit etmiştir.

"Ve hem dahi bu Rum'da (Anadolu) dört tayife vardır, kim anılır, müsafirler ve seyyahlar arasında; biri Gazıyan-ı Rum ve biri Ahiyan-ı Rum, ve biri Abdalan-ı Rum ve biri Bacıyan-ı Rum" Prof.Halil İnalçık-Doğu-Batı Düşünce Dergisi, Sayı 7, Mayıs 1999, Ankara.

Fatih'in de İstanbul'u fethinde taşımakta olduğu unvan Diyar-ı Rum Sultanıdır (Roma Diyarının Sultanı).

(Sultan-ı Rum)

Fatih'in sonunda, Bağdat'taki Abbasi halifesi kutlama mesajında Fatih'e bu sanyla hitap etmiştir.

O dönemde Anadolu'nun doğusunda, İran'da ve Hindistan'da başka Türk devletleri hüküm sürmekteydiler.

Hatta Mısır'da bizim Memlükler (Kölemenler) diye tanımladığımız Türk Devletinin kendilerine verdikleri ad şuydu: Devlet-üt Türkiye (Türkiye Devleti).

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethinden sonra, Kayser-i Rum (Roma İmparatoru) unvanını benimsemiştir. Fatih, İslam ülkelerini geliştirmek amacıyla İstanbul'da medreseler açarken, sarayda Yunanca ve Latince eserlerden oluşan zengin bir kütüphane de kurdu muştur. İtalya'dan ressam Bellini getirterek, portre resimlerini yaptırmıştı. 1480'de yaptığı İtalya seferi ve Otranto'yu zaptetmesi Roma'yı fethetmek amacına, eski Roma topraklarında Roma İmparatorluğunu tekrar kurmak amacına yönelik olmalıydı.

LONDRA'YI ÇANAKKALE'LİLER Mİ KURDULAR?

Londra'ya hem İngilizler hem de Venedikliler Troynovant adını vermişlerdi. Kenti Çanakkale'deki Truva kralının oğlu ve tarihteki ilk yurt savunmasının önderi olan kahraman Hektor'un kurduğunu kabul etmekteydiler. Bu kabul 17.Yüzyıla kadar sürdü. Bunu İngiliz'lerin sahip lenmiş olmaları Anadolu'daki Truva uygarlığına ve Priamos'un oğlu kahraman Hektor'a hayranlıklarını bir ifadesi kabul edebiliriz.

Hektor Truva ordusunun komutanı, çevresindeki insanlara karşı anlayışlı, davranışları insancıl, iyi bir baba, iyi bir eş, çok üstün bir savaşçı, Aka ordusunu geriletip gemilere sürece kadar başarılı bir komutan, öleceğini bildiği halde tek başına surların dışında Achilles ile çarpışmayı kabul edecek kadar fedakar ve yurdunu seven bir insandı.

Onun için Batılılar, kahraman olarak onu kabul etmişlerdir. Bugün bile Güney Amerika ülkelerine kadar, Çanakkale'li ve Luvi Uygarlığının çocuğu (Grek değil) Hektor'un adı yazılmıştır ve erkek çocuklara verilmeye devam etmektedir; Hektor Gonzales gibi.

İngilizler, Londra'yı Athenovant veya Spartnovant diye adlandırmamışlar; Troynvant demişlerdir. Aynı Romalılar gibi onlar da Truva soyundan olmayı yeğlemişlerdir.

SONUÇ

Arkeoloji ve Dil bilimin başarılı çalışmaları ile, geçmişte insanların yanlış bildiği birçok şey düzeltilmiş, tarihte hiç bilinmeyen önemli uygarlıklar da gözler önüne serilmiştir.

Anadolu'da 9000 yıl önce tarımın başladığını ve şehirlerin kurulduğunu (Hacılar, Çayönü, Catalhöyük) öğrenmiş bulunuyoruz. Buralardaki uygarlıkta Ana Tanrıça kültürünün çok önemli bir yer tuttuğu ve komşu coğrafi bölgelere de yayıldığı anlaşılmış bulunmaktadır.

Anadolu'da ilk uygarlığı kuran Luvileri de insanlar ancak 1946'dan sonra keşfettiler. Hacılar'dan Truva'ya uzanan uygarlıkların yaratıcısı, bu halk Anadolu yerlisiydi. Bugüne bıraktıkları en önemli miras ise, Anadolu'da doğuda Türkmenistan ve Afganistan'a uzanan bölgelerde ve batıda ise İspanya'ya kadar uzanan geniş coğrafyada, kent, akarsu ve dağ isimlerinin bu dilden geliyor olmasıdır. O güne kadar bu sözcükler Grekçe zannediliyordu.

Ana Tanrıçanın tepki gördüğü Mısır ve Sümer'de yaklaşık 5000 yıl önce yazı bulundu. Çivi yazısı ile dinsel metinler, yasalar, resmi ve özel mektuplar, alışveriş belgeleri, anılar, şiirler, destanlar yazıldı. Üzerinde yazı olan kil tabletler ateşte pişirilerek daha dayanıklı hale geldi ve günümüze ulaşmış oldu. Sümer'de İlk çağın en önemli destanı olan Gılgamış destanı Hurnice'ye ve Hititçe'ye çevrilerek, Hitit Devlet Arşivlerine alınmıştı.

Geç dönemlerde, yaklaşık M.Ö. 900'lerde yazılan İlyada ve Odysse destanları, Gılgamış ve Kumarbi destanlarından esinlenmiş, hatta yer yer olaylar kahramanların adı değiştirilerek aynen kopya edilmiştir.

İlyada ve Odysse destanlarındaki adların, Luvi dilinden olduğu, Grekçe olmadığı çok geç anlaşılabilmiştir.

Yaklaşık 4000 yıl öncesinde, Mezopotamya ile Anadolu arasında kültürel ve ticari alışverişin olduğunu çivi yazılı kil tabletlerden öğrenmiş bulunuyoruz. Anadolu'da Hitit uygarlığının ise, o çağın ilk Meşrutî büyük krallığını kurduğu, bugünkü parlamentoların en eski atası sayılacak PANKUS'tan onay almadan bazı yapmaya kralın yetkisinin olmadığını, insanlar ancak 19.y.y. sonlarında öğrenebildiler.

Hitit Uygarlığı bugün modern dünyada genel kabul gören hukuk sistemine yakın yasalarla yönetiliyordu.

Anadolu'da o çağda kadının etkin bir toplumsal statüsü vardı.

Uluslar arası anlaşmalara Büyük Kralla birlikte Kraliçe de mühür ve imza koyuyordu. Kadeş Anlaşması bundan 3275 yıl önce imzalanmıştır ve bu anlaşmada Hepa'nın da mührü vardı.

Sümerlilerin ve Mısırlıların bulduğu çivi yazılarını alarak, bunu geliştiren ve Alfabetik yazıya dönüştüren Fenikeliler bu yazı türünü Yunanistan'a ve Batı Akdeniz Avrupa'sına öğrettiler. Üstün denizciler olan Fenikeliler Kartaca Cumhuriyeti Batı Akdeniz'e hakim olurken, koruyucu Ana Tanrıçaları da Anadolu'lu Efes Artemisi'ydi.

Hititlerde 1000-1500 yıl sonra, M.Ö. 5. yüzyılda Yunan Uygarlığı Anadolu'dan, Sümer'den ve Mısır'dan aldığı kültürün üzerine kendisinde önemli katkılar ekleyerek parlak bir İlkçağ Uygarlığı yaratmıştır.

Ana Tanrıça kültürünün baskın olduğu yerlerde Anaerkil aile modeli kabul edilmiş buna paralel olarak da kadınlar toplumda üstün ve saygın bir konumda olmuşlardır. İlkçağ Anadolu'sundaki kadınların başarısına bugünde gıptayla bakabiliriz.

Toplumlar, uluslar birbirini etkilemişler, bir toplumun geliştirdiği bilgi ve kültüre başka toplumlar yeni tuğlalar ekleyerek sürekli değişen ve gelişen insan uygarlık binasını inşa etmişlerdir.

Bu ortak eski insanlık uygarlığı tek veya birkaç ulusa mal edilemez, uygarlığın mirasçısı bütün insanlardır. Bazı uluslar insan uygarlıkları binasına daha fazla emek vermiş, yada daha az tuğla döşemiş olabilirler. Onların torunları da haklı olarak kendilerini birinci derecede mirasçı görüp öğüneceklerdir. Fakat kendilerinden önceki uygarlıkları yok sayarlarsa bu bencillik olur.

Bu anlayışla bakarsak, bize coğrafi olarak uzak da olsa Amerika'da gelişmiş Maya ve Aztek uygarlığının da mirasçıları arasında, tıpkı diğer uluslar gibi kendimizi de görebiliriz. O uygarlıkları da sahiplenebiliriz. Evet varılan sonuçta bu eski uygarlıklar, tüm insanların sahip çıkacağı ortak mirastır.